

المقالة الفصحة في

الوصية والنصيحة

تأليف

السيد الكريم ذي القدر العظيم والحسب الصميم الواجب له التكريم

التعظيم مولانا الملك المفخم السيد محمد صدق حسن

خان بهادر نواب بهوپال المعظم نسيم

الله في مسدته وبأرك في

علمه وعدته

أمين

طبع في المطبع المسمى بمفيد الكائن في بلدة أكبر آباد

بإدارة المنشي محمد احمد خان سلمه العنان

١٢٩١ هـ

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

المقالة الفصيحة في

الوصية والنصيحة

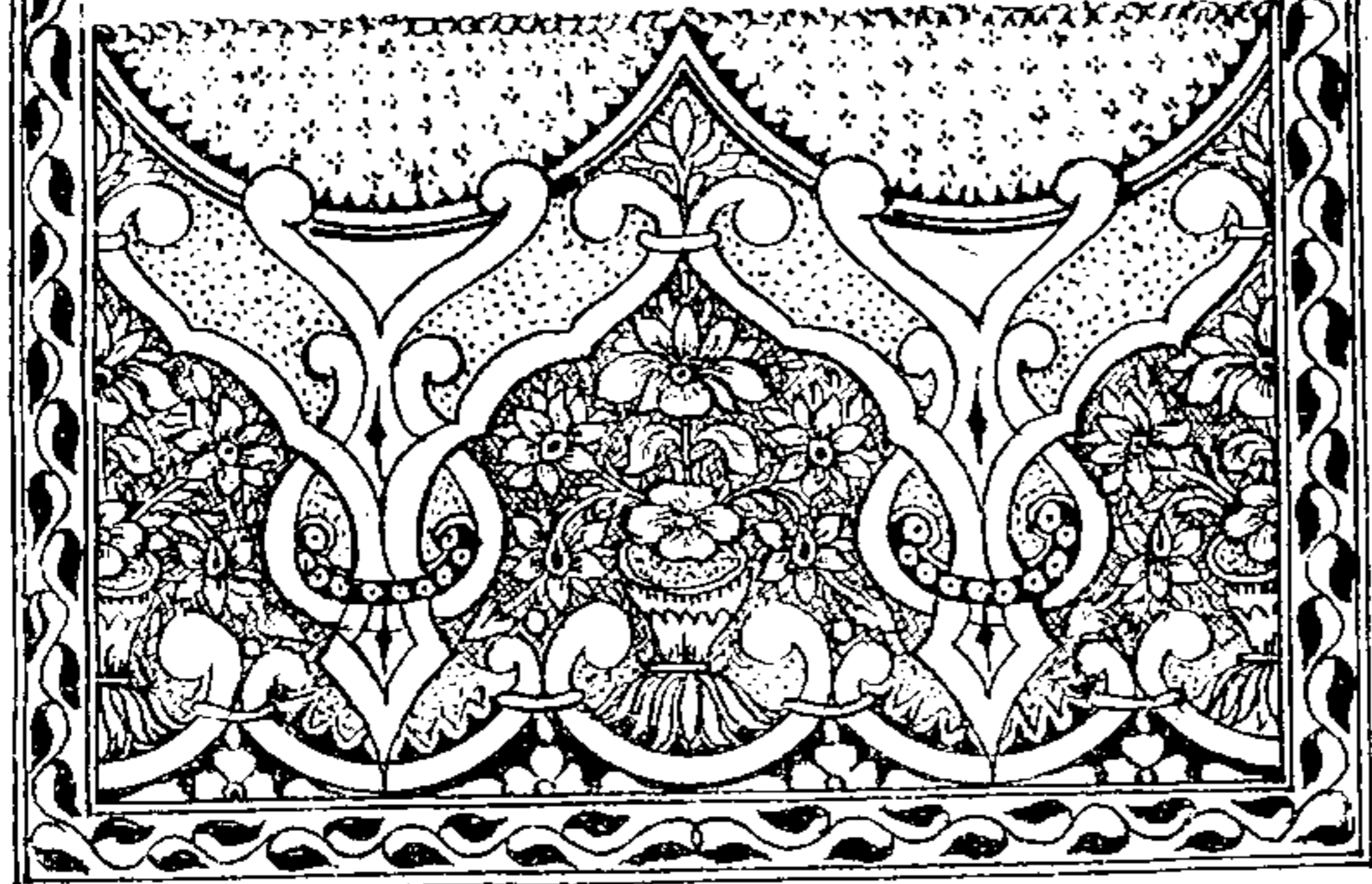
تأليف

السيد الكريزدي القدر العظيم والحبيب الصميم الواجب له التكرير والتعظيم
مولانا الملك المفخر السيد محمد صديق حسن خان بهادر
نواب بهو پال المعظم فسر الله في مدته
وبأمر في علمه وعدته
أمين ثمر أمين

طبع في المطبع المنفذ الكائن في بلدة اكبر آباد

بإدارة المنشي محمد احمد خان الصوفي سلمه المنان

١٢٩٨ هـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي خلقنا وسمانا على لسان ابينا ابراهيم الخليل عليه السلام
 مسلمين واخرجنا من ارحام المومنات واصلاب اهل البيت المعومنين و
 الصلوة والسلام على سيدنا محمد المأمون الامين الذي بشرنا بان العاقبة
 للمتقين وعلى آله وصحبه وعترته وحزبه الطيبين الطاهرين الاكبرين
 بعده اين چند وصايا و قضاياست که بضرورت اسلاميه دينيه و دعائت
 حاجت و نيويه درين بطاقت بقيد تحرير عبارت و سلسله تقرير اشارت در آمد
 برنگارن و باعث برگزارش آن نصيحت اخلاف و اولاد اولاد بالذات و خيرگالي
 اجباب و اصحاب ثنائيا و بالعرض است و در ضمن فجاویش براءت ذمه خودم از باز پرس
 روز رسيخه بطيحي است چيه بهمين اين خيبن مقاصديكي از ابواب امر معروف و نهی

عن المنكر واسباب نصيحت ماوربهاست هر سعادت مندر شادوت پويند از
 ياران و فرزندان كه بعض آن بياويزد و بپاره از ان قيام و رز و اميدست
 كه در هر دو سراروي رستگاري بنيد و گمان نتوان كرد كه اين ايداع ابداع
 ست چراكه جمعي از سلف امت و مشايخ ملت اين كار کرده اند و تبيح كمي از آنها بران
 انكار نموده و خودش از رب العالمين و صادق مصدوق اين ثابتست تا بگير
 مخلوق چه رسد قال تعالى ولقد وصينا الذين اوتوا الكتاب بالايت و درين
 باب نصوص كتاب بسيارست چنانكه بايد و قال رسول الله صلى الله عليه
 وآله وسلم الدين النصيحة قلنا لمن قال لله و لكتابه و لرسوله و لائمة
 المسلمين و عامتهم رواه مسلم عن ابى ربيعة تميم بن اوس الدارمي
 رضى الله عنه و در حديث جرير بن عبد الله رواه قال بايت رسول الله صلى الله
 عليه وآله وسلم على اقام الصلوة و ايتاء الزكوة و النصرة لكل مسلم متفق
 عليه و يوريدة ما رواه انس عن النبي صلى الله عليه وآله قال لا يؤمن احدكم حتى يحب
 لاجيه ما يحب لنفسه و اين نیز متفق عليه ششمين است و قال تعالى انما
 المؤمنون اخوة و قال اخبار اعراب عن نوح عليه السلام و انتم لكم
 و قال حكاية عن هود عليه السلام و اننا لكم ناصحون امين و اين يازدهم است
 بالمقالة الفصيحة في التوسيع و التوسيع
 و شتملست بر يك تقدمة و دو باب و كبرياتم اعادنا انما
 النار الكاطبة

مقدمه

در اثبات وصیت و حکم آن

قال تعالی ووصی بها ابراهیم بنیه و یعقوب ان الله اصطفی لکم الدین فلا تموتن الا و انتم مسلمون ضمیر بها درین کریمه راجع بسوی خفیه است و یعقوب معطوف است برابر ابراهیم زیرا که ولادتش بعد از موت وی علیه السلام بوده پس در موصی اہم دخل نبود بلکه چنانکہ ابراهیم انبار خود را کہ ہشت یا چہار روزہ کس بودند و منہم اسمعیل علیہ السلام و وصیت فرمود ہچنان یعقوب انبار خود را کہ دو روزہ نفر بودند و وصیت کرد بالتزام اسلام و ضمیر دیگر آنکہ شما مسلمان باشید یعنی اسلام را چندان ملتزم شوید کہ مرگ شما ہمہ ان بود و موید اوست حدیث جابر رضی اللہ عنہ کہ گفت شنیدم رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پیش از مرگ وی بسہ روز کہ میفرمود لا یصون احدکم الا و هو یحسن الظن بریہ س رواہ الشیخان و معلوم است کہ ملل کفر ہمہ سوء ظن است بخالق چنانکہ اسلام تمام حسن ظن است باو تعالی و قال تعالی کتب علیکم اذا حضر احدکم الموت ان ترک خیرا الوصیۃ الا یتہ کتابت درینجا در معنی فرض و اثبات است و مراد بحضور موت حضور اسباب و امارات و ظهور علامات مرگ از علل و امراض مخوفہ و استقام و ادوار در بہرہ است چنانکہ قائلی گفتہ

موسی سفید از اجل آرد پیام	نپشت خم از مرگ رساند سلام
و مراد بخیر مال است قلیل باشد یا کثیر و اطلاق خیر در قرآن کریم بر مال در غیر یک	

موضع آمده منها قوله تعالى وانه كحب الخير لشد يد و وصيت و ايصار
در اصل عبارت است از امر كردن بچيزى و عهد بستن بدان در حيات و بعد از حيات
و مراد اینجا امر با بعد الموت است و اثم تبديل وصيت برگردن بسدل باشد و وصی
متخلص است از ان گنگر آنکه ايصار او با مری ناجائز باشد قال تعالى فمن بدله بعد
ما سمعه فانما اثمه على الذين يبدلونه و قال تعالى والذين يتوفون
منكم و يذرون ازواجاً و صبیة لامن و اجهم الاية و درین آیه هر چند مدت
حول منوخ است بعدت چار راه و ده روز لکن افاده اثبات ايصار میکند و قال
تعالى یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین الاية و این آیه تفسیر
اجمالی است که در آیه دیگر آمده و هو قوله سبحانه للرجال نصیب مما ترک
الوالدان و الاقربون الی آخر الاية و درین کرمیه احکام موارثت و ذوالنظر مذکور
ست و انصبا هر واحد سطور و لفظ من بعد وصیة یوصی بها او دین با اشتداد
صیغ چار جای آمده و قال تعالى و لقد وصینا الذین اتوا الکتاب من قبلکم
و ایاکم ان اتقوا الله مراد من قبل یهود و نصاری اصحاب کتب قدیمه اند و مراد
بایکم اهل قرآن گو یا امر بقومی شریعت قدیمه است که حق تعالی جمیع اعم سالف
و جموع سابقه را بر السن رسل و افواه انبیاء علیهم السلام بدان وصیت فرمود
آیات در بیان تقوی و کتاب عزیز بسیار آمده قال تعالى یا ایها الذین آمنوا
اتقوا الله حق تقاته و قال فاتقوا الله ما استطعتم و این آیه بسیار
آیه اولی است و قال یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله و قولوا لا اله الا الله
و من یتق الله يجعل له مخرجاً و یرزقه من حیث لا یحتسب و قال

وان تتقوا الله يجعل لكم فرقانا و يكفر عنكم سيئاتكم و يغفر لكم نوبى
كفته الايات فى الامر بالتقوى كثيرة معلومة انتهى درنج مقبول من
شرايع الرسول گفته آيات داله بر فضيلت تقوى زياده بر يك صدم و نجاه آيه
ست از آن جمله در زياده بر چهل آيه امر بتقوى ست و پنج شى در خصال خير اكثر الذكر
و الثناء از تقوى نيست و در احاديث شريفه نيز بسيار تفصيل خير در تقوى آمده و
بعض قرآن كريم گرامى تر مردم متقى تر ايشان ست نزد خداى تعالى و او سبحانه محب
ولى و فرقى و ناصر اهل تقوى ست و متقى را عاقبت حسنى و حسن مآب ميباود از براى او
بهشت موعود و روز حشر گويا روز عروسى اوست قال تعالى ان خير الزاده
التقوى وقال ولباس التقوى ذلك خير و اين تقوى سبب اجر و شرط
مشوبت و موجب دفع كيد و باعث امداد از غيب و جالب مغفرت و رحمت الهى
سبب تكفير سيئات و فتح بركات و موجب تفرقه بين حق و باطل و سبب خروج از
مضائق رزق و باعث بر حصول آن من حيث لا يحتسب ست او تعالى مؤمنان را
امر بتعاون بر بر تقوى فرموده و از تعاون بر اثم و عدوان نهى فرموده و اولين
و آخرين را بتقوى وصيت کرده الى آخر ما قال وهو كلام حسن جيد بينغى
التعميل عليه و در حديث ابى هريره آمده قال قيل يا رسول الله من اكرم
الناس قال اتقاهم لله الحديث متفق عليه و در حديث ابوسعيد خدرى ست
مرفوع بان الدنيا حلوة خضرة و ان الله مستخلفكم فيها فينظر كيف
تعلمون فاتقوا الدنيا و اتقوا النساء فان اول فتنه كانت فى بنى اسرائيل
كانت فى النساء و رواه مسلم و عن ابن مسعود رضى الله عنه ان النبى صلعم

كان يقول اللهم اني اسالك الهدى والتقى والعفاف والغنى رواه مسلم وعن ابي طريف
 عدى بن حاتم الطائي رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من حذفت على
 عين ثمر اى غيرها اتقى الله منها فليات التقوى اخرجيه مسلم ايضا وروى ابن ابي عمير
 صدق بن عجلان باهلي انه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من حذفت على
 واصلوا خمسكم وصوروا شهركم وادوا زكوة اموالكم واطيعوا امراءكم تدخلوا الجنة
 ربه رواه الترمذى فى اخر كتاب الصلاة وقال هذا حديث حسن صحيح وازيد بن حيان
 باشى كشاف عن حاشية السلام را بهتمام در امر تقوى تا كجاست و سخن دين باب در است و باز كرون ششم
 كلام بران خروج از خانه دعاست تا جرم رجوع آيات وصيت ميرود قال تعالى امر كنتم شهودا
 اذ وصاكم الله بهذا امر اذ بكيت والزام محبت است بر تحريم ازواج ثايمه از انعام وقال تعالى
 ذلکم وصاكم به لعلکم تعقلون اشارت با مور تقدمه درين آيه است كه هم شرك بخدا و همان
 باوالدين عدم مثل اولاد و خوف بلائى و عدم قربان نمودن ظاهرا و باطنه و عدم تسل نفس محرمه است مگر حق
 گويا حفظ اين امور داخل در تقوى است و بدان صيت واقع شده و قال تعالى ذلکم وصاكم به لعلکم
 تنكرون اشارت است با مور تقدمه و آيه كه عدم قربان بال تميم باشد مگر بعبادت حسن تا
 آنكه بچوانى و پوئمنى رسد و ايام است بسوى ايفاء كيل و ميزان بقسط و بعدل در قول
 اگر چه صاحب قرابت بود و بسوى ايفاء بعد ائى و قال تعالى ذلکم وصاكم به لعلکم
 تتقون اشارت اليه اين اشاره اتباع صراط مستقيم و عدم اتباع سبل است كه موجب سبل از راه است
 اسلام گردد و سبل عام است از مغل و نخل كفرية و طرق بتدعيه مستحبه در اسلام و قال
 تعالى ووصينا الانسان بوالديه حسنا وان جاهدك للتشرك بى ما ليس لك
 به علم فلا تقعهما و اين احسان موسى به شامل اظفار مال و بدل خير و لين

قول وخفض جناح وعدم مخالفت ابوبن در امور مشرعه مباحه است و قال سبحانه
 حکایة عن علی بن علی علیه السلام اوصانی بالصلوة والزکوة ما دمت حیا
 معلوم شد که نماز و روزه تا آخر حیات منجمه و صایای او تعالی است و قال تعالی
 ووصینا الانسان بوالدیه حملته امه و هنا علی و هن و فصلا له فوعامین
 ان اشکر لی و لو الالدیک الی المصیر الی قوله و صاحبهما فی الدین معروفان
 و امر باحسان با مادر و پدر در غیر موضع از قرآن کریم آمده الکن بلفظ وصیت و در اینجا
 شکر ابوبن را قرین شکر خود ساخته و این کمال تنبیه بر تادیبه شکر این هر دو است و نص است
 بر عظم حقوق ایشان و قال تعالی فلا یتطیعون توصیة ولا الی اهلهم
 یرجعون و این نزد صحیح و واحد خواهد بود و مفسرین گفته اند ای که یتطیع بعضهم
 ان یوصی الی بعض بماله و ما علیه او که یتطیع ان یوصیه بالتقربة و
 الافلا عن المعاصی بل یموتون فی اسواقهم و مواضعهم و درین کرب
 اشارت بر ذم ترک وصیت و عدم حصول فرصت آن بسبب مزید تاخیر و قال
 تعالی شرع لکم من الدین ما وصی به نوحا و الذی اوحینا الیک و ما
 و صینا به ابراهیم و موسی و علی بن ان اقیموال الدین و لا تتفرقوا فیه
 و این وصیت توحید خدا و دین اسلام و اصول شرائع بود که در آن احدی از رسل
 مخالف نیست و همه کتب سماویه بر آن متفق بوده اند و این هر چهار پیغمبر از انبیا
 اولی المرّم اند که ایشان را بن وصیت ارشاد کرد و قال تعالی ووصینا الانسان
 بوالدیه حنا حملته امه کرها و وضعته کرها و حمله و فصلا له ثلثون
 شهرا الایة و حسن و احسان بیک معنی است و هر امر که بدان خدا و رسول وصیت

فرمایند معلوم است که بنایت مهمم بالشان باشد و قال تعالی ثمرکان من
 الذین امنوا و تواصوا بالصبر و تواصوا بالمرحمة اولئک اصحاب
 المیمنة نفسین گفته اند یعنی اوصی بعضهم بعضا بالصبر علی طاعة
 الله و عن معاصیه و علی ما اصابهم من البلا یا و المصائب و المحن و الشدائد
 و بالرحمة علی عباد الله و قال تعالی و العصران الانسان لفی خسر الا الذین
 امنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر و این آخر وصایا
 قرآنی است و جامع جمیع مزایای فرقانی چه مراد بحق ایمان و توحید و قیام بشریح
 اسلام است که کتاب عزیز و سنت مطهره بر آن مشتمل بوده و مراد به صبر شکیبائی
 از معاصی خدا و بر فریض او و بر بلا یا و آفات است که از وجه اثبات حق بر خلق منکر
 حال حق پرستان میشود و از اینجا معلوم توان کرد که اختیار حق را از لزوم صبر
 ناگزیر است و لهذا بر صبر و عده اجر بحساب کرده اند قال تعالی انما یوفی
 الصابرون اجرهم بغير حساب و آمده که ان الله مع الصابرين و کلام شریف
 بالاتر از آن باشد که صبور قادر با صابر عاجز همراه بود این است بعضی آیات و جمیع
 آن بر تالی قرآن مخفی نیست و اما احادیث مصطفویه علی صاحبها الصلوة و التحیة
 و امر بوجیه و حکم آن پس بسیار است و در آن حدیث است بر اعیان و نهی از حیف
 و جور اندزان و بیان فضیلت تخمیر و تنفیذ اوست در حال حیات و صحت و اولاد
 و ثبات نفس باشارة النص او دلالت النص چنانکه در حدیث ابن عمر است
 عنه ان رسول الله صلعم قال ما حق امرء مسلم یبیت لیلته و له
 شیء یرید ان یوصی فیہ الا و وصیته مکتوبه عند راسه رواه الجماعة

و درین حدیث حجت است از برای کسیکه عمل میکند بر خط معروف و سبوع
 وصیت و صایاست و اطلاقش بر فعل موصی و بر موصی به از مال و خیر آن از آمد
 و نحو آن می آید و درین هنگام معنی مصدر باشد که ایضاً است و بمعنی مفعول بود
 که اسم است و وصیت در شرع عبارت است از عهد خاص که مضاف باشد بسوی
 مابعد الموت و بر چیزی که بدان زجر از منہیات و حث بر مورات واقع شود
 نیز اطلاق می یابد و تا درین خبر نافی است بمعنی لیس و خبرش مابعد الاست
 و در روایت شافعی از سفیان بن یزید لفظ آمده ماحق امرء یومن بالوصیة
 الحدیث ای یومن بانها حق و ابن عبد البر و طحاوی روایتش بلفظ
 لا یجمل الامرء مسلماً له مال نموده و شافعی گفته معنی حدیث آنست
 ما الحزم و الاحتیاط للمسلم الا ان یكون وصیته مكتوبة عندك و كذا
 قال الخطابی و قید مسلم درین جمله خارج بخرج غالب است و رنه وصیت کافر
 هم فی الجمله صورت جواز دارد و ابن المنذر در آن حکایت اجماع کرده در روایتی
 نزد ابی عوانه و بهیقی یک شب و نزد مسلم و نسائی شب بجای دو شب آمده
 حافظ ابن حجر عسقلانی گوید ذکر دو شب و شب بنا بر رفع حرج است بسبب تراحم
 اشغال انسان که محتاج بیا دوی اوست تا درین مقدار سحت ذکر شتی محتاج الیه
 بیاید و اختلاف روایات دال بر آن است که این تقریب است نه تحدید معنی آنکه
 بر روز زمان قلیل هم بگذرد مگر آنکه وصیتش نوشته موجود باشد و درین عبارت
 اشارت است بسوی اعتقار زمن لیسیر و گویا شب غایت تاخیر و نهایت
 اعمال است و لهذا ابن عمر گفته لعرابت لیلة منذ سمعت رسول الله صلعم

يقول ذلك الا ووصيتي عندى وازىجا عوج پاويه ابن عمر در اتساع
می توان دریافت که در امثال امر نبوی تا کجا رسیده طیبی گفته در تخصیص دو شب
و سه شب بذكر تسامح است در اراده مبالغه ای لاینبغی ان یبیت نر منا ما و
قد ساعنا ه فی اللیلین والثلاث فلا ینبغی له ان یتجا و نر ذلك گویم
شارع و اهل علم ارشاد بدو شب و سه شب میکنند و امروز که زمانه همدوش قیامت
کبری و همنان ساعت عظمی است مردم تا آنجا تاخیر میکنند که صبح مرگ در میرسد
و نوبت بوصیت نمی رسد و این هدا من ذالک جمعی را از هم عصران که قدری
یسیر یا کثیر از خیر داشتند دیدیم که در امراض عارضه در اوقات مختلفه بسا حل
مرگ رسیدند و بر مردن خود در آن بیماری یقین نکرده از ایضا محروم مانید
و اموال ایشان بعد از موت دست برد این و آن شده بحسب فضل و پور
رسید و نه در سر کار خیری صرف شد بلکه آنچه در همگی عمر کمال صون فراموش
در زمان سیر گردا و فنا شده

دل بسی خون بکف آورد و این پیر بخت | اسد اسد که تلف کرد که اندوخته بود

اهل علم گفته اند که در وصیت نوشتن جمیع شیای مهمه و آنچه عادت بخیرج
ازان و وفای بدان بزمان قریب جاریست مشروط بنیت و باین حدیث
همراه قوله تعالی کتب علیکم اذا حضر احدکم الموت الایة استدلال
کرده اند بر وجوب وصیت و باین قائلست جماعتی از سلف منعم علیهم السلام
و ابو مجاز و طلحه بن مصرف فی آخرین و بهقی حکایتش از شافعی است که او را قدیم
کرده و به قال الحق و داود و ابو عوانه الاسفراغی و این جریه در فتح الباری

گفته و دیگران هم باین رفته اند و مذہب جمهور ندب و عدم وجوب است و
 این را ابن عبدالبر نسبت بسوی اجماع کرده و این مجازفت است چه در جماع
 کلام است چنانکه در طریقہ مشلی و اقلید مذکور است و در ارشاد الفحول و حصول المال
 مسطور است و جواب جمهور از آیه کریمہ آنست که فسوخ است کما فی البخاری عن
 ابن عباس و جوابش از طرف قائلین و جواب آنست که فسوخ وصیت از برای
 والدین و اقارب است که وارث میت اند نہ نفس ایضا و ہر کہ وارث نیست
 در حق او مقتضی نسخ نہ در آیه موجود است و نہ در تفسیر ابن عباس جواب جمهور
 از حدیث مذکور آنست کہ لفظ ما حق امر از برای حرم و احتیاط است بنا بر آنکہ
 گاہ باشد کہ مرگ ناگاہ میرسد و فرصت وصیت نمیدہد و مؤمن را الا حق نیست
 کہ از یاد موت در غفلت باشد قال الشافعی و گفته اند کہ لفظ حق در لغت بمعنی
 شیئی ثابت است و اطلاقش در شرع بر چیزی آید کہ بدان حکم ثابت گردد و آن
 عام تر است از آنکہ واجب باشد یا مندوب و اطلاق حق بر مباح تعلقت می آید
 قالہ القزطبی و نیز تفویض امر بسوی ارادہ موصی دال بر عدم وجوب است
 و لکن در روایت تقدمہ بلفظ لا یجزل الامر مسلم اشکال باقی است و گفته اند
 یہ محتمل کہ راوی ذکر روایت بالمعنی کرده باشد و از نفی اصل عدم وصیتہ ثبوت
 جواز وصتہ بمعنی اعم مراد داشته و زیر آن واجب و مندوب و مباح ہمہ داخل
 است و آنکہ قائل و جواب اند قول اکثر آنها آنست کہ فی الجملہ واجب است و
 طاؤس و قتادہ و جابر بن زید و دیگران گفته اند کہ وجوب از برای قرابتی است
 کہ خاصتہ وارث میشوند و ابو ثور گفته کہ وجوب وصیت در آیه و حدیث مختص

کسی است که بروی کدام حق شرعی است و می ترسد که آن حق از صاحب حق
 ضائع گردد اگر بدان حق وصیت نمی کند همچو ودیعت و دین و نحوهما و تقیید
 بقوله و له شی یزیدان یوصی فیه دلالت دارد بر آن در فتح الباری گفت
 حاصلش راجع بسوی قول جمهور است که وصیت واجب بعینها نیست و آنچه
 واجب بعینهاست خروج است از حقوق و اجبه للذمیر خواه تمخیر باشد یا بصیبت
 و محل وجوب وصیت دمی است که عاجز باشد از تمخیر و غیر او که ثبوت حق بر او می
 اومی تواند شد از انمی داند و اگر قادر است و غیر وی آنرا میداند پس وجوب
 نیست حافظان حجر گفته و از مجموع آنچه ذکر یافت معلوم شد که وصیت
 گاه واجب است و گاه مندوب در حق کسی که امید کثرت اجر و ثواب دارد
 و گاه مکروه است در عکس آن و گاه مباح است در حق کسی که هر دو امر در وی
 یکسان باشد و گاه محرم است اگر در آن اضرار بود چنانکه از ابن عباس آمده
 و اضرار در وصیت منجمله کبار است چنانکه باسناد صحیح موقوفانزد سعید
 بن منصور و مرفوعانزد نسائی آمده و رجالش ثقات اند و جمهور استدلال اند
 بر عدم وجوبش بر روایت عائشه صدایقه متی اوصی و بروایت ابن ابی اوفی
 که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم وصیت نکرد و این در بخاری است و نزد
 احمد است از ابن عباس و لعمریه پس اگر وصیت واجب می بود آنحضرت
 صلعم آنرا ترک نمی فرمود و جوابش آنست که مراد لفظی وصیت بخلاف
 نه مطلقا بدلیل آنکه در مرض موت بچند امر وصیت کرد و از جمله یکی اتفاق همیه
 است یعنی پاره زر که در خانه مانده بود چنانکه هم در حدیث عائشه است نزد

احمد و ابن سعد و ابن خزيمة و در معازی ابن اسحق آمده از عبید اللہ بن
 عبد اللہ بن عقیبہ کہ گفت لم یوص رسول اللہ صلعم عند موته الا
 بثلاث و از انجمله آنست کہ در خزیره عرب دو دین نباشد و بعث اسامہ تا نزد
 کرد و در صحیح مسلم است از ابن عباس اوصی بثلاث و منجمله آن اجازه وفد
 است و از انس است نزد احمد و نسائی و ابن سعد کانت غایة وصیة رسول
 اللہ صلعم حین حضره الموت الصلوة و ما ملکت ایمانکم و این را
 شاهد است از حدیث علی نزد ابی داؤد و ابن ماجه و از حدیث ام سلمه نزد نسائی
 بسند جید احادیث درین باب بسیار است حافظ در فتح الباری شطری صحیح
 از ان آورده و شوکانی در آن رساله مستقلة جمع نموده و در نیل الاوطار گفته
 و لا یخفی ان نفی عائشة للوصیة حال الموت لا یتلزم نفیها فی جمیع
 الاوقات فاذا قام البرهان الصحیح من یدعی الوصایة فی شیء معین
 قبل انتهی و در لفظ حدیث تقدم مکتوبه عند راسه دلیل است بر جواز
 اعتماد بر خط و کتابت اگر چه مقترن بشهادت نباشد و محمد بن نصر شافعی این
 را خاص بوصیت ساخته بنا بر ثبوت خبر در ان نه در غیر آن از احکام و جمہور
 گویند مراد آنست کہ مکلف بہ بشرطها و محب طبری گفته و اضمار اشهاد
 بعد است و در جوابش گفته اند کہ اشراط اشهاد بامر خارج است کقولہ تعالی
 شہادۃ یتلکم اذا حضر احدکم الموت حین الوصیة و این دلیل است
 بر اعتبار اشهاد در وصیت و قرطبی گفته ذکر کتابت مبالغه است در زیادت
 توثیق ورنہ وصیت مشہود بها متفق علیهاست اگر چه مکتوب نباشد و گذشت

که وصیت ضرار بجملة کبار است شوکافی فرماید فما احق و وصية الضرار
بالابطال من غير فرق بين الثلث وما دونه وما فوقها

واما مقلرو وصیت

پس در حدیث متفق علیه بروایت ابن عباس آمده که گفت لو ان الناس
غضوا من الثلث الى الرابع فان رسول الله صلعم قال الثلث والثلث
کثیر و در حدیث سعد بن ابی وقاص که جز یکدیگر نداشت بعد لفظ الثلث کثیر او کبیر
این عبارت آمده انک ان تذر ورثتک اغنیاء خیر من ان تدعهم عالة
یتکفون الناس رواه الجماعة و در حدیث ابی الدرداء است عن النبی صلعم قال
ان الله تصدق علیکم بثلاث اموالکم عند وفاتکم زیادة فی حسناتکم لیجعلها
لکم زیادة فی اعمالکم رواه الدارقطنی و احمد و رواه البيهقي و ابن ماجه
والبزار عن حدیث ابی هريرة و سندش ضعیف است و در حدیث
اول دلیل است بر جواز وصیت بثلاث و بر آنکه نقصان از ثلث و عدم زیادت
بر آن اولی است در فتح گفته استقر الاجماع علی منع الوصیة بانزید
من الثلث انتهى و در حدیث ابی الدرداء دلالت است بر آنکه قربت در
وصیت شرط است و چون حکم وصیت معلوم شد مقدمه تمهید یافت و شد الحمد

باب در وصایا

نخستین وصیت زینتین و مردن بر اسلام است چه او سبحانه و تعالی
را از میان جمله ملل و نحل از برای ابراهیم علیه السلام بر چیده و وی علیه السلام
ابنا خود را برگ بران وصیت فرموده کما تقدم و در حدیث ابی هریرة فرمود الحمد

و طبرانی در اوسط در ذکر معجزات اعمال روز قیامت مرفوعاً آمده ثم یجئتی
 الاسلام فبقول یا رب انت السلام وانا الاسلام فبقول انک علی
 خیرک الیوم و آخذ و بک اعطی و حق تعالی فرموده و من یتبع غیر
 الاسلام دیناً فلن یقبل منه و هو فی الآخرة من الخاسرین در قاموس
 گفته اسلم انتقاد و صابر مسلماً انتھ و این معنی لغوی اوست و تفسیرش
 در حدیث جبرئیل علیہ السلام از جناب نبوت صلعم چنین آمده الاسلام ان
 تشهد ان لا اله الا الله و ان محمداً رسول الله و تقیم الصلوة و تؤتی
 الزکوة و تصوم رمضان و تحج البیت ان استطعت الیه سبیلاً
 الحدیث اخرجه مسلم و در حدیث رفاعه بن رافع زرقی است مرفوعاً
 اللهم توفنا مسلمین و احقنا بالصالحین غیر خزایا و لامفتقین
 اخرجه احمد و البخاری فی الادب و النساء و الحاکم و صححه و اراد
 ابراهیم خلیل است در کتاب عزیز ربنا و اجعلنا مسلمین لك و گفت من
 ذریتنا امة مسلمة لك و الحمد لله که ما از ذریت وی علیہ السلام پس ما را
 ناگزیر باشد از آنکه خود را مسلمان داریم و او تعالی این است را پیش از وجود
 او در تورات و انجیل مسلمان نامیده و اسلام را ملت ابراهیم نشان داده پس
 در کلام هم سما که المسلمین من قبل گفته یعنی فی التوراة و الانجیل و سف
 حدیث علیہ السلام سوال کرد و گفت توفنی مسلماً و احقنی بالصالحین
 و او تعالی اسلام را دین نامیده و فرموده ان الدین عند الله الاسلام و از
 برای تمام بریت انرا برگزیده کما قال سبحانه و رضیت لكم الاسلام دیناً

واتصاف ہر آنکسی کہ در زمین و آسمان است بدان بیان فرموده قال تعالی
 ولله اسلم من فی السموات والارض طوعا وکرها والیہ یرجعون ابن
 عباس در تفسیر این آیه گفته من فی السموات الملائکة ومن فی الارض
 من ولد علی الاسلام وکرها من اتی به من سبا یا الامم فی السلاسل
 والاغلال یقادون الی الجنة وهم کما رهون اخرج الطبرانی وقت مؤ
 ماکان ابراهیم یهودیا ولا نصرانیا ولكن کان حنیفا مسلما وماکان
 من المشرکین درین آیه نفی کرد از ابراهیم جمیع ادیان را و اثبات اسلام نمود
 از برای وی علیہ السلام و جناب ختمی پناہ صلعم را گفت کہ چنین گوید وانا اول
 المسلمین و این را از انوار کاشف طاعات الایمان بکلیه مفتاح فصل
 عبادات اسلامیان گردانید کہ تا کلمش در هر روز پنج مرتبہ تکرارش میکند و
 کیف کہ اسلام سبب نجات از ابوال فرد و بیض وجود اولیا است و میکہ
 وجود معزین از اسلام سیاه گردد و ایشان سبب اسلام از حوض سید ولد
 عدنان نرود و اهل عصیان بنوشند و از عراطو بگذرند و میکہ شقیار
 در زیران بنفیند و با اسلام اقیاناز از بحر جان در آن استخیر است هم بدو من
 نرجس من النار و ادخل الجنة فقد فاز و ما الحیة الدنیا الا فتاع
 الغرور و همین اسلام است کہ سبب آن بنده زبیر خاک بچو اب ملاکرم است
 پر دازد و در پاسخ سوال آنان ثابت ماند و در حدیث جابر است قال
 رسول الله صلعم اذا وضع المع من فی قلبه الله ما اطلق من الجوارح
 فقام یهب کما یهب النائم فیقال من یرک فیقول الله دینی الاسلام

ونبی محمد فینادی منادان صدق عبدی فافر شوه من الجنة
 اخرجہ ابن ابی عاصم فی السنة وابن مردويه والبیہقی من طریق
 ابی سفیان عن جابر ودرین باب حدیث است وروح القدس نازل شد
 بشارت از برای مسلمانان کما قال تعالی قل نزلہ روح القدس من
 ربک لیثبت الذین آمنوا وهدی لبشری المسلمین واولئعالی
 بنا بر این سلام از برای بندگان نعمتہای غیر محصاة مہیا کردہ چنانکہ از کریمہ
 واللہ جعل لکم من بیوتکم سکنا ما آخر ہر دو آیہ الی قوله کذلک یتدر نعمتہ
 علیکم لعلکم تتلمون آشکارت سید علامہ بدر الملک المنیر محمد بن اسمعیل بن
 صلاح الایسر قدس سرہ فرماید وکم اشتملت ہاتان الایتان علی تعداد نعم
 لایفی بالتعبیر عنہا لسان بل لو تکلم علیہما علی انفراد ہما الاحتمل
 مجلد یتغرق عدۃ اوقات واز زمان انتہی فالحمد لله الذی من
 علینا بالاسلام وهدانا لہ بفضلہ وکاننا ما کنا لنہتدی لوکان
 ہدانا اللہ کلمۃ صباذقۃ یقولہا المسلمون فی داسر الاسلام و بالحمد
 فضائل و مناقب اسلام بیش از این ست کہ درین مختصر بگنجی و بعد از آنکہ خاتم
 رسل و بادوی کل مبعوثا شدہ حقیقت ملہ و نملکہ درین دین بین و شرع تبین
 منجور گشتہ و گرفتار دین دیگر ہر چہ باشد و ہر کجا کہ باش از ہم پاشیدہ پس در
 مدد این دولت سترگ و مراقبت این نعمت بزرگ چندان می باید کوشید کہ
 ہیچ شی از اشیاء دنیا ہمچو زن و فرزند و دولت و حکومت از ان متنزلزل
 نمی تواند کرد و ہیچ امر از امور مصائب و مصاعب این سنجی سر از ان باز

نمی تواند داشت

اگر زکوه فرو غلط آسیاسنگی نه عارف است که از راه سنگ برخیزد

بلکه اگر یکی را از ماهی گیتی نخبند و تمام عالم در کنارش نهند و خواهند که
از دین اسلام برگردانند و بکشیش گبر و ترسا و مجوس در آرند و نعوذ با بند مننه با
فرض باشد که لهو الدنیا ولنا الاخرة را در نظر داشته پشت پا بر آن همه
آسودگی بزیم و عاجل فانی را بر آجل باقی زینهار تقدیم ندیم تا بتزلزل
باقل قلبی از آن و قدریسیری از آن چه رسد جمعی کثیر را دیدیم که اقبال جاه
و دولت چند روزه ایشان را از دایره اسلام بدر پرده خاسر دارین کردند
و معنای دنیا هم بقدر مراد دست با ایشان بهم نداد و همگی دوا دوش ایشان که
در سر این کار بر روی کار آوردند چون گرد با و صحرا بر باد رفت و ازین سو
رانده و از آن سو مانده گردیدند و نعوذ با الله من سوء المنقلب

دنیا مطلب تا همه دینیت باشد دنیا طلبی نه آن نه اینت باشد

دین دور پسین که از صد سیزدهم هجرت سه سال باقی است اسباب گمراهی
و ساز و برگ کفر و کافر می بسی میاست و فرقه ضاله و افراخ ایشان را از
آزاد طبعان دهریه کیش اتمامی پس دور و دراز در بر می مردم از دین اسلام
با نوع حیل و کمیدت که حصر آن جز خداوند تعالی دیگری نمی تواند بوده است
و هزار ریو و رنگ از الیه این نام از انام و استخراج حکومت اسلام از
اقطار ارض میخواستند و سالی نمی گذرد که جرگه از عوام که لا انعام که اراده و
شیت الهی بشقایشان رفته خلع رتبه اسلام از قبا بگردیده و در دام حضرت

اینان گرفتار شده با و میجهنم نمی رود تا آنکه امروز چنانکه در بعضی اخبار آمد
 از دین اسلام خدای و رسمی باقی نیست و آنچه عمر این وصیت که عبارت
 از مردن بر اسلام باشد بی دراز بوده که از عهد ابراهیم خلیل که آدم ثالث و
 ابوالانبیاء و مکرم جمیع اعم و نیاست تا بمابین آیندگان کابر اعرن کابرو
 اباعن صدر سیده بلکه ناقل آن از وی علیه الصلوٰه و خود حضرت رب العالمین
 است و مبلغ آن جبریل علیه السلام و رسول امین صلی الله علیه و آله و سلم پیش
 ازین سندی عالی نخواهد بود و تا این وصیت بر بنیاب ختمی بنیاه نازل گشته
 جمهور مسلمین از خاصه و عامه بر آن عامل و بدان قائل بوده اند و حیف باشد
 که نیز یک کارخانه گمراهی مارا ازین وصیت دیگر گاهی که از سیزده صد سال
 بهجرت شیوخ و اکابر ببران ماضی بوده اند از استقامت بر باید و پاره از
 عاجل فانی مارا فرقیته از آمل باقی باز دارد بلکه در خور حال ما آنست که به
 فحواشی مقاله ابراهیمیه اذ قال الله ربنا انزلنا السلام قال اسلمت لرب العالمین
 با خلیل علیه السلام بجزان و یکدیگر با شیم و آنچه یوسف صدیق علیه السلام آرزو
 کرده در پس هر نماز بجنرت خداوندی جلست عظمت گزارش کرده با شیم هر ب انت
 ربی فی الدنیا و الاخره لا توفنی مسلماً و الحقیقی بالصالحین شیطان لعین
 دشمن و راور نفس آماره عدوز بردست است که هر لمحہ در تعقب ماست میخواهد
 که قدم ما را بر او و اضحیه اسلام را نسخ ماند و از برای این زلزله هزار قلاقل و بلبل
 بروم بر روی کار می آرد پس ثبات قدم درین معرکه بغایت دشوار است و
 استقامت بر روی این دشمنی که در این دنیا و آخرت ما را از حق تعالی شایسته بازی باید که

درین حصص و بعض خود را جمع دارد و فریفته این همه نقش و نگار کفر و کافری
نگردد و بانزاع اجاع اعداء اسلام از جا نرود

همه اندر ز من بتو این است | که تو طفلی و خانه رنگین است

اللهم ثبت قلبنا علی دینک و امتنا علی ملة رسولک و اذا اردت
بقوم فتنه فتنهمنا غیر مفتون -

وصیت و کلمه همان وصیت اول مقاله و ضمیمه است یعنی چنگ زدن
کتاب و سنت در اعتقاد و عمل و پیوسته بتدریج در مشغول شدن و برود
حصه از هر دو خواندن و اگر طاقت خواندن ندارد ترجمه و تفسیر از هر دو شنیدن
و در عقاید مذہب قدما می ایستاد اختیار کردن و از تفصیل و تفتیش آنچه
تفتیش نکردند اعراض نمودن و تشکیکات معقولیان خام التفات نکردن
و در فروع پیروی علمای محدثین که جامع باشند میان فقه و حدیث کردن و آنها
تفریعات فقهیه را بر کتاب و سنت عرض نمودن آنچه موافق باشد در سیر
قبول آوردن و الا کالای بد برایش خوانند دادن است را هیچ وقت از عرض
مجتهدات بر کتاب و سنت استغناء حاصل نیست و سخن متشککانه و تقلید
عالمی را دست آویز ساخته تتبع سنت را ترک کرده اند شنیدن و بدیشان
التفات نکردن و قربت ندانستن بدوری ایشان انتی کلام صحیح و این است
شامل خیر دنیا و آخرت هر دو است و در زیر هر جمله اش عالمی از فروع
و مشغولی است که تنبیه اش خوانان مؤلف مستقل باشد مختص این است که کتاب
عبادت از قرآن کریم و زقرآن شریف است و از کتابها این است که در موم است که

طفل برانزد و کشودن زبان اول چیزی که می آموزند همین کتاب معنی القاب
 است تا درختین و همه آشنای توحید گردد و بعضی آنرا حفظ میکنند و بعضی دیگر
 بر قرأت در مصحف بس می نمایند و هر دو خوب است لکن مجرد خواندن اگر چه اجر
 دارد اما ضرور است که عامه اطفال را ترجمه هندی مثل موضح القرآن با فارسی
 به مجروح الرحمن بیاموزند و فوائد هر دو را گوش زد آنان سازند تا حلاوتی از
 ایمان و اطلاعی بر مضامین فیض آئین قرآن روزی روزگار ایشان گردد
 خاصه را تفاسیر اهل معرفت بعلم حدیث از برای درس و تدریس بسند است
 مثل تفسیر ابن کثیر و فتح القدر و فتح البیان از مطولات و جلالین و سخوان از
 مختصرات و سنت عبارات از دو اوین احادیث است و درین علم شریف قدیما
 و حدیثا کتب بسیار بلکه بیشتر فراهم کرده شده چنانکه از حصه اول کتاب اتحاف
 النبلا پیداست اما آنچه در اتقان و صحت و شهرت و قبول سر بلندست همین
 شش کتاب معروف است که عبارت باشد از صحیح بخاری و صحیح مسلم و جامع ترمذی
 و مجتبیای نسائی و سنن ابی داؤد و سنن ابن ماجه و نزد بعضی موطای مالک است
 عوض ابن ماجه و نزد صاحب این وصیت رتبه موطا بالاتر از همه است و شک
 نیست که کتاب موطا کتاب مبارک قدیم است و آنچه دروست از مرفوعات و
 بلاغیات اصح صحیح است در نقل لکن صحیح بخاری مشتمل است بر غالب آن و علی
 کل حال اسرار شایسته بر آنکه هیچ کتاب حدیث برتبه این کتب ششم میرسد
 و این کتب کافی و وافی است از برای مجتهد و مقلد و عامل با کدیت و جامع
 جمیع ابواب اسلام و ایمان و با او نیز توانی است و معنی اجمعی از اهل علم و عمل

احادیث احکام را ازین امهات ستمه و جز آن که بصحت و حسن رسیدند
 نوشته اند و کار و بار کردار و گفتار را بر امت امیه مرحومه بغایت آسان
 نموده جز اجماع استغالی عنها و عن جمیع المسلمین خیر او افرأ و احسن مولفات
 درین باب دو کتاب است یکی منتقى للشیخ ابن تیمیة رحمہ دیگر بلوغ المرام للحافظ
 ابن حجر العسقلانی و آنچه ماسوای این هر دو است بجامعیت و اتقان اینها میرسد
 و آنچه درین هر دو شکل و غریب است فقها و لغت یار و آیه و درایه حل آن در شرح
 این هر دو است و اجمل و اکمل شرح کتاب نیل الاوطار للشوکانی و مسک الختام
 لهذا العبد الفانی است چنانکه اجمع شرح بخاری فتح الباری است اگر چه شرح
 صحاح سته لایما آنچه از ان میان اهل علم معتقد و معتبر است همه حسنات بر حسنات است
 و در مختصرات فقه سنت کتاب بار و ضمه ندیه شرح در ربیة گوهر یکدانه است که قیمت
 و قدرش جز کسیکه عاقد و فاتر حدیث و عاثر طوایر فروع است دیگری نمی داند
 و قدرهای اهل سنت که با اختیار عقلاء ایشان صراحت رفته عبارت اند از جامع
 محدثین مثل امام مالک و شافعی و احمد و تلامیذ ایشان که اصحاب صحاح سته اند
 و تلامیذ تلامیذ ایشان که احزاب متخزبه و جموع متکثره اصحاب حدیث است
 و عقیده ایشان همان است که ظاهر قرآن و حدیث بر آن دلالت دارد و قابل
 اند با ساد و صفات الهی که در کتاب و سنت آمده و آنچه در آن صریح است بدان
 معتقد اند و تفرقه اشعریه و ماتریدییه نمی شناسند و آنچه از ان شکل است
 مرادش بقائلش میکنند و تاویل رضائی دهند و صفات تبار تعالی را بر
 ظاهرش جاری می نمایند و از تعطیل و تشبیه و کیف و تزیین ترشیده اهل

کلام بزرگانند و در اجراء هر صفت که تشبیه از و مقابله در میگرد و در یک کلام جمالی
 علاجش میکنند و آن کلمه صادقانه این است لیس کحمله شیء و مثل او است
 و لعل یکن له کفوا احد و نحو او است و لله المثل الاعلی و درین باب تا لیفها
 است پیشقدم این گروه حق پرده امام احمد بن حنبل رضی الله عنه است بعد از
 اتباع او مثل شیخ الاسلام احمد بن تمیم و حافظ محمد بن ابی بکر بن القیم و این
 قدائم مقدسی و علامه صابونی و سفارینی و غیر هم سپس علامه شوکانی و شاگردان
 او و احسن و اجمع کتب درین باب کتاب الجواز و الصلوات من جمیع الاسامی بصفا
 است و اسم او دال بر سببی است و این خود از آن فرزند گرامی است دیگر کتاب
 انتقاد رجیح و بغیة الرائد و قطف الثمر است و اطول اینها کتاب امام سفارینی
 است و اخصر آن عقیده صابونی و در رد شرک و بدع و اثبات توحید کتاب
 اقتضاء الصراط المستقیم و کتاب الفرقان و عقائد حموی و واسطیه و جزآن
 و کتاب رد الاشراک و ترجمه اوسمی بمقویة الایمان و کتاب فتح المجید شرح
 کتاب التوحید و کتاب اغاثة اللہفان و تجرید التوحید و لطہیر الاعتقاد
 و جزآن است و در فروع پیرومی علمای محدثین نمودن یکی طریقه انقیاد بر
 عامه مسلمین است که خودشان بر عرض مجتهدات بر کتاب و سنت قادر نبوده اند
 و هر که عالم و مزاول و عارف مفاهیم و عطف قرآن و حدیث است و مولفات
 الهی است همه در نظر دارد و می جامع باشد میان حدیث و فقه و محتاج تقلید
 و تقلید آنها نیست و مبالاتی بر دو قبول ایشان ندارد و الحمد لله تعالی که
 بیچ زمانه از صدر اول تا ایندم ازین جنس اهل علم در قطری از اقطار ارض

خالي نيت ونحوه يربو وانشار السد تعالى شو كاني رح وكتاب البدر الطالع
 مجاس من بعد القرن السابع نوشته لما شاع على السنة جماعة من الرعايع
 اخصاص سلف هذه الامة باحرار فضيلة السبق في العلوم دون خلفها
 حتى اشتهر عن جماعة من اهل المذاهب الاربعة تعذر وجود مجتهد
 بعد المائة السادسة كما نقل عن البعض او بعد المائة السابعة كما زعمه
 اخرون وكانت هذه المقالة بمكان من الجوهالة لا تخفى على من لم يدني
 حظ من علم واتر نصيب من عرفان واحقر حصية من فهم لا ياقصر
 للتفضل الالهى والفيض الربانى على بعض العباد دون بعض وعل اهل
 عصر دون عصر وانباء دهر دون دهر يدون برهان ولا قرآن
 على ان هذه المقالة المخذولة والحكاية المرذولة تستلزم خلوه من
 الاعصار المتاخزة عن قاعد نبيج الله ومترجم عن كتابه وسنة رسول
 صلعم ومبين لما شرعه لعباده وذلك هو ضياء الشريعة بالبرهان
 وذهاب الدين بلا شك وهو تعالى قد تكفل بحفظ دينه وليس المراد
 حفظه في بطون الصحف والدفاتر بل ايجاد من يدينه للناس في
 كل وقت وعند كل حاجة حدانى ذلك الى وضع كتاب يشتمل على
 تراجم اكابر العلماء من اهل القرن الثامن ومن بعدهم من بلغنى
 خبرهم الى عصرنا هذا ليعلم صاحب تلك المقالة ان الله تعالى و
 المنه قد تفضل على الخلف كما تفضل على السابقين بل ربما كان في
 اهل العصور المتاخزة من العلماء المحييين بالعلماء العلمية على الخلف

انواعها من یقل نظیره من اهل الصور المتقدمه كما سيقف على ذلك من امعن النظر في هذا الكتاب وحل عن عنقه عنى التقليد والامر تياب انتهى المراد منه واين عبارت منادى است باعلى صوت بعدم ختم اجتهاد درین است ووجود حامل علوم حقه تا آخر دوران شیخ احمد ولی اسد محدث و بلوی و سید محمد بن اسمعیل مینی و علامه شوکانی و بعض معاصرین ایشان و غالب تلامذه این بزرگواران در عرب و عجم از همین زمره شارالیهاب بودند و هنوز جاگرم دارند و لکن

گردد بنید بر روز ششپره چشم | چشمه آفتاب راجه گناه

و علی کل حال در حدیث ابراهیم بن عبدالرحمن عذری آمده که قال رسول الله صلعم یحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ینفون عنه تحلیف الغالین و انتحال المبطلین و تاویل الجاهلین و رواه الیهیقی فی کتاب المدخل برسلا و در حدیث ابی هریره رضی الله عنه است عن رسول الله صلعم قال ان الله عزوجل یبعث لهذه الامة علی راس كل مائة سنة من یجد دلیلاً دینها و رواه ابو داود و عن معاوية قال سمعت النبی صلعم یقول لا یزال عن امتی امة قائمة بامر الله لا یضرهم من خذلهم ولا من خالفهم حتی یاتی امر الله و هم علی ذلك متفق علیه و عن معاوية بن قرة عن ابی قال قال رسول الله صلعم لا یزال طائفة من امتی منصورین لا یضرهم من خذلهم حتی تقوم الساعة قال ابن المدینی هم اصحاب الحدیث رواه الترمذی و قال هذا حدیث حسن صحیح درین احادیث

دلیل است بر آنکه در هر طبقه جمعی حامل این علم خواهد بود و آن جمیع عدل است
 و مراد باین علم علم کتاب و سنت است زیرا که در زمان نبوت غیر این هر دو علم
 دیگر نبود و در حدیث عبدالله بن عمروست که فرمود آنحضرت صلعم العالم ثلاثة
 آية محكمة او سنة قائمة او فريضة عادلة و ما كان سوى ذلك
 فهو فضل رواه ابو داود و ابن ماجه لام در قوله العلم ظاهر آنست که از
 برای استغراق است اگر چه بعضی حملش بر عهد کرده اند و مراد بدان علم دین
 دشته و مراد بآیت محکم قرآنست و بسنت قائمه حدیث صحیح و بفریضه عادله
 علم میراث و مراد بفضلی زیادت است که ضرورتی اندر آن نیست گویا آنچه بجز
 کتاب و سنت است هر چه باشد از وادی علم لایبغ و جهل لایضر است -
 وصیت و دیگر چنانکه در مقاله وضیه فرموده آنست که دست در دست مشایخ
 این زمان هرگز نباید داد و بیعت با ایشان نباید کرد و بعلو عام مغرور نباید بود
 زیرا که اکثر علو عام بسبب رسم است و امور رسیده را بحقیقت اعتبار می نیست
 و کرامات فروشان این زمان الا ماشاء الله تعالی طلسمات و غیر نجات را کرامات
 دانسته اند تفصیل این اجمال آنکه اشهر اصناف خرق عادت اشرف بر خواطر
 است و انکشاف و افعات آمده و اشرف و کشف را طرق بسیار است از جمله
 باب ضمیر از علم نجوم و رطل است نه پیداستی که حکم در نجوم موقوف است بر سوره
 بیوت و رطل را از آنچه در کتار است ما تجربه کرده ایم که ماه در فن نجوم
 که الحال که ام دقیقه است از دقائق روز را از انجا زمین او تشکیل میشود و اطلاع
 و همه بیوت و مواضع که اکب در خاطرش صورتی بنماید گویا سوره تسویة البیوت

مقابل او ساده است و همچنین ما هر روز فن رمل گاهی در دل خود معین میکنند که فلان انگشت را بچیان قرار دادم و فلان انگشت را فلان شکل و در ذمه من صورت می بندد که ازین شکل کدام حکم متولد میشود تا آنکه زانچه پیش او حاضر میشود و از آنجمله باب کهمانت است بانوار عجا و آن بغایت تسعست تارة باضاً جن و تارة بغیر آن و از آنجمله باب طلسم است که توامی کو اکب در صورتی بند میکنند و از آن اشرف حاصل میشود و اعمال جوگ که بعضی ملاحظات جوگیه را خاصیتی تام است و در اشرف و کشف و من اراده تحقیق ذلک فلیدر جبرالی کتب هذه الفنون و مهت بستن بر کاری و شکل مهیب بر آمدن و دل بردن کسی داشتن و طالب را مسخر کردن همه از فنون نیرنج است چند ملاحظه هستند که باین کار میرسانند صلاح و فحور و سعادت و شقاوت و مقبول بودن و مردود بودن در اینجا هیچ فرق پیدا نمی کنند و همچنین وجد و شوق و قلق و سراسیمگی این حالت در حاضران نشاء آن حدت قوت بهمیه است لهذا هر که قوت بهمیه او قوی تر و جدا و زیاده تر آری این اعمال و این احوال بعضی صاحبان میکنند به نیستی از نیات نیک و انیقدر آنها را از کرامات میگردانند کمالاً لایحقی و بسیاری از ساده لوحان را دیده ایم که چون این اعمال را از شیخی فر گرفته اند از این کرامات میدانند چاره کار آنکه کتب حدیث مثل صحیح بخاری و صحیح مسلم و سنن ابوداؤد و ترمذی خواند و عمل بر ظاهر سنت پیش گیرد و انتهی و اگر حق بجانب در دل شوقی صادق کرامت فرماید و طلب این راه غالب شود کتاب عوارف و مشکوة و ریاض الصالحین و اذکار نووی و نحو اینها را از برای

آداب نماز و روزه و ادعیه صحیحہ و عمارت اوقات اختیار نماید بزرگان قشبنده
 طریق پیدا کردن یادداشت را بروحی نوشته اند که احتیاج به تلقین هیچ مرشد
 نمانده کتاب قول جمیل درین باب بسندست خذ ما صفا و دع ما کذا
 و چون کیفیت نور عبادت و نسبت یادداشت حاصل شد بران مواظبت
 نماید اگر درین فرصت غزیزی را در یابد که صحبت او منقح جذب است و
 تاثیرش مردم را در سیکر و باومی صحبت دارد تا آنکه حالت مطلوبه ملکه رخساره
 گردد و در خلا و ملا بدان ملکه مشغول باشد مر جال لا تلهیهم تجارة ولا بیع
 عن ذکر الله سفر در وطن خلوت در انجمن دل بیار دست بکار همین معنی از
 و این تاثیر جز در عصا به حدیث و جماعه سنت نتوان یافت درین زمانه بیخس
 نیست الا ماشاء الله تعالی که من جمیع الوجوه کمال علم و عمل داشته باشد اگر
 از یک وجه کمال دارد از وجه دیگر عاطل است پس همان کمال را از وی حاصل
 باید کرد و از چیزهای دیگر چشم باید پوشید بشر عبادی الذین یستمعون
 القول فیتبعون احسنه در مقاله وضیہ گفته خذ ما صفا و دع ما کذا
 نسبت صوفیہ غنیمت کبری است در رسوم ایشان هیچ نمی ارزد این سخن
 بر بسیاری گران خواهد بود اما مارا کاری فرمودند بر حسب آن باید گفت
 و برگفته زید و غیر تعریج نمی باید کرد انتی و آنچه در تفصیل این اجمال هم درین
 مقاله گذشته رجوع بدان می باید کرد و تصوف عبارت از احسان است
 که در حدیث جبریل علیه السلام ذکرش آمده و هو قواله صلعم لما قال
 جبریل فاخبرنی عن الاحسان قال الاحسان ان تعبد الله کانک

تراه فان لم تكن تراها فانه يراك الحديث متفق عليه من حديث
 سمع بن الخطاب مرضي الله عنده و باب احسان شرح دراز میجو اب
 آنچه از ان موافق سنت صحیح است در کتاب قطر الولی للشوکانی روح مذکور است
 و آنچه در ان فقره جمله و متصوفه غفله از رای و هوای خود افتزوده و آفریده اند
 این تفسیر در کتاب الفرقان بین اولیاء الرحمن و اولیاء الشیطان پرده آ
 رخ آن برداشته و حق ایچ را از باطل بکلی جدا ساخته و این القیم در مدح ایچ
 شرح منازل السائرین بشرح و بسط آن پرداخته و شک نیست که بشهادت
 مستقر معلوم است که در سلسل صوفیه کرام آنانکه طریقه ایشان موافق سنت
 بود و بنابر کمال علم و عمل از بدعات بمرحل دور افتاده بودند و در تقوی و طهارت
 ظاهری و باطنی و فطرت محبت دنیا متحن آمدند هیچ سلسله بصفا و راستی و موافقت
 ظاهری شرع و متابعت سنت مظهره بنقشبندی نمی رسد اگر چه مقصود بهنگنان
 بهان یک چیز است پس بس کما قیل

عبارة تناسختی و حسنک واحد | وکل الی ذاک الجبال یشیر

نامحق آنست که اتباع ظاهری شریعت و ترک رسوم و بدع خلق تاثیر می دیگر
 دارند که در سلوگان راه و رسم درویشی یافته نمی شود قاضی فاضل صوفی
 کامل شمارا سد پانی پی در وصایای خویش می نویسد که الملک الملین از نوع
 بشر است از ملائکه هم سید المرسلین محمد رسول الله صلعم هست هر کس قدر بان
 سرور استا هست بهم رساند در باطن و ظاهری صفات جلی و کسبی و علم و اعتقاد
 و عمل و عادات و عبادات آنرا با آنقدر کامل باید دانست و بر کس در شایسته در

چیزی از آن قاصرست همانقدر وی را ناقص باید دانست و لهذا بجهت
کمال اتباع سنت سنیه که اولیای نقشبندیه اختیار کرده اند گوی بوقت
برده اند و همین کمال مشابست بجهت کمال متابعت دلیلست بر افضلیت
ایشان و اگر سمیت ما قاصر همان از کمال متابعت آنجناب کوتاهی کند و
اداء واجبات و ترک محرمات و مکروهات و مشبهات در عبادات و عادات
خصوصاً در معاملات قناعت کند آنهم بسیار غنیمتست گو کثرت نوافل و
ایمان مستحبات و کمال اشتغال بسبب در عبادات و عادات از وی میسر نشود
رسول فرمود صلعم من اتقى الشبهات استبرأ لدينه وعرضه و من
وقع فى الشبهات وقع فى الحرام الحدیث فى الصحیحین و حق تعالی
میفرماید ان اولیاءه الا المتقون تقوی عبارت از ادای واجبات و
ترک محرمات و مشبهاتست نه از کثرت نوافل و ایمان مستحبات اجمع محرمات
رذائل نفسست مثل نفاق و عجب و کبر و حقد و حسد و ریا و سمع و طول اهل
و حرص بر دنیا و مانند آن و بعد از آن محرمات که بافعال جوارح تعلق دارد و
در کتب فقه یعنی فقه سنت بسین اند و اگر سمیت ازین مرتبه هم کوتاهی کند و از
ثوم نفس و شر شیطان مرکب محرمات شود پس در آنچه اطلاق حقوق العباد
باشد از آن اجتناب باید کرد که حق تعالی کریمست و رسول شفیع آنجا
بسی عفوست و حقوق العباد در بخشش منی آید آیات و احادیث در این باب
بسیارست این رقمه متحمل آن نتواند شد حدیث المسلمون من لم یحکم
المسلمون من لسانه ویده و حدیث ان نحب للناس ما نحب

لنفسك وتكره لغير ما تكره لنفسك ورنجا کافی ست سے
 باشد در پی آزار و ہرچہ خواہی کن کہ در شریعت ما غیر ازین گناہی نیست
 یعنی مثل این گناہی نیست انتہی وما احسن هذا القضاء من ذلک الخالقانی
 کہ ہم قاری کتب سنت صحیحہ و عامل بر آن جامع باشد میان شرع و تصوف یہ کہ
 ہر انچہ را در اصلاح ظاہر و باطن آدمی دخل ست و بکار معاش و معاد آدمی تواند
 آمد ہمہ اش در ان صحف مبارکہ برو جہی روشن و بیانی واضح تر از مہر و خشان
 نہ کہ درست قصوری کہ درین راہ مینماید از طرف نا کردہ کاری ماست ورنہ
 ممکن نیست کہ اگر یکی مضامین کتاب الرقاق و دیگر ابواب آو اب را کہ در
 کتب سنت مسطور ست در دل نگاہ دارد و در جذر طبع و قعر خاطرش جاودہ تاثیر
 نمایان و جذبی شایان اورا فرانگیرد و بی زاجر و واعظ و قسرت قاسم تصفیف بصفا
 نشود کہ اکابر صوفیہ و سلف امت بدان مشار الیہم بودہ اند اما درین ہنگام کہ
 در اختیار سلام و تقابیر نام ایمان صدر خنہ در کار ست از احسان و مراتب ایمان
 خود حساب نتوان گرفت کہ حکم کیمیا و عقائد آمد و از چنانکہ وجود علماء حق پرستہ
 صواب گو اخلص جوہر معنان عدم ست وجود صوفیہ صافیہ کہ جز رضا و حق
 و قرب رب مقصد دیگر ندارند و دنیا و مافیہا را در برابر رضای او سبحانہ بچوکی
 نشانند عزیز تر و نایاب تر گشتہ و این ہمہ از تاثیرات غربت سلام ست و در
 حدیثی ہریرہ رضی اللہ عنہ آمدہ قال مرسل اللہ صہلعم بدء اللہ اللہ
 شریبا و سيعود کما بداء لطلوبی للغرباء اخرجہ مسلم و لفظ حدیث
 عمرو بن عوف مرفوعاً چنین ست ان الدین بدء غریبا و سيعود کما بداء

فطوبی للفرباء وهو الذین یصلحون ما افسد الناس من بعدی من
 سنتی رواه النعمانی ودرین باب حدیثی است جمله صاحب از آن در کتاب
 الاعتصام بالکتاب والسنة وکتاب العلم از دو اوین سنت مظهره مذکور است
 و با جمله معدن هر کمال و مخزن هر صفت جلال و جمال و جارحه اصلاح هر ظاہر
 و باطن و آله فروغ هر صورت و معنی از اسلام و ایمان و احسان همین در کتاب
 مقاصد حدیث و قرآن است و ماورای آن هیچ کمال متصور نیست تصوری
 که در استحصال و حصول آن دست بهم میدهد از تلقاء عدم عمل بموجب است
 ورنه انسان را بعد از تکمیل مراتب تحصیل علوم کتاب و سنت احتیاجی بسوی
 احدی از مشایخ وقت و صوفیة عصر و درویشان زمان باقی نیست و آنکه
 صحبتش اثری دهد و خفتش دلی بر باید خود درین هنگام موجود نیست بلکه هم
 ایشان غفار مغرب و همپایه کبریت احرست الا من علمه الله تعالی
 ولم یعلم حاصل آنکه

مصدحت دیدین آنست که یاران همکار | بگزارند و طره یاری گیرند

و صمیمت و یکدیگر در مقاله و ضمیمه گفته حد ام معروف آنچه بخاطر این فقیر
 ریختند آنست که در فراض و کبائر ذنوب و شعائر سلام لعنت امر معروف
 و نهی منکر باید کرد و با لسانیکه در آن باب تساهل دارند صحبت نباید داشت
 و دشمن ایشان باید بود و در سایر اوامر خصوصاً در آنچه سلف یا خلف آنست
 کرده باشند امر معروف و نهی منکر به تبلیغ حدیث است و این را غفایران
 مستحسن نیست انتی گویم در حدیث ابی سعید خدری است از آنحضرت صلوات الله

فرمود من رأی منکم منکر اقلیغیره بیده فان لم یستطع قبلانہ
 فان لم یستطع فبقلبه وذلک اضعف الایمان رواه مسلم واین
 حدیث افاده کرد که تغیر منکر که عبارت از نهی است بر سه گونه است یکی بدست
 و این کار ملوک و نوابان ایشان است که زمام حکومت و نفاذ امر بدست ایشان
 نهاده اند و لکن وجود چنین سلاطین و امراء از عمر دراز مفقود گشته خصوصاً از دور
 سلطنت اسلامیة از میان بر افتاده و اکنون که فرمان روائی اکثر ممالک بدست
 فرقه ضالہ است و تمام ہمت ایشان در بر انداختن اسلام و شعائر او از جملہ اناام
 ست مقدور کیست کہ با ذنی تغیر منکر بدست می تواند پرداخت و در بعض
 اقطار ارض کہ پارہ حکومتی بدست اسلامیان است خود اہتمامی بکار دین نیست
 و ہمگی ہمت و وقت و وقف ہوا پرستی و عیش طلبی و سستی است و ہرگز سری
 بجانب اسلام بر نمی دارند تا با امر معروف و نہی از منکر چہ رسد بلکہ اگر کسی از
 عالی ہمتان اشارتی بترک چیزی از اسباب فسق و فجور ایشان کند در پی از ار
 سیکر و بدترین دشمنانش می شمرند و دقیقہ از دقائق ایذا و حطا و فرو
 نمی گذارند و امر او بمعروف و نہی او از منکر منجر بصدافت دیگر میگردد و درین حالت
 صون نفس حفظ عرض اسلام واجب تر از امر معروف و نہی منکرست چنانکہ
 شیخ الاسلام ابن تیمیہ رح در بعض مؤلفات خود بدان اشارت کرده و حکایتی
 ازین امر در آخر انتقاد بر جہ رقمز گذشته فلیراجعہ دوم کہ امر بمعروف و نہی
 عن المنکر بزبان ست این کار اہل علم باشد کہ مردم را بوعظ از محرمات و نہیات
 بازمی دارند خواہ مستعمی بموجوبش کار بند کرد یا خیر ایشان بہر حال از ذمہ خود

پاک میگردد و ازین جنس جماعه متعدد در هر قرن و قطر بوده و موجود است و هر چند
 بنا بر قلت اخلاص اندر زگران و کوتاهی عمل خودشان سخن اهل و عطف چنانکه باید
 شاید در مردم در نمی گیرد الا ماشاره الله تعالی باری این شیوه و جریان این طریقه
 خالی از منفعتی نیست گوئیم باشد و این مرتبه نسبت بمرتبه اول در درجه ثانوی
 است بنص شارع و بنا بر آن بر عدم استطاعت نفاذ آن بدست بوده و سود این
 تذکیر غالباً مخصوص بعامة است باشد و زمان بقا او خیلی کمتر و اما خاصه پس از
 برای ایشان طریقه تالیف و جمع کتب است در هر عصر و نفع آن مستمر و دائم است
 و لهذا تا در اوائل امت و صدر ملت شیوه تصنیف بر روی کار آمده از ان دم
 تا این دم در هر قرن و عصر جم غفیر و جمع کثیر بدان قیام کرد و او اہتمامی عظیم در آن
 باب بوجود آمد و باین وسیله صالحه آخر امت از اول ملت در هر زمان مستفید
 و تنفیض ماند و از پیشینیان منتی عظمی بر رقاب پسینان ثابت گردید و احکام
 اسلام و شعائر دین مبین در هر مائه از زمین هجرت بعبارات شتی و اشارات الی
 وحی بغرض آنکه در دل نشیند و بخاطر ناظر فرود آید جلوه گشت چه تلوین عبار و
 تنوع ضمائر اثر می دیگر در دلهاست و کشتی آخر از برای خاطر با اما درین کار خفا
 ہم ریا و سمعه را دخل پیدا شد چنانکه در تذکیر و وعظ بود پس مولفات جماعه که بنا
 شهرت و قبول از دیا و جاه و دولت و نام آوری در نظر عامه خلقت و خاصه فحول
 بتالیف پرداخته اند از اثر دور است و بقا آن بنجایت قلیل و مجموعاً تا
 که اخلاص جمہستان ایشان است و مرضات الہی و تبلیغ احکام و اوامر الهیست
 ختمی نیاید شیوه مرضیہ دل و زبان اینان نفع دیگر دارد و در هر عصر قدر

منزلت آن در نظر اهل علم و اصحاب دین روز افزون میگردد و خلاف اعدا خدا
 و رسول زبانی در کار ایشان نمی رساند مثل موطا امام مالک و حکایت وی حم
 درین باب معروف است و درستان المحدثین و اتحاف النبلاء مکتوب و باجمعه
 تالیف کتب در دین نیز یکی از باب امر معروف و نهی عن المنکر است و سود این
 صنایع بجایت و وسیع و لهذا در حدیث شریف بروایت ابو هریره رضی الله عنه
 آمده قال رسول الله صلعم اذا مات الانسان انقطع عنه عمله
 الا من ثلثة الا من صدقة جار یة او علم ینتفع به او ولد صالح یدعو
 له رواه مسلم لکن درین زمان بسین که همدوش قیامت است آفات بسیار
 درین کار پیدا شده و عصبیت و نفسانیت بشمار در آن راه یافته و جهانی در
 سلاسل هوا و اعجاب نفس گرفتار گشته و در پی آزار یکدیگر گردیده تا آنکه تبری
 را از خود در تحقیق و دریافت نمی تواند دید و ناگزیر است که با هم عصر خود را بزر
 و راست او را در چشم ابناء زمان که غالباً عوام کالانعام اندازار است باز نماید گو
 دین وی بر باد رود و جرح معاصر بحق معاصر نزد محققین معتبر نباشد الا من عصمه
 الله تعالی و نوبت اختلاف با هم تا آنجا کشیده که از اصول و فروع مسائل بیج
 سئله بی خلاف نمانده و در هر جانبی جمعی بهم رسیده و هر شوریده سری ایلی
 تیره درونی را و سوسه شیطانی و غدغه کرده در برابر اکابر ائمه تصور خالی و سلف
 ائمه قرآن بالیه مبارزه و مکاره نصب ساخته و هزار شبهه و شکوک بطلان کتب
 فروع که عصا ره آراء و عرق ابوار است و بلا حفظه و فائز قادی که رنجسته
 خامه شکسته بتشفه فقهاست در تحقیقات عصا به صدر اول و اختیارات

مستنده ائمه قدیم پیدا نموده و آخر امت اول ملت را بشتم و سب و لعن یابد
 کرده مقلده اهل حدیث را بد میگویند و جمله ائمه اربعه و نظائر و اشیاء ایشان
 را بدی یاد می آرند و لغو ذبا لله من جمیع ما کرهه الله مسلمانان در گو
 و مسلمانی در کتاب مؤمن متقی را چاره جز آن نیست که اکابر دین را بشناسد کتب
 شرح مبین از مفهومات متاخرین ممتاز ساخته در گوشه تنهایی بمطالعه مؤلفات ائمه
 حق بین و صواب گو سپردارد و با گفتگوی زید و ثمر و جستجوی این و آن نیاید
 و هرگز با احدی از طلبه علم و علمای سواد دنیا طلب شهرت خواه صحبت نگزیند و
 گوش بر بهره درائی و ثرات خواهی این گروه هوشا پروه ننهد و از لقلقه لسانی و شیوا
 بیانی ایشان از جان رود و هدایت و رشد را از دواوین اسلام و جمیع ائمه سلف
 کرام و فحول اعلام جوید و بران صبر و قناعت و زرد و از مؤلفات آخر زمان
 خصوصاً آنچه در رد و قدح یکدیگر است یکسر چشم بصیرت و بصارت را فرو بندد
 زیرا که درک صحیح و درایت صریح و استقامت بر حق امری بس دشوار است پس
 قوت ثبات دران و قدرت استبثات ازان در خود ندارد و مطالعه این
 جنس رسائل و مسائل لابد خام طبعان کم علم و خافل مزاجان بی پروا را از جاوه
 حق بواد می ابطال می اندازد اما چاره قصر بر کتب متفق علیها و حصه نظر در آنها
 کافی و وافی و شافی است قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون و لعمرك
 انهم لغی سکرتهم یعمهون طریق سوم امر معروف و نهی از منکر که انکار
 بلست کار عامه خلق است که از حکومت و حکمت محروم افتاده اند و این است
 علیه السلام اضعف ایمان گفته زیرا که فرودتر از هر دورتیه بالاست و این

ایمان ضعیف هم درین زمان سپین جز در افراد از اسلامیان نتوان یافت زیرا که
کثرت اختلاط با افراخ فرقه ضالہ و صحبت ہر وقت با حکام این قوم انکار منکر را
ہم از ولہامی مسلمانان ربودہ و ہم نوالہ و ہم پیالہ شدن را با این گروہ شقاوت
پشورہ جلوہ استحسان بخشیدہ تا آنکہ قرب ایشان را بہتر از قرب علم و اہل علم ہی نہ دانند
و مراسم و مواسم ایشان را افضل از شعار سلام میشناسند با آنکہ در حدیث عبد اللہ
بن مسعود رضی اللہ عنہ آمدہ کہ قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم لما وقعت بنو
اسرائیل فی المعاصی نہتہم علما و ہم فلم ینتہوا فجالسوہم فی
ہما لیسوہم و اکلوہم و شاربوہم فضرب اللہ قلوب بعضہم ببعض
فلعنہم علی لسان داؤد و عیسی بن مریم ذلک بما عصوا و كانوا
یعندون قال فجلس رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم کان متکلیما فقال لا الذی
نفسی بیدہ حقی تا طر و ہم اطرا رواہ الترمذی و ابوح داؤد و فی
روایتہ قال کلا والله لتأمرن بالمعروف و لتنہون عن المنکر و
لتأخذن علی یدی الظالم و لتأطرنہ علی الحق اطرا و لتقصرنہ علی
الحق قصرا اولیض بن اللہ بقلوب بعضکم علی بعض ثم لیلعنکم
کما لعنہم درین حدیث دلیل است بر آنکہ مجالست و مواکلت و مشاربت
علما و بابنی اسرائیل سبب برہم زدن دلہا بیکدیگر و موجب لعنت خدا برزبانہ
پنجمین سبب بجلوس و اکل و شرب با غیر قوم اسلام چہ رسید و لہذا در آخر حدیث
فرمود کہ چنانکہ برانہا لعنت کرد بر شما ہم بکنند اگر مثل انہا ترک امر معروف و
نہی عن المنکر و اطرح بکنید و باجملہ اگر از آدمی سرانجام رتبہ اول و دوم نشو

باری از رتبه سوم خود متبصیر راضی نگردد و که بعد از آن آثار حق از ایمان
نیست حیف باشد که نام با مسلمان باشد و ادنی کار اسلام و ضعف امر ایمان
هم از ما بوجود نیاید در شکل اول و ثانی اگر عدم قدرت غدرست در شکل سوم
بائع گیت حالانکه در حدیث عمر بن خطاب آمده قال رسول الله صلعم انه تصیبت امتی
فی آخر الزمان من سلطانهم شد اند لا ینجونه الا رجل عرف دین الله فجاءه علیه
لسانه ویده وقلبه فذلک الذی سبقت له السوابق ورجل عرف دین الله فصدق به
ورجل عرف دین الله فسکت علیه فان رای من یعمل الخیر احبه علیه وان
رای من یعمل بیاطل ابغضه علیه فذلک ینجوه علی ابطانہ کله و عن جابر
رضی الله عنه قال قال رسول الله صلعم اوحی الله عزوجل الی جبریل
علیه السلام ان اقلب مدینة کذا وکذا باهلها فقال یا رب ان فیهم
عبدک فلا ناکم یصلک طرفه عین قال فقال اقلبها علیه وعلیهم
فان وجوهه لم یتجمع فی ساعة قط و عن ابی سعید قال قال رسول
الله صلعم ان الله عزوجل یسال العبد یوم القیامة فیقول مالک
اذ ابریت المنکر فلم تنکره قال رسول الله صلعم فیلغی حجته فیقول
یا رب خفت الناس ورجوتک روی البیهقی الاحادیث الثلاثة
فی شعب الایمان درین هر سه حدیث دلالت است بر آنکه سکوت بر منکر بنا بر
خوف مردم با رجائی رب و ابطان حب عامل خیر و بغض عامل باطل اگر چه در
نازل است بسبب نجات می تواند شد و هر که را این حالت هم حاصل نیست اول
فکر ایمان و نجات خود بکند و علی کل حال درین زمان اخیر از مراتب امر معروف

و نهی منکر همین شق سوم در امکان است و از دو صورت اول یکی منفقو و دیگر مطرو و مردود الا من شاء الله بالجمله در اعمال برزیت و حالت دل آمد اگر تنهاست و دل در انجمن فسق بسته است حکم حاضر در آن مجلس دارد و اگر در محفل است و دل از آن صحبت کاره و حضور انجا با گمراه است حکم غائب وارد در حدیث عرس بن عمیره آمده عن النبی صلعم قال اذا عملت الخطیئة فی الارض من شهدها فکرها کان کمن غاب عنها و من غاب عنها فرحیبا کان کمن شهدها رواه ابو داؤد -

وصیت و پیکر آنست که در حق اصحاب آنحضرت صلعم عقاید نیک باید داشت و نظر بر فضائل و مناقب ایشان که در کتاب و سنت وارد است گماشته زبان را جز بنام ایشان نباید کشاد و خوض در مشاجرات ایشان که نقل مشهور است فیض ثابت است و انکار آن توان کرد و نباید نمود تلك امة قد خلعت لها ما کسبت و لکم ما کسبتم و لا تسألون عما کانوا یعملون نمی گوئیم که اصحاب معصوم اند بلکه مکن که از بعض عوام یا خواص ایشان چیزی باوجود آمده باشد که اگر مثل آن از دیگران بظهور رسد مورد طعن و جرح گردد و لکن ما را امر کرده اند بکف لسان و حفظ جان از مساوی ایشان و ما ممنوعیم از سب و شتم و طعن این گروه تعبداً بنا بر صحتی و آن بصلحت آنست که اگر فتح باب جرح در ایشان شود روایت از آنحضرت صلعم منقطع گردد و در نقطه روایت بر هم خوردن ملت است و چون روایت از هر صحابی برداشته شود اکثر روایث مستفیض گردد و بعد شهرت و تواتر رسد و تکلیف امت بحدیث

قائم گردد و جرح بعضی در آن نقل خلل نمی کند زیرا که مستند در روایت صدق
 و ضبط است نه عدل مصطلح اگر چه جمعی از اهل علم جمیع صحابه را عدول گفته اند
 و در روایات عدل را شرط کرده و تفسیر عدالت مصطلح پر دخته اند اما ما را ثابت
 شده که با وجود مشاجرات با هم و منازعات یکدیگر صفت صدق و ضبط در هر
 یکی از ایشان وجود دارد و در روایت از آنحضرت صلعم غایت تحری و نهایت حقیقت
 میگردند و آنچه از حضرت نبوت شنیدند بی کم و کاست بهمان الفاظ مسموعه
 یا معانی صحیح آن پس آیندگان رسانیدند و بتقصیری از خود در تبایخ احادیث
 راضی نشدند و این عملی است که بفحوا می ان الحسنات یذهبن السیئات
 ذلك ذکرى للذاکرین فوق جمله اعمال است در نیجا مشاجرات و منازعات
 با هم از هم می پاشد و فتنی عظیم برگردن تماره است ثابت میگرداند و اصدوا
 بر قومی است که مدعی محبت اهل بیت است و صحابه را بد میگویند و ائمه عترت را
 معصوم مفترض الطاعة منصوب للمخلوق می پندارد و وحی باطنی در حق ایشان
 تجویز می نماید گوید در حقیقت ختم نبوت را منکر است گو جناب نبوت را بزبان
 خاتم الانبیاء میگفته باشد در مقاله و ضیئه گفته این فقیر از روح پر فتوح آنحضرت
 صلعم سوال کرد که حضرت در باب شیعه چه میفرمایند آنحضرت صلعم نبوعی از
 کلام روحانی القافر نمود که مذہب ایشان باطل است و بطلان مذہب ایشان
 از لفظ امام معلوم میشود چون از آنحالت افاقت دست داد در لفظ امامت
 کردم الی آخر ما قال و آنچه در نیجا ذکر کردیم تحریر نمود و با بجا فرقی شیعه
 بسیار است و بعضی از بعضی در غلو پیشقدم و همگنان بر بطلان را سخندوم و بر

سب صحابه خصوصاً خاصه حضرت نبوت صلعم مداوم الا ماشاء الله تعالی
 کریمه لیغیظ بهم الکفار تفسیر مذہب این اشراست و با بجمہ چنانکہ در
 حق صحاب عمقاد نیک باید داشت و ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین
 سبقونا بالایمان ولا تجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا الایہ
 می باید گفت همچنان در حق اہل بیت نبوت و عترت و ذریت رسالت معتقد
 باید بود و صلحا را ایشان بزرگترین و کثیرا کرام تخصیص باید کرد و مناقب ایشان
 را کہ در احادیث صحیحہ عموماً و خصوصاً وارد شدہ نصب العین باید داشت
 قد جعل الله لكل شیء قدراً صاحب مقالہ وضیہ میفرماید این فقیر معلوم
 شدہ است کہ ائمہ اثنا عشر اقطاب نسبتی بودہ اند از نسبتہا و رواج تصوف تقارن
 انقراض ایشان پیدا شد اما عقیدہ و شرع بجز از حدیث پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ
 وسلم نتوان گرفت قطبیت ایشان امر است باطنی تکلیف شرعی کار ندارد و
 نص و اشارت ہر کئی بر متاخر باعتبار همان قطبیت است و امور امامت کہ
 میگفتند راجع بہمان است کہ بعض خلص یاران خود را بران مطلع میساختند
 پس از زمانی قومی تعمق کرد و قول ایشان را بر محملی دیگر فرود آورد و انتہی حاصل
 آنکہ این ائمہ اہل عبادت و زہد و مراقبت بودند و حسان را کہ قسیم سلام و
 ایمان است و حدیث جبرئیل علیہ السلام بران مشتمل بودہ نیکتر و روزی ندو چو
 تدریس علوم ظاہریہ استدعی اجتماع احزاب متخربہ و جموع متکثرہ است و ملوک
 و سلاطین بنی امیہ و خلفاء عباسیہ با این حضرات با برکات بخوف زوال ملک
 خود بدو نداشتغال ایشان باین مصالح اتفاق نیفتاد تا گمان باطن آنها

با یقین ظاهر بملاحظه این اسباب تبدیل نگردد و منجر بفساد دیگر نشود و معین
 آنچه از دست بنی امیه و بنی عباس بایشان و ذریت ایشان رسید بر احدی
 از سیر شناسان و تاریخ دانان مخفی نیست و حاشا شد که عققاد و عمل ایشان
 برخلاف طریقه اهل سنت و جماعت بوده باشند این همه چیزها که طوائف و فضر
 نسبتش بسوی این بزرگواران میکنند و در تدوین اقوال و احوال ایشان
 و فائز متعلقه و طوائف مختلفه ساخته و پرداخته مذہبی مستقل تبار و پودار او اهل
 خویش بافیده اند همه حدیث مفتری و ظلمت بر ظلمت و کذب بر کذب است
 هرگز راجحه آن از کتاب عزیز و سنت مطهره بدماغ نمی رسد و معاذ اللہ تعالی
 که اهل بیت نبوت خاصه امه عمرت برخلاف طریقه اب و جد خویش که جهانی
 بدان منور گشته متمشی شوند و بایجاد دینی مباین دین اسلام و اختراع مذہبی
 مضاد مذہب عامه اصحاب نبوت پردازند و باز خود را مسلمان و ذریت راست
 گیرند این گمان بحق ایشان جز از کسی که محروم از لذت توحید و اسلام و جاہل
 از طریقه ادیان انبیاء علیہم السلام است همچو شیعه از دیگری نمی آید و باجمله
 چون معلوم شد که حق مذہب اهل سنت است و باطل مشرب اهل بدعت و
 سبجمله آنها اشارت بشیعه رفت پس این ہم می توان دریافت که سبجمله مشرب
 مذہب اسلام که به عققاد و دولت رسیده و قیل و قال آنها در او امل امت سر
 بفلک کشیده مذہب حق و مشرب صواب جاوده و اضحی اهل حدیث است اهل
 و برکاتی و سعاداتی که درین طریقه مشهور و محسوس جماعه فراوان اوست بر احد
 از اهل معرفت و انصاف پوشیده نیست و در حقیقت صاحب سنت را که

مشتغل بکتب احادیث است نوعی از صحابیت حاصل میگردد و نورانیت
 رسالت و خلوص محبت خدا و رسول و تقدیم آجل بر عاجل و دیگر صفات
 و خصال محموده و دوری از رذائل نفس اماره نقد وقت میشود تا اگر ابان
 کرامت نوازش فرماید و از پستی تقلید باوج تحقیق رسانند علامه حنبلی شیخ
 مرعی در زبته الناظرین بذکر آخر خلفاء عباسیه مستعصم بالله نوشته
 قتله التناثر بمکیدة و زبیره ابن العلقمی الخبیث الراضی بقتله
 انقضت الخلافة الاسلامیة و القی التناثر کتب الائمة فی الدجلة
 حتی صارت کالجسرت الخیل علیها و بذک انقضت المذاهب
 ما عدا المذاهب الاربعه لکونها قد انتشرت و ضبطت بالتدوین
 فاختیرت لذلك انتهى حاصله درین عبارت اشعار است بآنکه مذاهب
 بنقاد و دولت تا زمانه مستعصم باسد موجود بود و منجمه آنها یکی مذاهب اربعه
 است که بوجه انتشار و ضبط و زباب ما سواش اختیار کرده آمد و این دلیل
 بر آنکه پیش ازین واقعه بآنکه خاص تقلید بذهبی متعین نبود و فیه المراد و
 شک نیست که حدوث تقلیدات مذاهب بعد از قرون مشهور لها بانحیر در
 چهارم از هجرت قدری یسیر بر روی کار آمده و مع هذا هر یکی از اهل علم
 بآنکه بحسب دریافت و معلومات خود عامل بود تا آنکه بعد از زوال زمان
 خلافت اسلامی در سه صد و پنجاه و شش تقلید شخصی صورت وجود
 گرفت و در میان علماء عصبیت و حمیت جاهلیت ظاهر شد و هر یکی از هر
 چهار مذهب جهانی متمسک گردید و این مفسده بآنکه چندان سر ببالا کشید که

در آخر امت زلازل و قلاقل بسیار و بلا بل و احوال بشمار بر آن مرتب گشت
 و یکی دیگر را کافر و گمراه و مبتدع خواند و نعوذ بالله من فتن آخر الزمان
 و آفاته اکنون چاره کار مسلمان درین زمان غربت اسلام و او ان فتن خبز
 آنکه اعتصام بکتاب عزیز و سنت مطهره کند و بر ظواهر اوله این هر دو اصل اصل
 متمشی شود و از جمله ملل و نخل خواه رنجیه سلامیان باشد یا یافته خراباتیان
 چشم بر بندد دیگر نیست

دلارامی که داری دل درو بند | دگر چشم از همه عالم فرو بند

در احادیث صحیحہ تحذیر عظیم از احداث در دین و عمل بر آن آمده و غایت
 تحریر بر اعتصام بکتاب و سنت وارد شده و شک نیست که اعتصام از یاب
 اتباع است و تقلید محدث از وادی ابتداع و قد قال رسول الله صلعم
 من احدث فی امرنا هذا ما لیس منه فهو مرد متفق علیه من حدیث
 عائشه رضی الله عنها و در حدیث جابر است که قال رسول الله صلعم
 اما بعد فان خیر الحدیث کتاب الله و خیر الهدی هدی محمد و شر
 الامور محدثاتها و کل بدعة ضلالة و رواه مسلم و این حدیث
 چنانکه دلالت دارد بر خیریت قرآن و حدیث و شریت محدثات همچنان
 دلالت دارد بر آنکه هر بدعت گمراهی است و لفظ کل افاده شمول جمله افراد
 بدعت میکند پس تقسیم آن که جماعه از اهل علم کرده چیزی نیست و در حدیث
 عریاض بن ساریه آنچه در هنگام اختلاف است با یکدیگر می باید کرد چنانکه
 ما جرایی امروز است چنان ارشاد کرده من یعش منکم بعدی فسیری

اختلافاً كثيراً فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين
 تمسكوا بها وعضوا عليها بالنواجذ الحديث رواه الإمام أحمد
 وأبو داود والترمذي وابن ماجه ورواه ابن مسعود رضي الله
 عنه قال خطب رسول الله صلعم ثم قال هذا سبيل الله ثم خط
 خطوطاً عن يمينه وعن شماله وقال هذه سبل على كل سبيل
 منها شيطان يدعو إليه وقرأ وان هذا صراطي مستقيماً فاتبعوه
 الآية رواه أحمد والنسائي والدارمي وابن حبان ومحمد بن حنبل
 ابن عمر رضي الله عنه بلفظ ان بنى اسرائيل تفرقت على ثنتين وسبعين
 صلة وتفرقت امتي على ثلث وسبعين صلة كلهم في النار الا ملته واحداً
 قالوا من هي يا رسول الله قال ما انا عليه واصحابي رواه الترمذي
 وفي رواية احمد وابي داود عن معاوية ثنتان وسبعون في النار
 وواحدة في الجنة وهي الجماعة وانه سيخرج في امتي اقوام يتجار
 بهم تلك الاهواء كما يتجارى الكلب بصاحبه لا يبقى منه عرق و
 لا مفصل الا دخله از او وضع اوله وابين حجج است بر وجود اختلاف كثير
 دين است بعد از عصر نبوت تا آنكه هفتاد و دو ملت از اين امت در جهنم رود
 و يك ملت كه عبارت از جماعت اهل حديث است در خور جنت بود پس زردان
 هنگامه ان سنت خود را نشان داد و نجات اخروي را در ان منحصر فرمود
 باجملة طائفة نجات را علاجی جز تخلق باين خلق و تدین باين دين نیست
 والله اعلم بالصواب فظ الشيرازي ما احسن ما قال به

جنگ بناماد و دولت همه را عذر بنم | چون ندیدند حقیقت ره فسانه زدند

والسلام علی من اتبع الهدی وصیبت ویکر علوی در سنج سدید گفته
زمان قیامت قریب رسید و آنچه از آثار و علامات آن نبی معظم و رسول
مکرم صلعم پیش ازین بیک هزار و دویصد و پنجاه و چهار سال بیان فرموده
بسیاری از آن درین زمان ظاهر و هویدا گردیدند و بحسبت دین از دلبا بد
رفت و حب دنیا در سینه با جا گرفت طلای سنت نبش بدعت آمیخت و
هم عالیہ از عیار گیری قاصر آمد هوای طبع بر چراغ ایمان ریخت و امنها
پاک بچاک رفت

قانون سلامت از جهان رفت	آئین امانت از میان رفت
پیداست بر آستان دینی	دجال هسندار و مهدی نی

فرق علماء را الا ماشاء الله اہتمامی در کار دین نمانده ریاکاران باریش و
عامہ از تہ ریش مردم میگذرند و مدعا بنان از حق سکت شده خود را از اہل مرتبہ
صلح کل میشمزد شوق تحصیل علم کہ عبارت از آیہ محکمہ سنت قائمہ و ذریضہ عادلہ
ست از خواطر این گروہ بدرجستہ و خرد ہمتان با کتاب فضائل کہ منطق و حکمت
و غیر ہماست بر ہمہ کس بزرگی حبستہ دنیا را این دین فروش ملازمت و مصاحبت
بی دنیان را مایہ فخر انکاشتہ اند و ظاہر آبادان باطن خراب مجادلہ اہل حق را
از کمالات علمی پنداشتہ مخالفی بہ احلال حرام چون فی کمر بستہ باواز بلند
بیسر آید کہ تقلید واجبست و نامردی مانند کمان از راستی گوشہ گرفت
بازمان خانہ میگوید کہ عمل بسنت در نیوقت حرامست قصاب جفتی بجلال

کردن ذبحیه نذر غیر اند بر خاسته تا کله پاچه بکف آید گو است محمدی بتیغ
 بیدریغ شرک هلاک شود و دست فطرتی بجواز مدد از قبور و سفر از برای باری
 مقبور سخن آریسته تا قاب مالیده از دست نرود هر چند مردم از اسلام بدر
 روند شیخ حمزه که از ثقات فضلاء مکه معظمه بود میفرمود دو چیز این است
 خراب کرده یکی تخریجات فقهار دوم کتب متصوفه و از جمله نتایج تخریجات
 دوری مردم از عمل بر احادیث صحیحیه و فقه قدیم سنت صریحیه است و از ثمرات
 تصانیف متصوفه و توفیق عوام است بر عقائد اتحادیه حلولیه و تخلف از صراط
 مستقیم توحید آری اگر است بهنقاد و دولت متفرق گشته از خوبی
 تقریرات همین سفهان است و اگر شرک و بدعت در عالم رواج گرفته
 بدولت تخریرات همین بیدولتان است اعظام بکتاب و سنت متروک
 گردیده و طریقه انیقہ قرون ثلثه از دست رفته گوی پرستی را گرمی هنگام
 ست و پرپرستی را رونق بازار اگر عالمی ربانی مقتضای حدیث صحیح
 ان الله یبعث لہذہ الامۃ علی راس کل مائۃ سنۃ من یجد
 لہا دینہا در ہر زمانی از از منہ پیدا شدہ کمر بر اجبار سنت کہ بغلو متبدین
 فوت شدہ ست می بندد و تجدید دین قوم کہ در زمانہ او حکم غربت پیدا کرد
 می پردازد چشم مردم اظهارش موجب استبعاد و استعجاب میگردد و سبب
 قوی از برای ایصال ثمرہ عداوت و بغضار بعرض و نفس و مال او میشود
 و اگر خدا پرستی نجات جوئی حق پسندی مردم را بر عمل بحدیث ترغیب
 میدہد و احادیث نبویہ و احکام فقه سنت مصطفویہ را ببدل اوقات

و صرف اقوات اشاعت و اذاعت کرده از اقوال و افعال دیگران زبان
 و چشم می بندد یا گرام از عامه و خاصه بسعادت بخت بیدار سنده را از مسلک
 دین از کتاب و سنت پرسیده یا دریافته بران عمل میکند و آنچه خلاف آن
 واقع شده و معتاد اهل بدعت گردیده میگذارد بسبب کثرت طرق و طعن
 اهل بدعت و بلوای ارباب ضلالت چندان مضطر و مضطرب میشود که شکی نیست
 بران دشواری افتد گویا انگر در دست و آتش زیر پای است فصدق
 رسول الله صلعم فیما قال سیاتی علی الناس زمان الصابر فیهم
 علی دینه کالقبض علی الجمر و الحق منکران را با اهل حق پیوسته همین
 معاملات رو میدهد و حاملان منصب تبلیغ احکام خدا و رسول هر چه از دست
 مخالفان می بینند موجب عزت و آبروی خود می شمارند و بعضی از نادانان به
 کثرت ضالین فریب میخورند و می دانند که اینقدر انبوه کثیر از علما و جهلا چگونه
 بر راه باطل سلوک خواهند نمود و این مدعیان حق که قلیل اند چگونه بر راستی
 خواهند بود و حدیث اتبعوا السواد الاعظم از اهل کتاب خود شنیده تویق
 عقیده خویش میکنند و نمیدانند که سواد اعظم عبارت از اهل حق است و اهل حق
 از قدیم اندک بوده اند و خواهند بود و کما قال صلعم بدء الاسلام خریبا
 وسیعود کما بدء فطویبی للغرباء پس اگر از سواد اعظم مطلق انبوه کثیر مراد باشد
 معنی فطویبی للغرباء چه خواهد بود و ازین عالم است تقلید غیر معصوم و قیود
 قول غیر بلا حجت شرعی که درین زمان اخیر گروهی انبوه پی بقیست نامیده
 بران عقیده باطل جمع گردیده اند و علماء سواد دنیا طلب جاه خواه اقبال دوست

نیز از شیوه مرضیه اثبات حق و امحاق باطل انحراف و زریده بجایت جانب مخالف
 کوشیده آبروی دین خود بر باد تباہ میکنند و ما شبه اللیلۃ بالبارحة
 و لکن پوشیده نیست که نام مائنتی ست و معنی آن منسوب باتباع سنت پیغمبر
 آخر زمان ست پس خوشحال ماگدایان که با وجود عدم تحقیق این نعمت
 عظمی مارا باین لقب عالی سرفراز فرمودند درین حال اگر خود را باز زمین آسمان
 بسنجیم و از فخر چندان بر خود بالیم که بر باد شاهی جهان و سلطنت دوران مباحث
 و رژیم میسر و و بد حال قدر نعمت ناشناسی که این لقب و الار تبه را در باب بزرگی
 خود کافی و دانی ندانسته گاهی بلقب قادری و حشتی و گاهی بخطاب حنفی و شافعی
 مخاطب گردد و در طریقہ انیقہ سنت سنیه از دست داده و لقب مسلمانی که بخشیده
 ابراهیم خلیل اللہ علیہ السلام است گزاشته راه های جدا گانه پیش گیرد و بر طرق ششی
 سلوک نماید و باز خود را در زمره سنیان و محمدیان داخل داند و نداند که اگر با وجود
 اختیار راه و رسم زید و عمرو و سلوک مسلک خالد و بکر نیز سنی باشیم پس از فرق
 باطله مثل شیعه و معتزله و نواصب و خوارج و قدریه و مرجیه و امثالهم چه قسم
 امتیاز حاصل کنیم شاه عبدالعزیز دهلوی در جوم الشیاطین نوشته اند که
 شیعیست دینی دارد نهایت فراح که اعتقاد حلول و تناسخ و بد و قول بالوہیت
 اینہ همه را گنجانش میکند چه اکثر این فرق باین امور قائل اند و با وصف آن در
 شیعه در بخلاف مذہب اہل سنت و جماعت که مدار آن بر سنت نبوی ست
 و اقتدار بجامعہ صحابہ اعتقاد او عملاً پس این مذہب نهایت تنگ و باریک تر از
 سومی ست کہ ہر کہ ادنی مخالفتی با سنت و اجماع صحابہ نموده از دائرہ این مذہب بکامد

و در جانی دیگر از همین کتاب فرمود که در سنت می باید که اعتقاداً و عملاً اصلاً مخالفت با سنت نبوی و صحابه کرام نباشد تا شخص سنی شود انتہی و بحق این همه خرابی که در ملت محمدی واقع شده محض از همین جهت است که عوام کالانعام و خواص کالعوام مطلق العنان شده همچو ماکیان حریص که به آواز قی تی در پس برود و نداند که کسیت بهر که اندک زنگی از چرب زبانی و نرمی لهریه در لباس کتاب با ایشان نمود یا پاره از صنایع و نیر نجات و طلسم و سحر در پرده زهد و روشی بر اینها عرض کرد بی تامل اقتدای او کردند و ندانستند

ای بسا ابلیس آدم رومی هست | پس بهر دستی نباید داد دست

و نداریافتند که دوپله ترازوی شرع کتاب و سنت است پس قول و فعل و اعتقاد هر یک را در آن دوپله میزان عدل باید سنجید اگر موزون آید سره و سید و گرانمایه است ورنه سبک و خفیف و فرومایه و شناختند که علماء متورع و صوفیان مشرع در اتباع مقصود نیستند بلکه طفیلی اند و مقصود و مطلوب ذات پیغمبر است صلی الله علیه و آله و سلم کما قال سبحانه و تعالی لقد کان لکم فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ پس اسوہ را بحق رسول ذکر فرمود و نگفت که اسوہ اجبار و رهیان خوب است بلکه از حال ایشان چنین انکشاف فرمود ان کثیرا من الاحبار و الرہیان لیاکلون اموال الناس بالباطل الایۃ و باجمله بر حمله اخلاف و اجباب فرض است که کمر سعی تبر و تیج سنت قولاً و فعلاً بر بندند و مستون و شروح علم حدیث بخواندن نوشتن و آموختن و درین کتب را بیاد رسانیدن و در بر قطرهما امکان نسیمها از ان فرستادن بپردازند و از تعلم و تعلیم

دیگر علوم و فنون بیگانه مثل کتب فروع و فتاویٰ فقهیه و تصوف و فلسفت
کفار یونان و صنایع و بدائع نو ایجاد در روم و انگلستان حتی الوسع نظر به پوشند
و عمل بر ظاهر کتاب و سنت پیش گیرند و مسائل و رسائل را بر وفق سنت مطهره
رواج دهند و مردمی عالم محدث متورع را که قول و عقیده او محض بر سنت رسول
باشد با مات برگزیده اقتدای او بکنند و هر جا که قولی یا عملی خلاف سنت یا بند
بجو و محاق و ابطال و منع آن کوشند از هر نوع که باشد خواه بسیف و سنان
و خواه بتقریر زبان و خواه به تصنیف کتب و خواه بتدابیر دیگر و بدانند که علم
محدث فی الحقیقت مجدد دین است و محی سنت و مرد فقیه هرگز مجدد نیست و
امارت محدث آنست که بر ظاهر نصوص و ادله کتاب و سنت و فقه این هر دو عمل
نماید بی چون و چرا و تا وقتی که حدیث شریف در امری از امور باید هرگز بقول
کسی امام باشد یا ماموم مجتهد باشد یا مقلد شیخ باشد یا استاذ پدر باشد یا جد
التفات نکند و قیاس را در برابر نص بجوی نماند و هر جا که خلاف سنت بیند
اگر چه قول و فعل عالم فقیه باشد یا مکاشفه و کرامات صوفی نبیه آتش غضبش
مشعل گردد و خواهد که نشانش بر صفحه هستی باقی نگذارد و همین طائفه است موعود
بنصرت من الله و ملقب بظاهرن و منصورین و مجددین چنانکه در احادیث
آمده و گذشت حاصل آنکه در باب روایت و عمل بحدیث اتباع سلف است و
التمه محدثین و اکابر اهل آثار باید نمود و رد و قدح اهل رای و فقهار قیاس بجا
بجای خود باید گذاشت و اهتمام کارهای دین را بر خود فرض باید نمود و در
سر انجام امور دنیاوی و تحصیل اسباب ننگ و نام و تکمیل لواحق عزت و شان

والکتاب فضل و هنر خیر ضروری که منفعت آن در دین هیچ نباشد منتهک نباید شد که موت را وقت معلوم نیست و قیامت امری شدنی است و قریب برسد و سایه بر سر افکنده و آثار صغری و کبری همه در وجود آمده ختم الله لنا بحسنی انتهی حاصله بتغییر سیر و وصیت دیگر آنست که دنیا را چندان معتبر نباید داشت زیرا که اکثر خلق در طفلی و بیشتر کسان در جوانی می میرند و کمتر بسر حدی پیری می رسند و آنانکه می رسند تمام عمرشان هم در اندک فرصت مثل باد صبا می رود و نمیدانند که کجارت و کیف که این طلسم اعظم بفرصت جهانی در هم می کشند و این بصباح مشکوة عالم بهلت شراری چشم بر هم میزند

پرتو عمر چراغی است که در بزم وجود به نسیم مژه بر هم زدنی خاموش است

از آغاز نشو و نما تا هنگام بلوغ که اکثر آن پانزده سال است بشرطیکه اجل است و بد بخلت میگذرد و نمیدانند که از کجا آمده است و چرا آمده و غرض از آفرینش او درین جهان فانی چیست و بنا بر عدم حصول تمیز قدر عمر گرامی که نفسش جوهری به است معلوم نمی گردد و بعد از انقضا در ربعین وقت تحایل قوی و تبدیل آب و هواست پس عمری که آنرا عمر میتوان گفت اگر مرگ دست برد نکند و تندرستی بدن و فراخ دستی هم میسر گردد و همین بس است و پنج سال است و اگر اوقات خواب را که برادر مرگ است برآورد مقدار مذکور هم بقصان بگریاید و جز اقل قلیلی بدست نمی ماند

گفتم که تو ای عمر چرا زود بر رفتی گفتا که فلانی چکنم عمر همین بود

و معذک این دنیا که مارا اندران این عمر ستارار زانی دشته اند مغوض

او تعالیٰ است در حدیث ابی ہریرہ رضی اللہ عنہ آمده کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم فرمود الا ان الدنيا ملعونة وملعون ما فيها الا ذکر الله وما
 والاہ وعالم او متعلم رواہ الترمذی وابن ماجہ ودر حدیث سهل بن
 سعدت قال قال رسول الله صلعم لو كانت الدنيا تعدل عند الله
 جناح بعوضة ما سقى كافرا منها شربة رواہ احمد والترمذی و
 ابن ماجہ واین ہر دو حدیث دلیل است بر آنکہ تمام دنیا ملعون نہست
 جز یاد او سجانہ وجز عالم و طالب علم و قدرش نزد خدا برابر پرشہم نیست
 پس ہر کہ دنیا را بر دین می گزیند وی ملعون را بر محبوب الہی اختیار میکند
 غایت اہلی باشد کہ باین لذت قلیل کہ آنہم بی رنج کشی میسر میشود لذات
 اخروی را کہ دائم باقی است بر باد دہند و با لام ابدی گرفتار شوند در حدیث
 آمدہ والہ ما اللدنیانی الاخرة الا مثل ما يجعل احدکم اصبعہ فی الیم
 فلیظربہم یرجع رواہ مسلم عن المستور بن شداد مرفوعاً وازینجا
 است کہ در ذم دنیا و تحذیر از حب او آیات احادیث بسیار آمدہ کہ اگر ہمہ دنیا
 نوشتہ آید کتابی مستقل گردد و شک نیست کہ نزد دانشمند خرف پائندہ بہتر از
 جوہر فنا شوندہ است پس اگر آخرت باقی سفال باشد تا ہم ازین متاع فانی
 بہتر است حیث باشد کہ گوش بر وعظ قرآنی و زجر نبوی نہادہ تمام عمر در سر
 این بازار و بار کہ مدار آمد و شد او بر بازی و خدعیت و دروغ و مذلت است
 بسر برند و بنقصان آخرت کہ نعیم مقیم است گرایند در حدیث ابی موسی
 آمدہ کہ آنحضرت فرمود من احب دنیاہ اضر باخرتہ ومن احب اخرتہ

اضر بدنیاه فائز و اما یسقی علی ما یفنی بر و اہ احمد و البیہقی و شعب
 الایمان آری چون تقدیر حیات فانی آدمی بنا بر مصلحتی کہ الدنیا مزرعۃ
 الاخرۃ است درین دارنا پائندار کرده اند و چاره نیست از آنکہ جدائی از
 ضروریات انسانیت مثل جامہ از برای سترتن و نان از برای سیری شکم
 صورت گیرد و ناچار اگر دنیا باندازہ ضرورت دست بهم دہد بر آن قناعت
 باید کرد و همچو امم ضالہ تنافس نباید نمود ورنہ انجام کار بہمان انجام انہاست

ایمن مشوز عشوہ دنیا کہ این عجز مکارہ می نشیند و محتالہ می رود

ولہذا در حدیث ابی ہریرہ مرفوعاً آمدہ الدنیا سجن المؤمن وجنۃ
 الکافر رواہ مسلم و عنہ رضی اللہ عنہ حجبت النار بالشہوات
 و حجبت الجنۃ بالمکارہ و این متفق علیہ است لکن نزد مسلم بدل حجبت
 لفظ حفت آمدہ و معنی ہر دو یکی است و بالجملہ این دنیا و زہرت و زینت او
 راہ بسیاری از اہل علم و دانش ہم زدہ تا بابنا و دنیا و آباء او چہ رسد
 اندا آنحضرت صلعم ارشاد بسوی کفافی فرمودہ و گفتہ قد افلم من اسلام
 و رزق کفافیاً وقعہ اللہ بما اتاہ رواہ مسلم عن ابن عمرو رضی
 اللہ عنہ و در خصوص اہل بیت خود بدان دعا کردہ و فرمودہ اللہم
 اجعل رزق آل محمد قوتاً و فی روایۃ کفافیاً و این متفق علیہ است
 از حدیث ابی ہریرہ و از نجاست کہ دنیا با سادات بنی فاطمہ سازگار است
 نشیندہ باشی کہ مثل دیگر مردم از ملوک و جزایشان مال و متاع دنیوی است
 از آل نبوی و عترت مصطفوی در وقتی از اوقات و قطری از قطار حاصل

و میسر شده باشد و شاذ و فاذ را حکم نیست و از تاثیرات این دعوت نبوی
ست که ائمه اهل بیت همواره دین را بر دنیا گزیده اند و هرگز سری بجانب حصول
مکنت و دولت و حکومت بالا نکشیده قصه امام حسن معروف است که امامت
و خلافت حاصله را بعاویض رضی الله عنه گذاشت و بعد از وی رضی الله عنه ائمه
دیگر نیز سلوک همین مسلک کردند و مع هذا اکثری از آنها جام شهادت نوشیدند
ابو یاسم بن عقبه بن ربیعہ گوید عهد الی رسول الله صلعم قال انما یکفیک
من جمع المال خادم و مرکب فی سبیل الله رواه احمد و الترمذی
و النسائی و ابن ماجه و در حدیث عثمان آمده ان النبی صلعم قال لیس
لا بن آدم حقی فی سوی هذه الخصال بیت یسکنه و ثوب یواری به
عورته و جلف الخبز و الماء رواه الترمذی خلیل صاحب عروض را
دیدند که در صحرا زیر سایه درختی نشسته بود و از غایت افلاس و نهایت گرسنگی
نان خشک در آب تر کرده میخورد یکی گفت این چه حالت است فرموده

خبز و ماء و ظل | هذا الخیر الاجل

و خود عیش حضرت نبوت صلعم در دنیا آنچنان بود که مثل وی در احدی
مشاهد نگشته تا آنکه یکبار بر بوریا خفت نقش بوریا در تن نمایان شد
ابن مسعود گفت اگر فرمائی بساطی بگسترانیم و چیزی بسازیم فرمود
مالی و للدنیا و ما انا و الدنیا الا کراکب استظل تحت شجرة ثوراح
و ترکها رواه احمد و الترمذی و ابن ماجه و در روایت عبید الله
بن محسن آمده که فرمود من اصبر منکم آمنانی سریه معافی فی جسده

عندہ قوتِ یومہ فکانما حیرت لہ الدنیا بحذا فیرہا رواہ الترمذی
 وقال هذا حدیث غریب ودر مدح مومن قانع حدیث ابی امامہ مرفوعاً بن
 لفظ آمدہ اغبط او یا تئ عندی لمومن خفیف الحاذ ذو حظ من الصلوۃ
 احسن عبادۃ ربہ واطاعہ فی السروکان غامضاً فی الناس لا یشار الیہ
 بالاصابع وکان رزقہ کفافیاً فصبر علی ذلك ثم نقد بیدہ فقال عجبت
 منیته قلت بواکیہ قل تراثہ رواہ احمد و الترمذی وابن ماجہ
 وفرمود ان لكل امة فتنۃ وفتنة امتی المال رواہ الترمذی عنکعب
 بن عیاض مرفوعاً ودر حدیث عائشہ ست یغیر الدنیا دار من لا دار
 لہ ومال من لا مال لہ ولہا یجمع من لا عقل لہ رواہ احمد والبیہقی
 فی شعب الایمان ودر حدیث مرفوع حذیفہ آمدہ حب الدنیا راس کل
 خطیئة رواہ رزین و بیہقی انرا در کتاب الرقاق ایراد کرده اند الحاصل مسلم مومن
 ودر حدیث ابی الدرداء است قال قال رسول اللہ صلعم ما قل وکفی
 خیر مما کثر والہی رواہ ابو نعیم فی الحلیة ودرین باب احادیث
 بسیارست حفاظ حدیث انرا در کتاب الرقاق ایراد کرده اند الحاصل مسلم مومن
 کامل الاسلام والایمان کسی است کہ این احادیث و شباه و امثال انرا در
 نظر میدارد و بران کار بندست پس جانیکہ مصلحت دینی و مصلحت دنیاوی با ہم
 متعارض شو و مصلحت دینی را مقدم باید داشت کسی کہ مصلحت دینی را مقدم
 می دارد دنیا ہم موافق تقدیر بوی میرسد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
 الهموم مرہماً واحداً هم للمعاد کفاه الله هم دنیا کفایت دین را میکند و درین حدیث

و کسی که مصیحت دنیا را مقدم دارد گناه باشد که دنیا هم او را دست بهم
 نیندهد چنانچه درین زمانه و پیش از آن بشهادت کتب سیر و تواریخ مشاهده
 شده و خسر الدنیا و الآخرة گشته و اگر دنیا دست داد در اندک فرصت زوال
 پذیرفت و خسران ابدی لاحق شد هزاران بختیم خود دیدیم که بدولت رسیدند
 باز از آنها اثری نماند و معامله آخرت که انقطاع پذیر نیست بر سر می ماند حق
 تعالی فرمود اذ السماء انفطرت الی قوله علمت نفس ما قدمت
 و آخرت در ۱۲۸۵ هجری چون سفر حجاز میمنت طراز پیش آمد در ملتزم پر
 کعبه را گرفته اول ادعیه حسن آخرت و توفیق علم و عمل بر زبان گذرانندیم
 سپس روبروی کعبه سوال سدر متق بی منت خلق کردیم بنا بر آنکه در نوکری
 اعداء بسیار بهم رسیده بودند و هر دم در فکر زوالش بودند و میکه مر حجت
 بسوی خانه اتفاق افتاد بی خواست بروجه اگر ا ترقی منصب و عروج پائیت
 و از دیا چشمت شد و هیچ ندانستیم که ماجر اچسیت بعده که در سباب این حالت
 بنظر غوز نگر استیم همه ظلمت در ظلمت و آفت بر آفت بختیم می آید و میخواهیم هر نوع
 که ممکن شود خود را ازین ورطه هلاک بساحل نجات آریم میسر نمی شود سه

انچه نصیب است بهم میرسد اگر نستانی به بستم میرسد

درین روز یکی بقصر قاسر معیشت لک روپیه سال و حکومت برده لک نفر
 داریم اما خدا گواه است و دل دانا آگاه که حالت اولی که صدر روپیه ما هوأ
 بود و بر احدی فرمان مانمی رفت و نماز پنجگانه در مسجد و تلاوت کتاب در خانه
 روزانه طوع ید بود بهتر ازین حالت مینماید و از تجربه دریافت آمد که آسویگی

دنیا همه ویرانی آخرت است و نوع فرمان روایان از نوع مسلمانان
دیگر باشد

بیا در بزم زندان تا به بینی عالم دیگر

بہشتی دیگر و ابلیس دیگر آدم دیگر

ہر کرا از میان اینها اطوع در دین و اوسع در خلق گرفته شود باید نیست

کہ وی با دانی اہل اسلام نمی رسد تا بکسیکہ کلع بن کلع و از جنس نسا باشد

و بنیاد است ایمان در خلال دلش زرسیدہ و جامی از صلاوت ایمان زچشیدہ

و اصول و فروع خود و انبیا جنس خویش را از دیگر امر اور و ساد بر روش کسری

و شیوہ قیصری یافتہ و ہنگی عمر در دید و شنید خصال آن قوم بسز برده چہ رسد و

از وی کہ نام داستان سرائیدہ آید ع من دانم و دل داند و داند دل من

ہر آنچه از ما در ظاہر حال از عمارت مکان و شکر ت محافل و تحمل بر مراسم و موام

رہ است دیدہ و شنیدہ باشی اگر مسلمان بودہ یقین خواہی کرد کہ ہمہ بقدر

قاسم و اگر اہ خاطر فاتر است

با دل گفتیم کہ اسی دل احوال تو چیست

کہ تا کہ چگونه باشد احوال کسی

کون و مان اگر چنان شود کہ ما را با بگذارند دیدہ آید کہ چکار میکنیم و چہ

قسم رسوم جور بر انداختہ بعدل سافج می پردازیم یا ازین دار آشیانہ بدار

دیگر میسریم مگر ما جبر این است کہ یفعل اللہ ما یشاء و یحکم ما یرید

زوال نظام فانی دنیا و رفتن این اوج موج ربی بدل مانی رساند حینی کہ بر

ما میگذرد آنست کہ در حالت از الہ این چیز ما ابد بقار عرض و نفس و دین نیست

و فرصت گوشه گرفتن و در زاویہ نشستن و با امن ساختن میسر شدنی نیست
 الا ان یشاء الله رب العالمین وما ذلک علیہ بعزیز درین غریبگاه آنچه
 تسلی خاطر خزین و دل غمین میبخشد حدیث حفت الجنة بالمکاره و اشغال
 اوست تا خواسته رب العزت درین میان چسبیت و حدیث انما الاعمال
 بالخواتیم امید نجات میدهد و کیف که از جناب ربوبیت آرزو داریم که
 ختام جمله مهام بر شیوه اسلام شود و مرگ مبرم در یکی از دو حرم محترم جاری گوی
 فرماید و شیب در اسلام موجب خطا نام گردان نشاء الله تعالی و ظاهراً است
 که این آفات که با اتفاق و بخت در منگی حال پر لال ماست فرزندان سعادت مند
 را فرنگیرد و برین تقدیر ایشان را صبر بر متاع حاضر و قناعت بر کفاف و
 طلب رزق بکسب بجای اوسط یا عدم طموح بجانب مراتب علیهم این سنجی
 سر با حفظ عزت و آبرو و ترجیح مصالح دین بر منافع دنیا اگر همت بلندی
 کند و نشئه خلوص و ایثار حق بر خلق بدماغ ایمان پیچد کافی و وافی است و
 الموفق للصواب و صمیمت دیگر آنست که آدمی تا از شکم مادر بکنار پدر آید
 او را چاره نیست از جامه و نان و مکان و تا طفلست مادر و پدر کفیل او نیند و
 بعد از آنکه بسر حد شعور رسیده لا بد باشد از آنکه کسی برگزیند و دستمایه معاشی
 بهم رساند و بقیه عمر تا رسیدن بلبب گور بسر برد و اسباب این کتاب در دنیا
 از اوزار تجارت و طرق زراعت و اصناف صناعت و اسباب وراثت بسیار
 بلکه بشمارست که جز او تعالی دیگری بجزر و علم آن نمی تواند پرداخت اما دین
 اقلیم هندی که مادر انیم ذوی البیات را که قسم بسوات علم یا شرافت دو دمان اند

جز طریقہ اجارت کہ بزبان عرف موسوم بنو کبری و چاکری و جہی دیگر باقی
 نمانده و این اجارہ ہر چند در شرع شریف جائزست و اجیر شدن از برای
 مسلمان و کافر حلال اما در خلال آن امور بسیار زاہ یافتہ کہ منجر بخرمت از
 میگردد و مردم بدان مبالغت ندارند مثل رشا و سرقت و خیانت و غضب
 اتلاف حق برادر مسلمان بعصبیت و نحو آن پس مؤمن متقی و مسلم متحری
 را واجبست کہ درین اجارت مہما اکمن خود را از آلائش منکرات و
 آمیزش مہلکات دور دارد تا ثمرہ مشقت لیل و نهار اورا نگان نرود و
 خود را و اہل خود را از نار جداتر اندازد قوا انفسکم و اہلیکم نارا
 نفسست درین باب ورنہ سلامت از ایمان بر خیزد و جان ہم در دنیا
 بگوناگون اخطار گرفتار گردد و چنانکہ شاہدست در حدیث ابو ہریرہ رضی
 اللہ عنہست کہ آنحضرت فرمود صلعم ان اللہ امر المؤمنین بما امر بہ
 المرسلین فقال یا ایہا الرسل کلو من الطیبات و اعمیوا اصحاء
 الحدیث رواہ مسلم و آنچه بذریعہ غیر مشروع و وسیلہ ناجائز میسر
 شود ہرچو صورتار الیہا شک نیست کہ از جنس طیبات نباشد بلکہ حرام
 و نہایت بود و چون متصف بخرمت و خبت آمد بر کتبت و رحمت از میان
 برخواست و ظلمت و رحمت فرود آمد و اثر دعا و سوال برفت و لہذا در
 حدیث مذکور آمدہ ثم ذکر الرجل یطیل السفر اشعث اغبر و
 ید یدہ الی السماء یقول یا رب یا رب و مطعمہ حرام و مشربہ
 حرام و ملبسہ حرام و غذی بالحرمان فی استجاب لذلک رواہ مسلم

و این نه خاص بر شاو جز آن است بلکه درین زمان غالب بیوع و عقود به
مفسد مشتمل آمده و انواع محرمات در رنگ قطره های باران در زمین ولما
جا گرفته و تفاوتی در طیب و خبیث نمانده و عامه خلق در آن گرفتار شده
چنانکه در حدیث ابی هریره است مرفوعاً یا تی علی الناس زمان کبابی
المراء ما اخذ منه امن الحلال امن الحرام اخرجہ البخاری و این
حدیث یکی از اعلام نبوت است و زمان حاضر مصداق صحیح اوست و در
احادیث صحیحہ بسیاری از وجوه محرمه مکاسب نص کرده اند مثل حدیث
رافع بن خدیج که در آن مرفوعاً وارد شده ثمن الکلب خبیث و مهر البغی
خبیث و کسب البجاء خبیث رواه مسلم و در حدیث متفق علیه بی استی
انصاری حلوان کاهن را زیاده کرده و در حدیث ابی جحیفه که نزد بخاری است
نهی از ثمن دم و لعنت بر آکل و مؤکل ربا آمده و در حدیث متفق علیه از جابر
وارد شده که در عام فتح مکه آنحضرت صلعم بیع خمر و عتیقه و خمر پر و اصنام احرام
گردانیده و نزد مسلم از جابر بنی از ثمن گریه مرفوعاً آمده و اشکال این چیزها
بسیارست و در کتب سنت مطهره و فقه آن مذکور و حصر آن در این محل دشوار
باجمله اگر اجاره عرفه گیر دوزمانه بطریق دیگر از وجوه معیشت مساعرت نفرمای
اینقدر خود فرض وقت است که در بجا آوری حکم حکام ظاهری تا تواند جنب از
جور و آتری عدل نماید و خود را از اختیار شیوه هم پیشگان و رضایه بنجار ایشان
دور دارد خواه این اجاره بر پانته یا از دست برود درین زمان یکی از عظام
آفات این است که اگر سدی خداترسی در دیوانی از دوازمین عدالت این عصر

که در حقیقت ظلمت بر ظلمت و ضلالت بر ضلالت و جور بر جور است ایستاده
 می رود و همفسان آنجا که خوگیر حرام خواری و خبیث ستانی بوده از قیام او را
 در آن مکان و ثبات او را بر آن خدمت دشوار تر از هر دشوار میا زند و
 هزار یو و رنگ عزل و خروج او را از میان زمره خود بدل می خواهد منظره تر آنست
 که درین زمانه اگر یکی کمر نصیحت آقا بندد و از ته خاطر جوین مراتب خیر طلبی
 بود قطع نظر از رضا و سخط هم پیشگان با سبابی که محیط احوال اهل مالک است
 خودش نزد کسیکه چاکر اوست تا شیوه عامه بکار بندد و رضای ظاهری را بر
 هواخواهی حقیقی تقدیم ندهد مزاج آقا از وی خوشنود گردد و اگر نصیحت سیانج
 گزیند مطر و دل و مردود محفل شود و از همه نعم محروم افتد

مرانصیب ز خوان جناب عالی نیست | که زندگانی ما صرف آشنالی نیست

الغرض مدار کار حصول دنیا و رسوخ در دلهای اهل آن بر زور و خدع و
 خیانت آمد و امانت و دیانت و نصیحت نفس الامر موجب حرمان شد گو
 خانه آقا درین نوع مخالفت ظاهر با باطن بر باد رود و سودش مبدل بزبان
 گردد این چنین افتاده است در طبع امر او و رسا روزگار و ایشان را حسابی
 از دوست و دشمن واقعی در میان نیست بهین ظاهر نزد و این مقوم حکم حقیقت
 دارد و از هزار یکی و از بسیار اندکی پی بمقصد نفس الامر می نکتند و آن نمی برد
 قاضی محمد صادق خان اختر در رساله صبح صادق داستانی از ماجرا و یا از
 زمانه و مردم خویش و بیگانه بزبان خامه سپرده و داد و نصفت و تجربه کامل
 داده و انشمنه تجربه دوست و شخص حازم با هوش را ناگزیر است که دمی آنرا

مطالعه کند و آنچه در آن مرقوم است بنظر عبرت بنگرد و بابت تفسیر ناس را از کتب حدیث خوانده از معامله با مردم بر بصیرت باشد و لغفلت و بی پروائی در بازی این قوم نیفتد با بخله در هر زمان رنگ اهل عالم در کسب معیشت دیگر است و در پیدا ساختن رسوخ نزد اهل دولت طرز آخر مرد عاقل حاجتمند را اینقدر کفایت باشد که اگر بنا چاری در مبادی این ماجریات گرفتار گردون غایات را از دست ندهد و تا تو اندران اینجا خورد و کار آنجا کند و همچو امتعه و منقل و ملایان مساجد و پیران خانقاه و قانغان اهل بیت بران دیگران قناعت نفرماید و چشم بر مال این و آن بجمیله خدا پرستی و رسول نمائی ندوزد بلکه هما ممکن کسب پر دازد که افضل مکاسب کسب دست خودش هست و انبیاء علیهم السلام همچنین زیست کرده اند در حدیث مقداد بن معدیکرب آمده قال رسول الله صلعم ما اكل احد طعاما قط خيرا من ان ياكل من عمل يديه وان نبى الله داود عليه السلام كان ياكل من عمل يديه رواه البخارى وعن عائشة رضى الله عنها قالت قال النبى صلعم ان اطيب ما اكلتم من كسبكم وان اولادكم من كسبكم رواه الترمذى والنسائى وابن ماجه وعن عبد الله قال قال رسول الله صلعم طيب كسب الخلال فريضة بعد الفريضة رواه البيهقى فى شعب الايمان وروى رافع بن خديج است قال قيل يا رسول الله اى الكسب اطيب قال عمل الرجل بيده وكل بيع مبرور رواه احمد و با بخله كسب دست اطيب مكاسب و اهم امور است و اين كسب شامل آنچه است

که دست را در آن دخل است مثل زراعت و بیع و کتابت خواه قلیل باشد
یا کثیر و آنحضرت صلعم اخبار کرده که لیا تین علی الناس زمان لا ینفع فیہ الا
الدینار والدینار روایه احمد عن المقدم بن معد یکرب و شک نیست
که درین زمان راهی بسوی حفظ آبروی دین و عزت اسلام جز وجود مال که
سبب منع از سوال خلق بود دیگر نیست اگر یکی هزار وجوه کمال والوف فضائل
حاصل داشته باشد اما تیدست بود در نظر خلق حقیر تر از وی نباشد و هر که
مالدارست نزد تمام عالم از وی عزیز تر نیست

فصاحة سبحان و خط انمقله	وحکمة لقمان و زهد ابن ادهع
اذا اجتمعت فی المرء والمرء مفسر	فلیس له قدر علی وزن درهم

اینقدرست که جمع مال و متاع نزد عارف مسلم سبب حفظ حرمت اوست و نزد
محب دنیا موجب کمکت و نخوت او تفاوت در نیت است و اصل در اعتبار
اعمال نیت باشد و افلاس اضطرابی مؤمن اثر تقدیر است و آسودگی کافر
موجب ویرانی آخرت او حلاوت ایمان آنست که در تیدیستی تقدیر صبر تحمل
بکار برود و در فراغت حال بشکر و شکر آید و زیاده را بگریزاند و چنانکه دولت مندی باعث
بر خرابی دین نگردد همچنان اطلاق حاصل بر زوال اسلام نیاید

نه شادی داد سامانی نه غم آورد	به پیش همت ما هر چه آمد بود هممانی
-------------------------------	------------------------------------

جمعیت خاطر که حضرات صوفیه در تحصیل آن میکوشند نتیجه اش جز آن نیست که
دل با خدا باشد و از حول احوال عسر و سیر و فرح و ترح خاطر تغییر نبرد
و معدلک طلب غنا از خدا ممنوع نیست خواه غنای قلبی باشد یا غنای قالبی

و آنچه از مرضیات الهی از دست تو نگر می آید هرگز از غلسان متوقع و واقع
 نیست اگر چه تبعات غنا هم بسیار است چنانکه آفات فقر بیشتر و سخن در ترجیح
 یکی بر دیگری بجای خود مسطور است و مناظره و جدال سعدی درین باب
 در گلستان مذکور فقری که فقیر را مانع از عبادات مفترضه گردد و سبب وقوع
 در محرمات سوال و حیران شود و آبروی شرف و فضیلت علم یا عمل او را بریزد و
 سبب خواری و ذلتش و زلفه بچشمان گردد شک نیست که غنا را بر آن فقر فضیلت
 است و غنائی که موجب بخیان و عصیان رحمن شود و باعث تکبر و تجبر و نخوت و
 غرور گردد و از اسلام دشمنان را درین غافل و مهجور سازد و در فسق و فجور منهدم
 گرداند بدتر از فقری است که در آن ممانعت بر مرضیات الهی و ارشادات
 رسالت پناهی میسر و ممکن است و قناعت بر سدر حق بی مذلت و خواری
 حاصل میشود

خوشایمان تمیزستی و غریبانش	زوال نیست در اقبال بی نصیبانش
----------------------------	-------------------------------

با کمال لکل وجهه هو موایها و لولا الاعتبارات لبطلت الحکمة
 نزد ما آنست که اگر نانی افزاغت بمقدار کفاف خو و عیال و وابستگان
 خویش بی مذلت بدست آید و خانه خالی از اغیار در گوشه شهری میسر گردد
 و بنشیند کتاب بآیکد و هم شرب از اجباب صورت بندد و کسی در پی آزار
 این کس بود و امر او را با وی آشنائی نباشد و در بزم خودش نخواند نعمتی بزرگتر
 ازین حالت نتوان یافت و ایمانی سلامت تر ازین کیفیت جمعیت نمیتوان
 بسم رسانده

در گوشه شهر آشیانی دارد	آنکس که بخانه میسم نانی دارد
انصاف بده چه خوش جهانی دارد	نی خادم کس بود نه مخدوم کسی

و درین باب ابیات ناصحانه بسیارست و بزرگان دین همچنین بسپرده اند
 و اگر در حصول این حال قصوری بوده است و فریضه اهل و عیالی برگردان افتاد
 چار و ناچار مها اکن دست و پایی باید زد و دستمایه بقدر ضرورت بدست می باید
 آورد تا ندلت سوال و طموح نظر در اموال و تنگ دین بجزوق خواری در نظر
 مردم دنیا صورت نگیرد و درین هنگام قناعت برقلیل کافی است و ترک بوس
 کثیر وانی عاقل و کفی خیر مما کثر و الهی و اگر بی طلب آسودگی دنیا گیر شود
 و لطف خداوندی کار سازی فرماید انکار از ان کفران نعمت باشد چه آنچه
 مذموم است استشراف و قطع است نه اخذ بی طلب قصه عمر بن الخطاب رضی الله
 عنه درین باب حجت موجه باشد درین زمان پسین که قیامت بر سر رسیده آفتابی
 که از فقر دروین می آید و ضعفی در میان پیدای می شود و چاره آن غیر از جو رزق
 حلال نیست تا اسلام بجای آید و پانزوی دروین دست نهد لکن از ملاقه با مال
 حرام و جناب از شتهات چاره نبود نعمان بن بشیر گفته اند حضرت صلوات
 الحلال بین و الحرام بین و بینهما مشتهات لا یعلم بین کثیر من الناس
 فمن اتقى المشبهات استبد الدینه و عرضه و من وقع فی الشبهات
 وقع فی الحرام کالرعی برعی حول الحمی یوشک ان یرتم فیها الموت
 متفق علیه و این حدیث را قطعا است و شریک آن در حدیث دیگر است
 الطالب علی ارجح المطالب که درین نزدیک ریشته نام دارد و در حدیث

بر وجهی مسطور شده که مثل آن در دیگر کتب نیست بدان رجوع باید کرد و متون
گفت که حلال صرف درین روزگار پر آزار میسر نیست زیرا که وجوه حلت مال طنبیب
معیشت بسیارست که با وجودش حاجت بفقیر مدقع و زهد خشک نمی افتد چنانکه در
کتاب اکیلی الکرامه بیانش پرداخته ایم و پرده از رخ شاهد مدعا برداشته فهن
شاء زیادة الوقوف علیه فلیدر جهر الیه -

وصیت دیگر اخذ طریق تعلم و تعلیم اولاد و تلامیذ و قاعده مطالعه متون
و شروح و تالیفات چنانکه در مقاله و ضمیمه و رساله دانشمندی مذکورست
و بتجربہ متحقق گشته که هر که بدان شیوه خراسانش کند و آن شیمه را فرا گیرد امید
که از برکات علم محروم نیفتد و آن اینست که نخست رسائل صرف و نحو درس کند
سه سه نسخه از هر یکی یا چهار چهار بقدر ذهن طالب تعلیم نماید و انفع این رسائل چند
رساله است در عجم نحو میر و هدایة النحو و ضریری و کافیه با شرح جامی و مراح الارواح
و شافیة با شرح رضی میخوانند و بعضی مفصل ز مخشری و تمذیب النحو و فوائد صمدیه
و غایة البیان و مسالک بهیه درس میدهند و این طریقه خوب و کافیست و اگر
معنی اللبیب و غنیة الطالب را بدان ضم نمایند غایت عبور حاصل شود و مسائل
نزدیک و دور طوع ید گردد و در عرب از برای صرف و نحو کتب دیگرست مثل
الفیه ابن مالک و شذور الذهب و حاشیه صبان و جزآن و بالجمله در یافت این
هر دو علم در مبادی تحصیل از واجبات طلب علمست بعد از آن کتابی از تاریخ یا
حکمت عملی که بزبان عربی باشد یا موزند مثل تاریخ الخلفاء للسيوطی و ابجد التاریخ
جیب اسد قندهاری و تاریخ ابوالفداء که بغایت مختصر و جامعست و همچو

لقطة العجلان محرر سطور و میبذی در حکمت و نحو آن و در آن میان بر طریق تتبع کتب لغت و بر آوردن مشکل از جای آن مطلع سازند و نظر در دو این لغات عربیه و بعض لغات فارسیه نیز از ضروریات تحصیل علوم است زیرا که علم لغت ام همه علمهاست و آله جمله فنها و بقدر دستگاه درین علم کتب علوم دینی و جز آن آسان میگردد و فهم فنون متنوعه باین ذریعته جمیله و وسیله مرضیه بدست می آید و چون لغت دین و لسان شرع بین در عربی واقع شده ناگزیر آید از آنکه علوم عربیت را که افضل آن صرف و نحو است و اکمل و اجمل آن علوم لغت بر وجه اتفاق و حفظ بهم رسانیده آید ورنه بمقدار نقصان این علم نقصان در تحصیل و فهم باقی ماند و احسن و آتقن کتب این علم صحاح جوهری است سپس تاج العروس شرح قاموس بازمهر سیوطی بعده بلغه فی اصول اللغه و کفایة المتحفظ و لف القماط و بشکر در بیان مؤنث و مذکر و بعض این رسائل اگر چه تالیف این زمان است اما در جامعیت و نفع فائق بر مؤلفات اقران و چون قدرت بر زبان عربی یا بد موطنی امام دار الهجرة مالک بن انس رضی الله عنه بروایت یحیی بن یحیی مصمودی درین میند و بر آنرا معطل نمی باید گذاشت که اصل علم حدیث و اول تالیف در اسلام بدین نبویه علیه الصلوة والسلام است و کتابی است مبارک و قدیم و خواندن آن فیضها دارد و ما را سماع جمیع آن مسلسل است تا مؤلف رضی الله عنه و صاحب مقاله و ضیاء ابر آن دو شرح است یکی فارسی مصنفی نام دیگر مستوی در عربی و شرح زر قانی نام آن است و درین نزدیک تسهیل للرام و نفعاً للعوام ترجمه اش کشف المعظمی در اردوی رحمته طبع شده بعد از آن قرآن عظیم را درس گوید بآن صفت که صرف قرآن بخواند بغیر تفسیر

و ترجمه گوید و احسن تراجم از فتح الرحمن است و در آن صاحب ترجمه نیز با رعایت کرده
 که منتیان را نافع است تا بمبتدیان چه رسد و آن چیزها را در اول و سیاه ترجمه کرده
 کرده دیگر ترجمه فرزندار جندراوست در اردو زبان موضح القرآن نام و نفع آن
 تمام خلق را فراگفته و برکت و قبول و شهرت عجبی یافته در آن هم نظر باید کرد تا وقت
 ترجمه بزبان خود کما یفنی حاصل گردد و این ترجمه نزد ما یکی از کرامات آن صاحب
 مقامات است و باجمله در همین ترجمه خواندن و گفتن بر آنچه مشکل باشد در نحو باید
 شان نزول متوقف شود و بحث نماید و بعد از فراغ از درس تفسیری مختصر را
 مثل جلالین یا حاشیه صاوی بقدر درس بخواند و درین طریق فیضهاست و بعد
 از آنکه عبور بر مختصرات تفاسیر دست بهم داد و ذهن جولانی گرفت و مناسبتی
 شائسته بعلم تفسیر بهم رسید تفسیری را که جامع روایات و درایات باشد و معرا
 بود از خط فلسفیات مثل تفسیر ابن کثیر و در نشور بخواند و اگر میسر نشود تفسیر فتح القدر
 شوکانی را اولاً و تفسیر فتح البیان را ثانیاً درس گوید که این هر دو تفسیر درین زبان
 اخیر از اجل نعم الهی است و منغنی است از جمله تفاسیر روی زمین و جامع مقاصد
 تنزیل است بحسب مراد شارح ان شاء الله تعالی بعد از آن در یک وقت کتب حدیث
 را میخواند باشد و مجمع علیه این علم امهات سسته است پس کتاب آسان را مقدم
 بردشوار مثلاً بعد از موطانسانی خواند سپس این ماجه بعده ابوداؤد باز ترمذی عقب
 آن مسلم و بح آن صحیح بخاری و در نیجا تحصیل علم حدیث تمام شد و قسطی عظیم از علوم
 نبوت و برکات رسالت روزی روزگار طالب علم شد که قدر و قیمت آن جز بیکه
 آشفته نجات آخرت و شیفته فیوض دین تویم است دیگری نمی داند و نمی شناسد

و بعد از حصول عبور برین کتب اگر توفیق ایزدی رہنمون شود دیگر دواوین
 حدیث را از مسانید و معاجم و اجزاء و سنن و جزآن هر چه از آن میسر آید بطور خود
 مطالعه کند خصوصاً مشکوٰۃ المصابیح و تیسیر الوصول و سنن دارمی که درین زمان
 میسرست پس توجه خاطر بکتب فقه سنت برگمارد و درین باب کتاب منتقی
 و بلوغ المرام با شرح خود و بعدہ روضۃ ندیہ شرح در ربیہ کافی است اما
 اگر پیش ازین رسائل فارسی این باب را مثل نهج مقبول و عرف الجادی و بدو
 اہلہ و نحو آن را کہ درین نزدیکی تالیف یافته در مطالعه کشد موجب سهولت
 فهم در متون و شرح مذکورست اول سبل اسلام را ببیند پس مسک الختام را
 بعد از آن از نیل الاوطار استفادہ ستاندا محمد رسد کہ درین نزدیکی فقه الحدیث
 در حبلہ ابواب شراعی اسلام بر وجهی انتقار یافته و در پیرایہ عربی و فارسی جدا جدا
 بدون گشتہ کہ سبب رفاه عام آمدہ تا کرا بخت بخواندن و کار کردن بموجب آن
 توفیق بخشد و المهدی من ہداه الله بعدہ کتب عقائد حقہ را با کتب سلوک
 بخواند و مراد باین کتب نہ مؤلفات اہل کلامست مثل مقاصد و مواقف و عقائد
 نسفی و جزآن بلکہ کتب اہل حدیثست مثل شرح سفارینی و رسائل شوکانی
 و مقریزی و کتب توحید شیخ الاسلام ابن تیمیہ و ابن لقیم و قطف الثمر و انتقاد
 رجیح و بغیۃ الرائد و یقارب ذکاک و در یک وقت کتب دانشمندی مثل قطبی و
 رسالہ شمسیہ و غیر آن الا ماشاء اللہ مطالعه کند و بخواند و اگر میسر آید کہ شکستہ
 یک وقت بخواند و روز دیگر شرح طیبی بقدر آنچه در روز اول خواندہ است بخواند
 یا یک روز منتقی و بلوغ المرام بخواند و روز دوم ہما نقدر بر شرح ہر دو بخواند

خیلی نافع است و مراد بدانشمندی کتاب دانی است و آن بر سه مرتبه می باشد
یکم آنکه مطالعه کند کتاب را و حقیقت آنرا بر وجه تحقیق دریابد و این مطالعه در
اکثر احوال صائب باشد دوم آنکه درس گوید و حقیقت آنرا بشاگردان بفهماند
سوم آنکه شرح یا حاشیه بر آن بنویسد و در کشف حقیقت آن مبالغه نماید تفصیل
این اجمال آنکه مرد عالم چون خواهد که شاگردان خود را کتابی از کتب علوم درس
گوید بطریق درایت و تحقیق لابد است او را از رعایت پانزده چیز و همچنین اگر
شخصی خواهد که شرح کتابی بکند لابد است او را محافظت بر این امور اول ضبط
شکل یعنی اسما و افعال که در عبارت واقع شده است اگر محل اشتباه باشد حرکت
و سکنات او را بیان نماید و همچنین اعجام و افعال حروف بیان کند تا از تصحیف
محفوظ ماند چه خطی و چه لفظی دوم شرح غریب یعنی اگر لفظی قلیل الاستعمال
که معنی آن نزد شاگردان محفوظ نیست واقع شود بیان او بحسب لغت و اصطلاح
نماید سوم کشف منعلق در عبارت یعنی اگر ترکیبی عویص یا صیفه عویص که بر زبان
شاگردان صعب باشد واقع شود موافق علم نحو و صرف حل آن نماید چهارم
تصویر مسئله یعنی اگر قاعده که در کتاب مذکور میشود بدین شاگردان در نمی آید
بیان آن عبارت واضح بکند و بعضی مسئله آن بیان نماید تا آنکه بدین شاگردان
در آید پنجم تقریب دلائل یعنی اگر در کتاب دلیلی بر مسئله اقامت کرده شده است
مقدمات مطلوبه آنرا بوجهی سوق گرداند که بلزوم مقدمات مرعوضه را یا اندراج
در بعضی منتج مدعا باشد و رجوع کند بمقدمات بدیهیه که شک را در آن مدخل نبود
بطریق بدیهی که شبهه در آن نیفتد ششم تحقیق تعریفات به بیان فوائد قیود

و بسط قسمت و طریق استخراج حد جامع مانع غیر مستدرک از میان آنها جامع
آنست که جمیع افراد معرفت را شامل باشد و مانع آنست که غیر از داخل شدن
اندر آن منع کند و مهم ترین قواعد که بیان قیود و بسط قسمت و مثال
آن و وجه استخراج آن قاعده از میان آن اوجوهی که غیر مستدرک و جامع و مانع
باشند هشتم کشف وجه جمع و تقسیمات اینست که مستدرک را باید دلیل عقلی بیان
کند که مطلوب در اقسام مذکور و مقصود است چنانکه در اول کتبیه خود بر وجهی که
در اسم و فعل و حرف بیان نموده و همچنین وجه تقدیم و تاخیر در حصول و قواعد
بیان نماید نعمت تفریق استسمین یعنی اگر دو قسم با هم در باری نظیر شب میشود
یا دو چیز هب مخالف و نظیر شب و سحر در باری چون زرق در میان آنها تقریب
کند و هم تطبیق استسمین اگر در چهار وجه مختلف در وجه اختلاف وارد شود حل
آن اختلاف نماید خواه اختلاف در هر دو بدلت مطابق باشد یا یکی مطابق و
دیگر تقسیمی یا التزامی یا در هم در فیه استسمین ظاهر الیه و در شکی آنچه در تعریفات
ممنوع است مثل مستدرک و تعریف الشیء بالاضفی و هم جمع و منع یا آنچه در
دلائل منع است مانند جزئیت کبری یا مخالفت مصنف کلام امام این فن را مانع
و معارضه و مناقضه اجمالیه بر کلام او که در ادوی الرای تا اگر در آن را بنظر می آید
یا مناظره او بر قاعده مناظره نمی نشیند نهایتاً نموده و فیه آن نماید و از هم
بیان حواله جایی که حواله کرده است بر آن و بیان وجه نظر باین که گفته است
نظر و بیان سوال بقدر جایی که باین اشاره نموده باشد نیز در هر یک از این
کتاب بابت شاگردان اگر گفت ایشان مخالفند کتاب باشد چهاردهم

تفصیح توجیہات و تعیین اصوب آنها اگر درین امور رای مدرسین و شرح
مختلف شود یعنی جمعی بوجہی شرح غریب کنند و جمعی بوجہی دیگر و زاعی درین
توجیہات بہم رسد تفصیح آن توجیہات و تعیین بہترین آنها نماید و ہم برین قیاس باید
ضبط مشکل و حل عویص و غیر آن پانزدہم سہولت تقریر یعنی این صنائع را او نماید
ببارت و اضمحہ موجزہ قریبہ بدہن سہل التناول و از انجملہ ست فرج یعنی عبارت
مصنف را با عبارت خود بوجہی مخلوط سازد کہ مجموع تسوق باشد چون این پانزدہ
صنعت را احقاق نمود کامل شد در تدریس و در شرح کتب و استاد شفق را باید کہ
شاگردان خود را اول برین امور بطریق اجمال مطلع سازد و ثانیاً چون در شرح
برین امور گذرد و قسبہ سازد کہ آنجا عرض شارح فلان بہست و اینجا فلان امر و ثانیاً
بفرماید کہ در مطالعہ کتاب این امور را پیش نظر خود سازد و در ہمین میدانہا فکر خود را بجا آورد
و را بجا مطالعہ شاگرد را بر مطالعہ خود عرض نماید و آنچه غلط است بر آن قسبہ سازد
بوجہی کہ آن غلط ذہن او را روشن شود بر طریق احتیاط و از مثل این غلط نیز قسبہ
گرداند و خامساً بتحریر شرح و حاشیہ کتابی فرماید و فضیلت او را امتحان نماید
تا حق تربیت را بکمال رساندہ باشد و این دانشمندی در کتب معقول و منقول
و علوم برہانہ و خطابیہ ہم جاری است و در کتب منقول احتیاج تحقیق عبارت
بشہ می افتد و در کتب معقول احتیاج تحقیق مسدود در علوم برہانہ احتیاج
بارجاع بسوی مقدمات بدیہیہ بواسطہ یا بوساطہ کثیرہ بطریق برہان می باید
کرد و در علوم خطابیہ بطریق ظن می باید نمود این ست تقریر دانشمندی کہ از
اساتذہ خود کسب نمودہ ایم و این بندہ این فن را از استاد خود مفتی محمد صدیق الدین خان

دہلوی کسب نمود و ایشان از حضرت شاہ عبدالعزیز دہلوی و ایشان از والد
 ماجد خود شیخ احمد ولی اسد و ایشان از والد خود شیخ عبدالرحیم دہلوی و ایشان
 از میر محمد زاہد بن قاضی اسلم ہروی و ایشان از ملا محمد فاضل و ایشان از ملا
 یوسف کونج قراباغی و ایشان از میرزا جان و ایشان از ملا محمود شیرازی و
 ایشان از ملا جلال و وانی و ایشان از والد خود ملا سعد بن عبدالرحیم و از
 ملا مظهر الدین گازرونی و ایشان ہر دو از ملا سعد الدین نقی ازانی شافعی و
 از سید شریف جرجانی حنفی و ایشان از قطب الدین رازی و ایشان نقی ازانی
 مذکور ہر دو از قاضی عسند و ایشان از ملا زین الدین و ایشان از قاضی بیضاوی
 و ایشان را سندی ست تا شیخ ابوالحسن اشعری و در کتب تاریخ مشہور و معروف
 ست بالجملہ محرر سطور باین سند مذکور اخذ کرد این فن دانشمندی و علم کلام
 و اصول را مخلوط با ہم و رجال این سند ہمہ مصنفین محققین مشغول بہ تصنیف
 و تدریس بودند بعدہ کہ عنایت ایزدی رفیق حال شد علم اصول فقہ و علم کلام
 را بر طریقہ محدثین از دیگر شیوخ میں سند کرد و شکل ثانی را بہتر از شکل اول بنام
 وادنی را با علی بدل ساخت معہذا این امور پانزدگانہ کہ ذکر شد حاجت انسان
 بدان در ہمہ حال و در تحصیل ہر علم منقول باقی ست و احدی را استغنا از ان سیرت
 و ہر کہ مراعات آن نمیکند در علم او قصور میں ست و بالجملہ چون این طالب بعض
 مقدمات فن دانشمندی مانند صرف و نحو و لغت و معانی و بیان بدیع و نحو آن
 یا گرفتہ باشد بعد از ان مطالعہ کتابی پیش گیرد و شرح آن کتاب را پیش نظر
 دارد و استاد شفق اورا برین قواعد کلیہ آگاہی بخشد و بعد از ان در ہر موضع

بزنگه کلام شامح مطلع سازد بسبب ترن سلیقه فهم کتاب پیدا شود و شک نیست
 که اعلاطه بجز بیات و انشاء مثل آن بعد از حکام کلیات سهل تر می باشد مانند معرفت
 عروض نسبت یکیک مهارت در او این شعر را میکند و انشاء شعر نیز خواهد و عزیز
 امپرو که عده در دانشمندی ایشانند و امثال ایشان فنون دانشمندی را
 مخلوط با علم کلام در اصول و غیر آن ساخته اند و منقول را با معقول الوده نموده
 بسیارست که طالب همیشه فنون دانشمندی ازین علوم نمیکند و آن همه بیست
 اجماعیه و صورت کذایمه را یک علم و یک فن می انگارند و چنانکه حال اکثر خام طبعان
 اهل زمان است پس نه علم را یک احاطه میکنند بسبب انتشار اطرافش در نظر آنها
 و نه دانشمندی را یک ترمی و رزند بسبب انتقال ذهن باین فنون جدا و تمیز
 از علم پس چون این قواعد را یاد گیرند و در ذهن از فنون دانشمندی امری
 جامع محدود و متمیز پیدا شود با دنی عنایت در هر موضع تصرف نماید و مسائل
 علم جدا دوراک کند راز هر جانب با آنها محیط شود و ما امر پیدا الا اصلاح
 ما استطلعت و ما اتوفیقی الا بالله و چنانکه این قاعده از برای مطالعه و
 تعلیم شاگرد و نحو آن مفیدست همچنین از برای تالیف ضوابط چندست که در
 ابجد العلوم از رساله تکمیل نقل کرده ایم و تالیف را در ترقی علم و عبور بر کتب و فنون
 فهم و نقل تمامست و ایند اجمعی که بنا درس دهند و مطالعه کنند علم مولفان کتب
 و استادان استخوان نشان بیشتر باشد نسبت بعدمان و آموزندگان صرف و
 تالیف ابتدائی طالب علم از قبیل استفاده باشد چنانکه تالیف فقیهان از برای
 افتاده بود و اعتبار در مولفان کلام تالیفی است که در حین کمال علم و عبور

صورت بند و سخن در آن بر طریق تحقیق و تنقیح رود و در نه بسیار است که
در بدایت تحصیل چیز با محقق می نماید و بعد از آنکه عبور بر کتب کثیره آن فن
دست بهم میدهد سائنس و پر و دانشه پیشین تقویم پارینه می نماید بلکه تا مؤلف
نشته زندگی در سر و لباس عنصری در بر دارد کتاب با انجام نمی تواند رسید
و طرکه گفتگو سر از درانی نمی تواند چید که بعد از نظر ثانی و ثالث و بهم بسرا
نقصانها گل میکند و غار با در خاطر هوشمند میکنند بی روز یک مؤلف تمام شود
تالیف هم رنگ بگیرد و از یک لب بستنی کار سالها سال انجام می پذیرد
آورده اند که رکن قلم و سخنانی میر عماد کاتب صفهانی و فقهی علم مناشه افراشت
و اعتراض بر کلام استاد ابلفاء قاضی عبدالرحیم نسائی مشور جی ساخت تا ضعی جویا
درستی تحریر نمود و باده صفائی بر مجلسیان عالم انصاف چه بود و زبده جوهر شکر
قد و قمر لی شی و ما ادرسی او قمرک املا و هو ان الانسان لا یکتب کتابا
فی یومه الا یقول فی غده لو غیر هذا لکان احسن ولو ترک ذلک لکان
اولی و هذه عبرة عظيمة و حجة مستقيمة علی استیلاء و صفة التقصیر
علی طبیعة الانسان انتهى و برگاه که حکام کتاب اعلام النیوب جلد اول
عنت رحمته باقتضای صحتی رنگ میگرداند و خزان نسخ بر با سخن پیشین
میرساند که ما ننسخ من آیه او نسهانات بخیر منها او مشایخ کتاب
احکام ساکنان حنیض اسکان و فر رفتگان مثل سافلین چه رسد که
اولی قابل تبدیل و نیازمند تقویم و تعدیل است هر چند نسخ اولی
نسخ ثانی قیویم غفلت باشد اکثر مردم از طلبه علم و برگه کما چون این ملت می

اعترض تناقض احکام و اختلاف مسائل و تباین تحقیقات در فتاوا و امی علماء
محققین و مؤلفات سابقین پیش می آرند و جمعی از اهل بدع و اصحاب فرسوع
چون شترابی مہار از بہر کتاب روایات و احکام بحسب ہوا و ہوا می بر آرند
و امتیازی در تالیف اوائل و واسطہ و اواخر حال مؤلف نمی کنند و ازینجا شوہ
بشعب بسیار در عامہ خلق و خاصہ ایشان واقع میشود و نمی دانند کہ مثلاً
تالیف عنفوان زمان تحصیل و بدایت فضیلت امام غزالی رنگ دیگر دارد و پنج
بعد از ممارست علوم و مقاسات مراتب منطوق و مفہوم نوشتہ رنگ آخر
دارد و ملا علی قاری گفتہ مات الغزالی والبخاری علی صدرہ و امام الحرمین
عمری در سر علم کلام بسہ آورده و در آخر گفتہ اموت علی دین الحجاء و کذلک
جمعی از اہل علم و دین در مسائل بسیار رجوع کرده اند و بر آن آگاہ ساختہ چنانکہ
علامہ شوکانی در سئلہ خلع اولاً قابل بود بانکہ خلع طلاق است پس اورا از نظر
در ادلہ ظاہر شد کہ طلاق نیست بلکہ فتح است و ہمچنین مدرک رکوع را مدرک رکعت
میگفت پس در تحقیق ظاہر شد کہ مدرک رکعت نیست و علی ہذا القیاس را
در چند سئلہ اتفاق افتاد و لهذا دفتر سی از تالیف اوائل زمان تکمیل از دائرہ تالیف
و اعتماد بر انداختہ شد و انچہ محقق قرار یافت نشانہ ہی آن نمودہ آمد معہذا در
بعض مسائل و رسائل سخن برد و قبول فرود آمد پس انچہ در آخر تالیف است الاخر
فالاخر ان را قول صحیح معتد باید انگاشت و انچہ در اول اوائل است حسابی از ان
نی توان برداشت زیرا کہ در بدو زمان طلب بلکہ او اسط فرغ جمع و تالیف بر
وضع دیگر بود و فراہم آوردن ہرگونہ سخن و کثرت قیل و قال و بزرگ گردانیدن

مؤلفات بجمع روایات و درایات کتب فروع و جزآن از هر علم که در آن خاتم
 نگارش جامه جولانی میگرد و خاطر موع بود و بعد از آنکه عبور بر جوامع محققین معین
 جامعین میان علوم حدیث و فنون غریب اتفاق افتاد و در علماء رسمیه و فضلاء
 کتابیه و ارباب کمال و اصحاب جلال و جمال امتیاز حاصل شد معلوم گردید که
 جمع مطلق و بهرسانی اقوال کثیره در مسأله از مسائل و حکمی از احکام از دفاتر ختمیه
 و اطالت رسائل بفرامی روایت کشتی از طوایر عظیمه خیری نیست و بهر حرف
 شناس از طلبه و جمله این کار می توانست کرد چنانکه امروز از صنایع علماء روزگار
 شاهدست آنچه مشکلست تنقیح حکم و تحقیق مسأله بجمع اوله صحیحه و نظر در آن و
 تاویه آن بعبارت موجزه جامعته مانعه است پس پس ورنه این سلسله غیر تنهاهی
 است پس طالب راغب و خواهان نجات را فرض وقت است که بیان اهل علم و
 مؤلفات ایشان امتیاز کند و بهر خس و خار نیا و نیرد و این امتیاز حاصل میشود
 از صحبت محققین علماء اولاً و از مطالعه صنایع قدامه در تالیفات شان ثانیاً و از
 موازنه میان تصنیفات شهرت طلبان و صحائف خدایرستان ثالثاً و از تعرض
 بنفحات الهی در هر عصر را بجا و از ترک عصبیت و حمیت جاهلیت در تحصیل مراتب
 اسلام خامساً و از عدم جمود بر تقلید آباء و شایخ و اساتذده سادساً و از سانساز
 گردیدن نزد دریافت حق از باطل سابقاً و از قنوع بر کتب منتقاه فن حدیث
 و بذل فهم اندران بر اوضاع سلف صالحین ثانیاً و از اشیاء طریقه صدقاً و از
 بر شیوه متأخرین تا سعا و از تقدیم کتاب و سنت بر حمله ملل و نخل و بیج اقوال
 و احوال اهل علم عاشره اولکن مراقبت این امور عشره بروجهی که تفصیل بسیار

میخواهد اندازه فکر و ذکر هر بدخی علم و صاحب تکابره نیست در حد کس اگر کسی
 بدان مؤمن گردد و نیست کبری است و صبر بر جفای گندم نمایان بود و روش
 و نصیحت معیان معاشرت بود تعصب سفاهت هم عصر و مطاعن منبستان
 انحراف دوست کمتر از دشمن خسر در دست نیست

انی بلیت باهل الجهل فی زمن قاصو و مر جال العلم قد قصدوا
 و صمیمت و مگر در مقاله وضعیه گفته میان ما و اهل زمان اختلاف است
 صوفی نشان گویند که اصل مطلوب فنا و بقا و استیلاک و انسلاخ است و
 مراعات معاش و اقامت طاعات بدنی که شرع بدان وارد شده از برای آنست
 که همه کس آن اصل نمی توانند بجا آورده و مالا یدرک کله کله لا یتدرک کله و شارع
 بیان اصل فرموده است برای خاصه و مشکلمان گویند که غیر از آنچه شرع بدان
 وارد شده چیزی مطلوب نیست و ما میگویم مطلوب باعتبار صورت نوعیه
 انسان بجز شرع نیست تفصیل این اجمال آنکه نوع انسان بوجهی مخلوق شده
 که جامع است میان قوت بهیمیه و ملکیه و سعادت وی در تقویت قوت ملکیه است
 و شقاوت در تقویت قوت بهیمیه و بوجهی مخلوق شده که نفس وی رنگهای اعمال
 و اخلاق قبول فرماید و در صدر خود در آرد و بعد موت آنرا مستصحب سازد
 مثال آنکه بدن وی کیفیات غذا را بر میدارد و با خود مستصحب میازد لهذا
 قوتش در غیر آن قبلا میگردد و بوجهی مخلوق است که می تواند بحقوق بحظیره
 الهیه و تلقی الهام از آنجا کند و آنچه در حکم الهام است از تلقی سر و صحبت
 اگر نسبت آن ملائکه دایمی داشته باشد و تلقی ضیق و وحشت اگر نسبت

ایشان منافرتی کسب ندهد و با بجمه چون نوع انسان بوجهی واقع شده است که اگر
ایشان را با ایشان گذارند امراض نفسانیه اکثر افراد را الم برساند حق تعالی محض
فضل و کرم خود کار سازی ایشان کرد و برای ایشان تعیین راه نجات نمود و
ترجمان لسان غیب که حضرت پیغمبر است صلی الله علیه و آله و سلم از ایشان بدیشان
فرستاد تا نعمت تمام شود و در بوبیتی که اولاً مقتضی ایجاد ایشان بود و دیگر بار دست
ایشان گرفته باشد پس صورت نوعیه بلسان حال شرع را از بسبب فیاض در نوبه
کرده و حکم آن لازم است جمیع افراد نوع را بحکم سر بیان صورت نوعیه در ایشان
و خصوصیت افراد را در آنجا دخلی نیست و فنا و بقا و استهلاک و غیر اینها مطلوب
اند باعتبار خصوصیت افراد زیرا که بعضی نفوس در غایت علو و تجرد مخلوق میشوند
و خدای تعالی اینها را راه ایشان دلالت میفرماید و آن حکم نوعیه نیست بلکه لسان
حال این فرد از جهت خصوصیت فردیت تقاضای آن کرد و کلام شارع هرگز
بر آن معانی محمول نیست نه صریحاً و نه اشاره آری قومی این مطالب را از کلام شارع
فهمیده اند مثل آنکه کسی قصه لیلی و مجنون شنود و هر سخنی را بر سر گذشت خود حمل نماید
و آنرا در عرف ایشان اعتبار گویند با بجمه افراد در مقدمات السلاخ و استهلاک و
مشغول شدن هر کس و ناکس بآن و اعضاء است در مات مصطفویه خدایم
کنا و کسی را که سعی در اخمال آنها کند گو بسبب بعضی استعدادات صلی داشته باشد
هر چند این سخن بر بسیاری از صوفیة زمان دشوار خواهد بود اما ما را کاری فرموده اند
بر حسب آن میگوئیم ما را بازید و عمر و کار نیست انتهى گوئیم چون اهل فشا این ائمه
در یافت شد و آنچه مقصود بود از غیر مقصود ممتاز آمد از نیایشانته با شتی که

جملة آن مسائل و احوال که کلام شارع بر آن محمول نیست و ادله اسلام از کتاب و سنت بر آن دلالت ندارند همه فضول و بی حاصل و محصول است و تکلیف هر فرد بدان یا آنها که هر کس اندران خلاف مرضی خدا و رسول و مضاد مطلوب شرع شریف باشد جمعی از اهل علم که بجاییت اینقوم با دله عقل و نقل پرداخته کوه کندن و گاه بر آوردن بیش نیست زیرا که در صراح ادله تکلیف شرعی بدان وارد نشده و رسول خدا صلعم احدی را بجانب آن دعوت نفرموده و حق حل و علا بالاتر از آن است که بر غیر تکلیف باز پرس فرماید و از هر فرد آنچه نمی آید بخواهد و گرفتیم که بعضی افراد فطره آشنا با این خلق آمده اند اما این خلق خاص آنها مقتضی اسلخ و استهلاک جمیع افراد نمی تواند شد بلکه خود بر آنها اعتراض شرع وارد است ان السمع والبصر والفؤاد كل اولئک کان عنه مسئولا فقیه عارف قاضی ثناء السد پانی تپی رحمه الله تعالی را درین وصیت سخن است چنانکه در شرح مقاله وضیه با یضاحش پرداخته و معرفت را مقصود الهی از هر فرد بشر بیان ساخته و نزد ما این سخن محمول بر پی بردن ببدعای صاحب وصیت است زیرا که هر دو سخن را محمل دیگر است پس هر یکی از هر دو کلام در محل خود وارد شده و موجب نظر در آن موجود نیست

طریقه بتعریض العذول بذکرکم | فنحن بواد العذول بسواد

و با بجا فکر نجات ازین ابتلاء اگر باز پرسى از آن بیان آید و عفو الهی رومی نماید می باید کرد چه لطائف و ضمائرو تطورا احوال قلب و مواجید و ازوق خاطر را در ظاهر شرع هیچ حکم نیست و نه حجت واضحه است بلکه اشتغال در آن

از وادی کنا نخوض معالکنا نصین میناید چیزی که مطلوب خالق از خلق نباشد ضرورست که ایتان بدان مرضی حق نبود و لا اقل از سور فهم و خطا در کشف و وقوع در خلاف با ظاهری شرع خود امن حاصل نیست و نقد حید را گذاشته در پس نسیه منشوش شتافتن یعنی چه و این همه تممقات شدیده و تکلفات عمیق و توجیهات بارده و تدقیقات غامضه و تنقیحات دقیقه که از حضرت تصوفه و از اصحاب فروع در مسائل باطن و ظاهر بر روی کار آمده چیر است هیچ نعمتی بالاتر از آن نیست که بنده در هر کار و بار خویش پابند حکم بنده نواز خود باشد و تا ممکن است هرگز از دایره رضا و تسلیم و بند او امر و نواهی او پابیز نهند و اکتفا بر تحصیل مراتب سلام و ساقب ایمان و مدارج ظاهر احسان فرماید تفصیل این اجمال را از رساله حقیقه القدس که درین نزدیک نوشته شده می باید است و ما توفیقی الا بالله علیه توکلنا و الیه انیب -

وصیت دیگر در مقاله وضعیه گفته ما مردم غریبیم که در دیار هندوستان آبای ما بغربت افتاده اند و عربیت نسب و عربیت لسان هر دو فخر ما است که ما را بسید اولین و آخرین و افضل انبیاء و مرسلین فخر موجودات علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات نزدیک میگرداند شکر این نعمت عظمی آنست که بقدر امکان عادات و رسوم عرب اول که نشاء آنحضرت است صلی الله علیه و آله و سلم از دست ندهیم و رسوم عجم و هند را در میان خود نگزاریم اخرج البغوی عن ابی عثمان النهدی قال اتانا کتاب عمر بن الخطاب رضی الله عنه ونحن باذریجان مع عتبة بن فرقد اما بعد فاتزرنا و اوارتدوا

وانتعلوا والقوا الخفاف والقوا السراويلات وعلیکم بلباس
ایکم اسمعیل وایاکم والتنعم ویری العجم وعلیکم بالشخص
فانها حمام العرب وتمعددوا واخشوشنوا واخلقوا واعطوا
الركب وانزوا وارمو الاغراض و فی روایة وانزوا علی ظهور الخیل
یعنی چون عرب از برای جهاد با طرف عجم منتشر شدند حضرت عمر رضی اللہ عنہ
ترسیدند کہ مبادا رسم عجم را اختیار کنند و رسم عرب را ترک نمایند پس
بدیشان نامہ نوشتند کہ از آرنجید و چادر پوشید و نعل پوشید و بگزارید
موزه مارا و بگذارید سر اویل مارا و لازم گیرید لباس پدر خود اسمعیل علیہ السلام
را و خود را دوردارید از تنعم و ہیئت عجم و لازم گیرید نشستن در آفتاب هر آنہ
آفتاب حمام عرب است و بر رسم قوم معد باشد و درشت لباس باشد و سخت
نزدان باشد و کهنہ پوشی خو کنید و تناول کنید شتران را و بگیرید و رام سازید
آنها را و جست کرده سوار شوید بر سپان و تیر اندازید بنشانهایکی از عادات شیعیہ
هنود آنست کہ چون شوہر زن بمیرد نگذارند کہ آن زن شوہر دیگر کند و این
عادت اصلا در عرب نبود نہ قبل از آنحضرت صلعم و نہ در زمان آنحضرت صلعم و
نہ بعد آن حضرت صلعم خدا رحمت کند بر آن کس کہ این عادت شیعیہ را متلاشی
سازد و اگر ممکن نباشد کہ از عموم ناس مرتفع شود در میان قوم خود اقامت این
عادت بایباید کرد و اگر این نیز ممکن نباشد این عادت را قبیح بایباید نہت و بد
دشن آن بایباید بود کہ ادنی مراتب نہی منکر همین است دیگر از عادات شیعیہ ما
مردم آنست کہ مہربیاری معین کنند آنحضرت صلعم کہ شرف مادر دین و دنیا

بانحضرت منتی میشود مهربانی است خود که بهترین مردم اند دوازده اوقیه
 نشی مقرر فرموده اند و آن پانصد درهم است دیگر از عادات ما مردم اسراف
 است در افراح و رسوم بسیاری در آن مقرر کردن آنچه آنحضرت صلعم و شادیا
 مقرر فرموده اند دوشادی است ولیمه و عقیقه این هر دو را باید گرفت و غیر از
 باید گذشت یا اهتمام و التزام آن نباید کرد دیگر از عادات شنیعه ما مردم اسراف
 است در ماتم ها و رسوم و چلم و شش ماهی و فاتحه سالینه و این همه را در عرب اول
 وجود نبود مصلحت آنست که غیر تعزیت و ارثان سیت تا سه روز و اطعام ایشان
 یک شبانه روز رسمی دیگر نباشد بعد سه روز نساء قبیله جمع شوند و طیب در
 ثیاب نساء سیت استعمال کنند و اگر زوجه است بعد از قضاء عدت قطع احداث
 نمایند سعید از کسی است که بلسان عرب و صرف و نحو و کتب ادب مناسب
 پیدا کند و حدیث و قرآن را ادراک نماید اشتغال بکتب فارسیه و هندیه و علم
 شعر و معقول و هر چه ضروری پیدا کرده اند و ملاحظه تاریخها و ما بریات ماوک
 و مشاجرات اصحاب همه ضلالت در ضلالت است و اگر رسم نامه مقتضی اشتغال
 بان گردد اینقدر خود ضرور است که این را علم دنیا و اندوازین ماقتف باشند
 و استغفار و ندامت کنند و ما را لا بد است که بحرین محترمین رویم و روی خود
 را بر آن آسانا مالیم سعادت ما این است و شقاوت ما در اعراض از این منتی
 و این وصیت با وجود ایجاز عبارت حاوی فوائد بسیار است که از تامل آن
 ظاهر میشود و نظائر و اشباه این امور را بر این امور قیاس باید کرد و بزرگی
 و صنایع عرب و عبار و صدر اول در بر آمد و شد قصر باید فرمود و از مر اسم

و مواسم قرون ثلثه مشهور لنا بانحیر تجاوز نباید کرد که بعد از مضمی آن زمان
 فشو کذب و محدثات و دیگر آفات که در حدیث شریف آمده واقع شد و این
 از میان برخاست الا ماشاء الله در وصایای وزیر نوشته اول بدعتی که در
 اسلام صورت حدوث گرفت تاخیر در ذهاب بسوی مساجد بر روز جمعه است
 بعض سلف دین عبادت انقدر اهتمام میکردند که پیش از با دعا و بچراغ می رفتند

علی الصبح چو مردم بکار و بار روند | بلاکشان محبت بکوی یار روند

بدعت دیگر مذہب رخص و خروج و اعتزال و جبر و قدرت که این همه
 مذہب سر ایا پنجاست اندر بدعت دیگر گفتگو و تقریر مسئله و حجت و جو
 حضرت واجب تعالی است قدس شانہ

نه اندیشه در کوه ذاتش رسد | نه فکر ت بغور صفاتش رسد

از برای رد این عقیده فاسده حکایت بایزید بسطامی که در فوائد الفواد
 است بسند باشد فرمود او وقتی بود که سبحانی ما اعظم شانی گفته بعد
 از آن تا آخر عمر از آن استغفر شد و گفت این سخن من نیکو نگفتم جهودنی دم
 این ساعت ز نار میگسلم و مسلمان میشوم اشهد ان لا اله الا الله و اشهد
 ان محمدا عبده و رسوله گبری همسایه او بود چون بایزید نقل کرد جهود
 گفتند تو چرا مسلمان نمیشوی گفت چه مسلمان شوم اگر اسلام آنست که خواجہ
 بایزید آنست آن از من نیاید و اگر اینست که شما دارید مرا از همجو اسلام
 عاری آیدہ

چند دین کار غلط بجان در علم و عمل فبانه زدن | ز غرور لائل بجز همه تیر خطا بنشان زدن

قال را در حال و حال را در حال دخل نیست

این مدعیان در طلبش پی خیر اند

آنرا که خبر شد خبرش باز نیامد
بدعت دیگر تعظیم سفر پیر و مرشد نمودن و شغل بر رخ صورت شیخ
فرمودن است و این کار سنج بکفر میگردد و العیاذ بالله تعالی

غیر حق بر چه دلت را بر بود

سد راه تو همان خواهد بود

بدعت دیگر تابوت کاغذی ساختن و گنبد قرطاسی افراختن و آزار
تعزیه نام کردن است و رسوم شوم شیون و مراسم ماتم از سیاه پوشی و
سینه کوبی و اشک ریزی و مجلس ذکر و قهقهه کربلا بجا آوردن و این همه بطرد

و مردود است بحضرت معبود جل جلاله بدعت دیگر عقد مجلس و ازدوم

ربیع الاول است بامید ثواب در سعادت و ذکر ولادت و وفات جناب رسالت

در آن نمودن و طعام نخچین و ثواب آن بروح مقدس نبوت رسانیدن و

نزد ذکر ولادت بر پا پر خاستن و نحو آن و یازدهم ربیع الثانی محفل کرامات

شیخ عبدالقادر جیلانی قدس سره آرستن که این افعال را در شرع مطهر و سنت

سورجواز نیست حکیم است نبی کریم شیخ احمد ولی اسد محدث دهبوی در قول

جمیل فی بیان سوار السبیل فرموده و اما الآفات التي تعذری الوعاظ فی

زماننا فمنها عدم تمییز هم بین الموضوعات و غیرها بل غالب

کلامهم الموضوعات و المحرمات و ذکر هم الصلوات و الدعوات

التي عدوها المحدثون من الموضوعات ومنها ما لغتهم في الشيء

من الترغيب والترهيب ومنها قصصهم قصة كربلاء والوفات و غیر

ذلك من المواسم وخطهم فيها والله اعلم انتهى مراد بوفات و مواسم
 محفل سیلاد و یازدهم شیخ جیلانی و اعراض پیران و امثال آنست بدعت
 و دیگر سوم و دهم و بستم و جهلم و شش ماهی و سالانه اموات است و بر سر
 هر سال طعام نختن از برای آنها و این همه از رسوم شوم هندیست که بنا بر
 اختلاط اهل اسلام با اینها در ایشان پیدا آمد بدعت و دیگر عرس بزرگان
 است که مانا بچ میشود و آنرا در زبان هندی میگویند و دیگر ساختن قبور
 سنگین و گچ نمودن آن و انداختن قبر پوش و راندن گس از بالای آن تا این
 صندل و شستن آن است و مقرر نمودن سینه و چو بدار و فراش بر مزارات
 امراء بدعت شعار و این همه اسراف در انفاق محرم و افراط در امور ممنوعه
 شرع است و قوالان بد آواز و سطر بان مزامیر نواز بلکه زنان فاحشه و مخدشان
 که انجامی بر آید و میرقصند حرام و مردود و جرمیه عظیمه است دیگر تعیین کنیوع
 طعام است از برای هر یکی از اولیاء اموات رضی الله عنهم که از برای ثواب رسانانی
 بروح فلان و بهمان فلان قسم طعام می باید بخت و نخوان دیگر طریقه پنج آیت
 است که پاره از طعام عرس را بترک میستانند و این همه ناشروع است طریقه
 ایصال ثواب بمیت که در سنت ثابت شده کافی است بدون این قیود و رسوم
 سعد بن عباد از برای مادر خود چاه کند و گفت هذه لامر سعد رواه ابو داؤد
 والنسائی و عائشه از طرف برادر خود عبدالرحمن بردها از او کرد و در هر نماز پنجگانه
 در قعه آخره دعا از برای جمیع مؤمنین و مومنات میخوانند درین باب جمیع طریقه
 ابلغ و اصوب است دیگر زقن است بقبور پر نور و ایاء الله بنا بر استمداد در انجیح

حاجات و حصول مرادات که این را در طریقه انبیه شریعت حقّه جواز نیست حکیم
 است محمدیه مولانا ولی الله دهلوی در تفصیلات نوشته کل من ذهب الی بلدة
 اجمیر اوالی قبر سلا مر سعود او ما ضاهاها لاجل حاجة یطلبها فانه
 اثر اثما کبیرا من القتل والزنا لیس مثله الا مثل من کان یعبد المصنوعات
 او مثل من کان یدعو اللات والعزی الا انا لانصرح بالتکفیر لعدو النص
 من الشارعی فی هذا الامر المخصوص انکھ بعدہ در وصایا سفر زیارت فرار
 مطهر معطر منور نبوی صلعم را جائز گفته و بعض احادیث وارده را درین باب
 روایت نموده اما نزد محققین در صحت آن احادیث و در خورد بودن آنها از
 برای احتجاج برین حکم سخن است اما رسم قدیم اهل علم بر آن جاری و ساری است
 که هر که از ایشان حج میرود بدین منوره علی صاحبها الصلوة میرسد در وصایا
 گفته وقت فیض پرداز و ساعت دلنواز که حضرت ولی کرامت طراز و صوفی صفا
 و ساز و زاهد نفس گداز و عارف بلند پرواز و مجاهد کفر انداز و قبیح بخت بر انداز
 امیر المؤمنین و امام المسلمین شیخ امجد سید احمد غازی رح بعد از استماع
 عبادت حج عظمت حج از نکه معطره و کبک مکرمه قاصد سفر قدس اتر مدینه طیبه و بلده
 مطیبه شد چنان شاہد گشت که گو یاسید المرسلین و خاتم النبیین صلعم استاده اند و
 بضعه رسول فاطمه تبول در پس پشت آنجناب تشریف میدارند و هر دو دست و
 درباره فرزندار جنبند سید احمد بخت بلبند دراز کرده اند

نعره بلبل خوش خوان بسجودانی حییت	شہ خوشا سو می ہمین رو کہ ترا بیخواند
چون نزول وی قدس سره در مدینه شد و قریب حرم مقدس در قصری رخت آفتاب	

انداخت همان روز شب هنگام زیارت نبوی مستعد گردید

از دیده خورشید خبردار نگردد	آن دیده که حیران تماشای تو باشد
پیغام صبا زنده جاوید سازد	این مرحمت از لطف سیحای تو باشد

روز دیگر که صبحدم بجرم شد بصیر ظاهر و بصیرت باطن مشاهده انوار ختم رسل صلعم کرد و خوانی پراز جواهر زواجر و بر و نهاده دید آنحضرت صلی الله علیه و آله سید احمد میدانی که این چسبیت سنت مطهره و شریعت حقه من است بگیر سیدت بفرط شوق آنرا بدو دست گرفته بر سر نهاد و آنحضرت نزد جمل بیک دست مبارک خویش بر سرش گذاشت

اقبال و دولت امشب ز وصلش	ما را غلام ست الحمد لله
از لطف ساقی کان باد باقی	عیشم مدام ست الحمد لله

انتهی مقصود صاحب و صایا از ایراد این حکایت بذیل ذکر بدعات و محدثات شاید آنست که زیارت نبوی مضمون برکات صوری و معنوی است و شک نیست که نفس زیارت مرقد مغیر و تربت مطهر جناب رسالت صلعم اشرف و اکرم زیارات است درین سئله و در سئله انتفاع او بیا از ارواح اولیا و انبیا بقدر نسبت حال بدون تقیید بر رسوم و بدعات رجال و اهل ضلال خود چندین خلاف میان اهل علم نیست اختلافی که هست در اختیار سفر خاص از برای قبول بفرضات مذکور است که شرع شریف بدان دستوری نداده و هر که نیت سجد نبوت بکند بی شبهه مدرک زیارت میگردد هم خرم و هم ثواب بدست او میرسد اللبا و ابن طاب و از مزاللق اقدام و مضائق افهام علماء بیرون می رود

وآین طریق حاصل میشود جمع میان روایات و تعصب و محبت جاهلیت
میان برینخیزد و ائمه علم بعده گفته سید احمد رح میفرمود ما را هر چه حاصل شده
ست همه از برکت اقتدای سنت و اتباع شریعت حاصل شده است

هر که سر بر خط فرمان دلیلی نهد | کلی میسر شودش روی پره آوردن

بدعت دیگر گفتن اذان است بر قبر بعد از تدفین که در بعض بلاد مبتدعین
آزما میکنند و این اذان از سنت معهود نیست در عالمگیری گفته بکره عند
القبر ما لم یعهد من السنة والمعهود منها لیس الا نریا رته و الدعاء
عنده قائما و در راجع الجار گفته من البدع التي شاعت في بلاد الهند
الاذان علی القبر بعد الدفن ابن حجر مکی از شافعیه و خیر الدین ربلی از حنفیه در
حاشیه بحر الرائق بر دین بدعت پرداخته اند بدعت دیگر گفتن کلمه
الصلوة الصلوة است میان دو اذان جمعه و نزد نماز تراویح تو رشتی
در شرح مصابیح نوشته اما النداء بالصلوة الصلوة الذي یعتقد
الناس بعد الاذان علی ابواب المسجد فانه بدعة تدخل فی القسم
المنهی عنه بدعت دیگر گفتن الصلوة والسلام علیک یا رسول الله
یا علی رسول الله است بعد از اذان نماز که حدیث آن در نوشته شده و
بعض بحسنه بودن آن رفته و قول این بعض مردود است از کلیات شیخ
و امیر ادقیاوی ذخیره السالکین و جز آن بدعت سینه اش بودن نوشته
بدعت دیگر نماز انگشتان بر چشم و بوسیدن آنهاست از ائمه
ان محمد رسول الله چه احادیث مرویه در سند این عمل همه موضوعه

بی اصل است سخاوی در مقاصد حسنه و ابن دینج در تمییز الطب عن الخبیث
 و زرقانی و محمد طاهر فتنی و علی قاری و غیر ہم رحمهم الله تعالی نص کرده اند
 بر وضع این روایات در کتب موضوعات و سیوطی در تیسیر المقال حکم بوضع
 آن نموده و صاحب خیر جاری از عبارت عمده القاری للعینی الحنفی منع
 آن فهمیده بدعت و دیگر دست برداشتن بدعاست میان هر دو خطبه جمعه
 و این فعل مخالف سیرت نبوی و مضاد طریق مصطفوی است در لغات گفته
 لم یصح فی هذا الموضع الدعاء من النبی صلعم و سناتی در حاشیه هدایه
 گفته مرفع الیدین بالدعاء بین الخطبتین غیر مشروع و در جامع خطب
 از احرام نوشته و مثله فی فتاوی جامع الروایات و ذخیره السالکین بدعت
 و دیگر معانقه است بعد از نماز عید که مردم بیجا با با هم می چسبند و همچنین مصافحه
 بعد از نماز عصر و فجر و آن نزد امام عظیم و امام محمد مکروه است و در مختار که
 بتقلید نوی این مصافحه را لایس به گفته شامی در حاشیه تعقیبش نموده و در
 مرقاة گفته و اما عند الحنفیه فمکروهة بدعت و دیگر اسراف است
 در واقع سرور و مواضع جور همچو نکاح و ختان و ولادت با آنکه در حدیث ابن
 عباس مرفوعاً همین قدر آمده الختان سنة للرجال و مکرمه للنساء
 رواه احمد و الطبرانی بدعت و دیگر رسوم ماتم و احدا دست از گریه و
 زاری و آه و ناله و گفتن الفاظ بی ادبی در جناب قدس الهی و بعضی از ان قائل
 راجد کفر میسازند

شرط است که در امر قضا دم نزن	زینگونه که گفتی تو نه مردی نه زنی
------------------------------	-----------------------------------

گل راجه مجالست که پرسد ز کمال
 کز بهر چه سازی و چرا میشکنی

در حدیث شریف آمده لایحل لامرأة تؤمن بالله والیوم الآخر ان
 تحد علی میت فوق ثلث لیل الاعلیٰ نزوج اربعه اشهر و عسرا
 رواه الشیخان عن ام حبیبة و زینب بنت جحش و در حدیث ابن مسعود
 ست مرفوعا لیس منا من ضرب الخدود و شق الجیوب و دعی بدعوی
 الجاهلیة بدعت و بیکر عارست از نکاح ثانی ارامله و ایامی با آنکه در قرآن
 کریم آمده و آنکه الایامی منکم و در حدیث ابن امامه ست مرفوعا تزوجوا فانی
 مکا تر بکم الامم و لا تکلونوا کربا نیه النصارى رواه البیهقی و عار
 از سنت ثابته اسلام قرینه کفر و نفاق ست و حدیث انس نزد ابن بشر که مرفوعا
 بلفظ ایما امرأة قعدت علی بیت اولادها فھی معی فی الجنة آمده منافی
 این حکم نیست زیرا که در آن منع از نکاح ثانی وارد نشده غایت آنکه هر که ششها
 نیست و فرزندان رامی پروردی را این اجر باشد سخن در زنان جوان ست که
 بی شومی بسبر نتوانند کرد بدعت و بیکر افزونی مهر نکاح ست که بمئات
 و الوف بلکه لکوک میرسد و این خلاف طریقه سنت و مخالف سیرت سلف است
 ست هر قدر کابین کمتر برکت بیشتر و بیکر فتنه رقص و سرود و فرامیر لولیان
 و تقالان و قوالان ست و این همه فسق بالای فسق ست چه نکاح یکی از
 عبادات دین و شرائع اسلام ست عبادت را باین چیزها آسختن استخوان
 پیغمبر صلعم نمودن ست و هوامی خود را معبود گرفتارن در نتیجه کتایب از سب ای
 و فقه جواز آن مرقوم نیست تا با حدیث شریف چه رسد و بیکر شغل ست ایشق

مجازی و امر و بازی که عین مفسده طرازی و ستم سازی است و گویا ازین
 خدابی نیازی است در پرده پاکبازی تینی تینی بلکه بر کشور ایمان و اسلام ترکتازی
 و ظلم پرورازی است خواه این اشتغلی با عجمی باشد یا مجازی

ای دید که نا دیده زمین گوش کن این بنید | دیدن سوی فرزند کسی خوب نباشد

و این طریق مضیق را بسبب حصول حب حقیقی گردانیدن و سوسه شیطانی
 بیش نیست از مشایخ کبار مثل سید عبدالقادر جیلانی و شیخ شهاب الدین سهروردی
 و خواجه معین الدین چشتی و خواجه بهاؤ الدین نقشبند و امثال و اتباع ایشان
 رحمهم الله تعالی و ایانا مشغولی باین کار منقول نیست و نه از مولفات و لغو ظان
 این بزرگان ثبوت این معنی آمده و نه احدی از مجتهدین مذاهب و فقهار بان
 رفته بلکه اصلش از قوم لوط علیه السلام است که در قرآن شریف بر آن نفرین با
 آمده و محبت مؤمنان منحصر است در محبت خدا قال تعالی والذین امنوا اشد
 حبا لله بدعت و دیگر اذکار و اشغال محدثه است مثل یا علی یا حسین یا خواجه
 یا پیر یا قطب یا غوث و نحو آن بجای نام پاک الله گفتن و خواندن و یا شیخ جیلانی
 شیخ سعد بر زبان آوردن و دو گانه وی رح گزاردن و پشت بجانب بغداد کردن
 و اولیاد را حاضر و ناظر و متصرف در امور خلق اعتقاد کردن و نحو آن و این کار از
 بدعت گذشته بسر حد کفر میرساند فضل ذکر لا اله الا الله است ابو الشیخ در عظمه
 از ابی هریره مرفوعاً آورده فکر ساعة خیر من عبادة ستین سنة
 بدعت و دیگر اسما و مکروهه و القاب و خطاب مستحذیه است مثل عبد الرسول
 و عبد النبی و عبد الولی و رسول نجش و نبی نجش و حسن نجش و امام نجش و خواجه نجش

و شیخ داد و امیر داد و پیر داد و نحو آن که صفار و امان این نامها
 آلوده چرک شرک است و خطاب اولی الامر همچو سلیمان جاه و آصف جاه و
 ثریا جاه سراسر کذب و زور و احادیث صحیحہ وارد در باب اسماء و این
 همه محدثات میکنند دلالت یا اشارت بخاری از ابی ہریرہ مرفوعاً آورده لکن
 الاسماء بی القیامۃ عند اللہ رجل یسعی صلاک الاملاک رواہ البخاری
 بدعت و بگردن شعراء و نشیان ست امراء مسلمین ابدال و سخا و جز
 آن مثل مولی ملوک العرب و العجم و سلطان الخافقین و شہنشاہ نشأتین آنحضرت
 فرموده در وہان مدح سرایان خاک اپناید این ست خلاصہ آنچه رئیس مرحوم
 وزیر الدولہ وزیر محمد خان والی ٹونک در کتاب مذکور نوشتہ غفر اللہ لنا ولہ
 و جزاہ عن اخیر او این کتاب و صایامی او کتابی خوب ست جز آنکہ طول مفرد
 دارد در عبارت و مقتصر ست بر حکایات و آنچه در رد این بدعات بطور
 انموذج بعضی از روایات فقہیہ ذکر نموده حجت ست بر تلمذین مذاہب و زہ
 اہل حق محتاج همچو نقول نیستند چہ ایشان را روایت معنی ست از رای و
 اقوال جمهور و بالجملہ اصل کار در دین اتباع سنت مطہرہ سید المرسلین ست
 صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ اجمعین بازید و عمر و کار نیست پس بہت آنست کہ
 تابع دلیل باید بود و از ہمہ قال و قیل باید در گذشت و در قدر و حق است
 صواب مبالغت بخلاف احدی ہر کہ باشد و ہر کجا کہ باشد نباید کرد کہ دنیا
 روزی چند ست و آخر کار با خداوند آنجا از اختیار رای فلان و همان
 پیرسند بلکہ از ہمین اتباع حدیث و قرآن حساب برگیرند بیشتر مردم انباشتہ

رسوائی و زوال جاه و معیشت و جرح و قدح ابناء عصر و رد و بدل اهل دین هر
 مانع میشود از قبول حق و قول بصواب و این چیزی نیست صفت مؤمنین در
 کتاب رب العالمین آنست که لا یخافون فی الله لومة لائم و در حدیث
 شریف وارد شده افضل الجهاد کلمة حق عند سلطان جائر پس بر
 جرح و قدح بنفسان و هم عصیان و جفا و مخالفتان و ایذا رسانندان از حق
 بحت و صواب صرف بطمع جاه و دولت نمی باید گذشت که در حدیث آمده
 اشد الناس بلاء الا نبیاء ثم الامثل فالامثل شیاطین الجن والانس در
 هر عصر بسیار و بیشتر اند و اسباب زلزله و مواد ضلال و صنایع و بدائع شرک
 و بدع و محدثات در هر زمانه بکثرت موجود و نجات از تلوث بدان و ابتلاداران
 دشوار بلکه محال وزن و فرزند و اهل قرابت و احباب هم نواله و هم پیاله از
 اقوی بواعث و اکمل حوامل برگزفتاری در آنها در هر جا حاضر پس شاهبازی
 باید که درین رستخیز مصائب و طوفان ضلالت خود را بهمت عالی و عنزم
 ستلالی ازین ورطه هلاک بساحل نجات افکند و شعائر اسلام را بر جمیع مراسم
 عالم تقدیم دهد و در برابر رضای الهی و اتباع رسالت پناهی از جمله خویش و
 بیگانه بگسلد و از همگنان کناره گیر شده همنشین مجالس علوم کتاب و سنت گردد

بیای عشق رسوائی جهانم کن که بچیزی	نصیحتهای بیدردان شنیدنی از زودانم
-----------------------------------	-----------------------------------

و سد در القابل ۵

ت عشق از همه ملت جداست	عاشقان را ندیده ملت خداست
------------------------	---------------------------

وصیت دیگر در حدیث آمده است که من ادراک منکم عیسی بن مریم

فلیقرء منی السلام این بنده آرزو دارد که ایام حضرت روح الله علیه السلام را
 دریابد اول کسی که تبلیغ سلام کند من باشم و اگر من آنرا ندانم یا فتم هر کسیکه از اولاد یا
 اتباع من زمانه بهجت نشان آنحضرت دریابد حرص تمام کند در تبلیغ سلام تا کتیبه
 آخره از کتاب مجدیہ ما بشیم بگذانی المقالة الوضیة و درین عبارت اشارت است به
 زمان نزول وی علیه السلام از آسمان بزمین و اول کسی که این وصیت کرد چنانکه در
 شرح وصایاست شیخ محمد بن احمق بن محمد بن یوسف بن علی است لکن لفظ وی شرح
 این است ولا یقبلوا کلاما من ذوق احد الا من ادبرک منهم الامام محمد
 المهدی علیه السلام فیبلغه سلامی انتھی اما درین سلام حواله بحریت است لفظ
 نیست و چه قسم می تواند شد که در خبر ذکر ابلاغ سلام بعیسی علیه السلام است نه بهدی
 و شیخ خوب الله رحمه الله تعالی که والد بزرگوار حضرت شیخ محمد فاخر زائر آله ابادی
 محدث کلمی است رحمه الله تعالی بعد از نقل عبارت مذکور نوشته که از اینجا بخاطر رسید
 که صاحب وصیت را با الهام معلوم بود که زمان مهدی موعود من الرب المعبود نبوغی
 قریب است که کسی از مریدان و شاگردان ایشان بدان فائز می تواند شد اما مقصود
 نه آنست زیرا که تا حال این امر وقوع نیافته و زیاده بر پانصد سال گذشته پس
 مراد آنست که چون زمان مذکور مهتم است تعیین آن با استدلال یا کشف بهنجی
 که تطرق خلاف بدان امکان نداشته باشد امری است که در عدم جواز آن
 ارباب نیست پس قریب و بعد آن زمان هر دو امکان دارد در صورت قریب
 هر کس که ازین مردم بآن سعادت فائز شود سلام مرا بآن عالم جناب رساند
 چنانکه امم سالغه از کتب آسمانی و اخبار انبیاء علیهم السلام فرود آورده بر کات

لزوم حضرت خیر الانام علیه الصلوٰۃ والسلام دریافتہ در مدینہ سکینہ وحوالی آن مصر
 سعادت ترمینہ توطن برودند و سلف بخلیف وصیت رسانیدن سلام بدان عالمیقا
 حی کردندالی قولہ بدین امید من ہم وصیت میکنم بہر کس کہ برین نوشتہ من مطلع شود
 وآن زمان مبارک را کہ تعیین کنندہ آن تا حال سالک مسلک خطا بودہ ست در یاد
 سلام مرام مہدی در گاہ اورضی اللہ عنہ سازد واز برای مغفرت گناہان من ازوی
 رضی اللہ عنہ دعا خواہد انتہی گویم چون آمدن مہدی موعودست ووی آخر ائمہ
 ست از ائمہ اسلام رسانیدن سلام بجناب رفیع او مضائقہ ندارد اگرچہ ذکرش
 در حدیثی یافتہ شدہ و آنچه در آن آمدہ ابلاغ سلام بحضرت روح اللہ علیہ السلام ست
 پس پس و اندازد دوسہ موضع از مولفات خود مآرزوی رسانیدن سلام نبوت
 بجناب وی کردہ ام و درین مقام نیز تبعیت این بزرگواران بشمول مہدی
 علیہ السلام بزبان خامہ می سپارم و اگرچہ زمان ظهور مہدی و نزول مسیح علیہما
 السلام نمیدانم و نہ تعیین آن میرسد اما قرآن حالیمہ و ایماوات شرعیہ مشیرست
 بقرب آن زمان بکت نشان و ما اقرب ما ہوات و ما بعد ما ہوفات
 و کیف کہ مقدمات این ماجرا درین نزدیکی زمان روشن تر از آفتاب ست و وقوع
 علامات صغری و کبری کہ متصل ظهور وی خواہد بود روز افزون و این مائتہ
 سیزدہم از ہجرت در انقراض و بعد از سہ سال آغاز صد چہار دہم معلوم و
 ظهور علیہ السلام در اول مائتہ مائتہ پس اگر در اس ہمین مائتہ آیتہ این نعمت
 برود آید استبعاد نیست و اگر تا سہ مائتہ دیگر و ہم چہر اگشد نیز امکان دارد و
 علی کل حال رسانیدن سلام نبوت بحضرت مسیح و رسیدن خود بخد مت جناب

مهدی علیها السلام ازین هر دو هر چه میسر شود از عظم سعادت و اکرم مفانرت
و مباحات است امیدواریم که اگر زمانه ایشان را دریا بهیم خود باین سعادت قیام کنیم
ورنه هر که از اختلاف ما آن زمان سعادت آفران را دریا بد جرح تمام کند بر
رسانیدن سلام رسالت و سلام احقر این امت و هم بعض سلام خود بر آن پیغمبر
و امام ملت و بر احوال شرف خدمت تا چند آخر از جنود محمدیه و عسکر سپین اند
عساکر احمدیه یا بابا شیمه

عمر بگذشت بحرومی اگر روز سپین | ختم بر دولت دیدار شود با کی نیست
وصیت دیگر آنکه بجهت تقدیم مصلحت دینی بر مصلحت دنیوی یکی آنست که در
سناحت دینداری را منظور دارند چون درین زمانه مذہب رفض و تشیع در اکثر
خاننا شیوع یافته و در قصبات بسبب سبقت برادری با یکدیگر قرابت میکنند
و شرفدار را بیشتر نظر بر علو نسب یا رفاه معیشت می باشد پس ما را و اختلاف ما را
در امر سناحت نظر بر رعایت دین باید داشت و دختر را بجهت نکاح پسرافضی یا ختم
بر رفض اگر چه از ذوی القربی و از اهل جلد خود باشد هرگز نباید در آورد اگر
صاحب دولت و عالی نسب باشد و نه دختر که ام شیعیه را علی اختلاف انواع هم از راه
پسران و فرزندان خود باید گرفت و همچنین درین زمانه کثرت بدعات و محدثات بجا
درجه و نهایت عموم رسیده و کم خانه از اهل علم و نسب باشد که از ان خالی مانده الا انشا
الله تعالی پس تا آنکه باین مشرکان و بدعتیان قربت و قرابت نکنند بلکه درین راه
بر مال و جمال و حسب و نسب تقدیم و بدانحضرت فرمود صلعم تنک المراتب لانه
لما لها و حسبها و جمالها و دینها فاظفر بذات الدین تربت یداک و راه

البخاري ومسلم متفقا عليه من حديث ابى هريرة در فتح البارى كفته
 الكفاءة في الدين متفق عليه فلا تحل المسلمة لكافر اصلا ودر جاي
 ديكر در معنى حديث مذكور گفته وفي حديث جابر فعليك بذات الدين والمعنى
 ان اللائق بذي الدين والمروءة ان يكون الدين مطهر نظره في كل شئ
 لا سيما فيما تطول صحبتته فامر النبي صلعم بتحصيل صاحبة الدين
 الذي هو غاية البغية وقد وقع في حديث عبد الله بن عمرو عند ابن ماجه
 رفعه لا تزوجوا النساء الحسنهن فحسبنهن ان يرد يهن اى يهلكن
 ولا تزوجوهن لاموالهن فحسبنهن اى يطغيهن ولكن تزوجوهن
 على الدين ولا ممة سوداء ذات دين افضل وقوله تربت يداك اى لصقت
 بالتراب وهى كناية عن الفقر وهو خبر بمعنى الدعاء لكن لا يراد بحقيقته
 وبهذا اجزم صاحب العمدة وزاد غيره ان صدور ذلك من النبي صلعم فى
 حق مسلم لا يستجاب بشرطه ذلك على ربه وحكى ابن العربي ان معناه
 استغنت وردد بان المعروف اترب اذا استغنى وترب اذا افتقر ووجه
 بان الغنا الناشى عن المال تراب لان جميع ما فى الدنيا تراب ولا يخفى بعده
 قال القرطبي معنى الحديث ان هذه الخصمال الاربع هى التى يرغب فى نكاح
 المرأة لاجلها فهو خير عما فى الوجود من ذلك لانه وقع الامر
 بذلك بل ظاهرة اباحة النكاح لقصد كل من ذلك لكن قصد
 الدين اولى قال ولا يظن من هذا الحديث ان هذه الاربع يؤخذ منها
 الكفاءة اى تنحصر فيها فان ذلك لم يقل به احد فيما علمت وان

كانوا اختلفوا في الكفاءة ما هي انتهى ما في الفقه وبالجملة ازین عبارت
 که در شرح حدیث مذکور نقل یافت معلوم شد که دین مقدم است بر همه خصال
 و اعتبار نسب در کفارت چیزی نیست و معذرت میگویم که نکاح با زن مسلمه بنا
 بر مال و حسب و جمال ناجائز است زیرا که در حدیث مذکور آمده که تنکح المرأة لا یربع
 لها لها و حسبها و جمالها و دینها و لکن اینقدر است که شارع دین را برین هر سه
 چیز ترجیح داده پس اگر با دین یکی ازین اشیاء نلشده هم جمع گردد و فبها و نعمت بلکه
 نور علی نور باشد ورنه دین را بر همه مقدم باید داشت زیرا که روز قیامت سوائی
 دین و تقوی چیز دیگر بکار نخواهد آمد و نسب را نخواهند پرسید
 که درین راه فلان ابن فلان چیزی نیست * حق تعالی فرمود ان اکرمکم عند
 الله اتقاهم و دولت دنیا اعتبار ندارد که مشتق از تداول است المال غناد
 وراثته و درستان المحدثین نوشته که پدر عبدالسد بن المبارک غلام ترک
 بود مالک وی روزی از وی درباره کدخدائی دختر خود که بجد جوانی رسیده مشوره
 خواست مبارک گفت عربان جاهلیت دختر خود برای حسب و نسب میدادند
 و یهودیان برای مال و نصاری برای جمالی و در اسلام دین را اعتبار است ازین
 هر چهار هر چه پسند خاطر شریف باشد اختیار باید کرد مالک عقل و می بسیار
 خوش آمد بخانه رفته با در دختر این مشوره بیان کرد و گفت میخواهم که دختر خود
 را مبارک دهم که در ورع و تقوی و دینداری سرآمد زمانه است گو غلام باش
 مادرش نیز راضی شد و دختر را با و دادند از وی عبدالسد بن المبارک بود و آمد
 انتی و رتبه عبدالسد در جماعه اهل علم معلوم است شعراء عصر در مدحش قصاید

پر داخته اند و قطعات انشا کرده از انجمله این قطعه است ۵

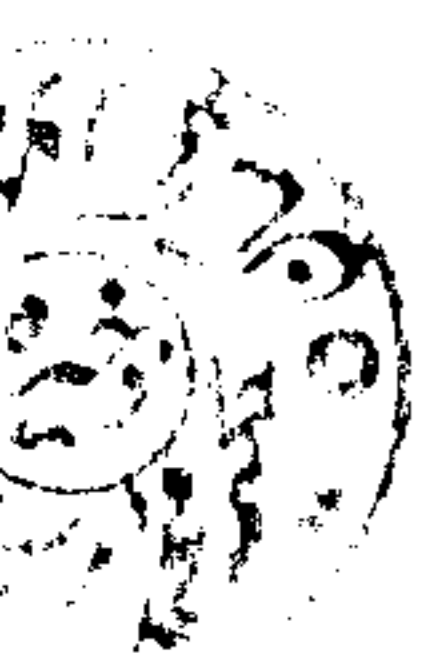
اذا سار عبد الله من مرو و ليلة	فقد سار عنها نورها و جمالها
اذا ذكر الاخيار في كل بلدة	فهم انجم فيها و انت هلالها

و ما حسن ما في النهج المقبول من شرائع الرسول که معتبر در کفایت دین و خلق است نه نسب و اگر اعتبار نسب و صناعت کند پس اشرف انساب نسب بنی هاشم است و افضل صنایع صنعت علم و تزوج با غیر کفو در نسب و مال از اصعب لوازل است بر کسیکه ایمان بخدا و روز آخرت نیاورده انتهی گویم این عبارت خلاصه دفتر طویل وز بده اکثر قال و قیل و حاصل مباحث جلیل بعد از جلیل و عصاره مدلول احادیث رسول جلیل است صلعم زیرا که در حدیث شریف بروایت ابی هریره رضی الله عنه آمده که آنحضرت فرمود اذا خطب اليکم من ترضون دینه و خلقه فزوجوه ان لا تفعلوا تکن فتنة في الارض و فساد عريض برواه الترمذی و در معنی این حدیث حدیثهاست و منطوق همه با تقدیم امر دین بر امور دنیا است در باب تزوج و موید اوست حدیث عبد الله بن عمر و مرفوعاً الدنيا كلها متاع و خیر متاع الدنيا المرأة الصالحة و اهلها و اصلو چه صلاح عبارت از دینداری خدایستی است و هرگز در هیچ حدیثی از اعتبار نسب را نمی توان یافت و لفظ حسب که در حدیث متقدم گذشته مراد بدان خصال حمیده است شرعاً و عرفاً که در مرد و آباء او یافته شود لا غیر و نعم ما قیل ۵

اعتبار شرف آدمیان از حسب است	بهر تحقیق نسب آدم و حوا کافی است
------------------------------	----------------------------------

و علامه دوران عبد الله بن احمد بن باسودان روح را درین باب رساله مبسوط

ست که آنرا کتاب تعریف التیقظ والانتباه لما یقع فی مسائل الکفاة من الشبها
نام کرده و در تحقیق کفارت نسب و عدم اعتبارش در آنکه داد تحقیق داده فان
شئت زیادة الاطلاع فراجعه و آنکه در احادیث ترغیب و نساء قریش و
تزوج بایکبر و مناکحت با و لود و وود و حرار آمده مقصود بدان نه نسبت بلکه
مصالح دیگرست که خود در ان احادیث ذکر یافته چنانکه در حدیث ابی هریره است
قال قال رسول الله صلعم خیر نساء من کن الابل صاحب نساء قریش
احناه علی ولد فی صغره و امر عا علی زوج فی ذات یداه متفق علیه
پس خیرت ایشان را بنا بر حسن و رعایت فرمود و در حدیث جابر آمده مرفوعا
فهل بکرات لا عبها و تلععبک متفق علیه و در حدیث عقبه بن عوفیم بن
ساعده انصاری است قال قال رسول الله صلعم علیکم بالابکار فانهن
اعذب افواها و انتق ارحاما و ارضی بالیسیر رواه ابن ماجه مرسل
و در حدیث معقل بن یسار آمده که گفت فرمود رسول خدا صلعم تزوجوا الولود
الودود فانی مکارکم الامم رواه ابوداؤد و النسائی و در حدیث انس
ست که قال قال رسول الله صلعم من اراد ان یلقی الله طاهرا مطهرا
فلیتزوج الحرائر رواه ابن ماجه و درین حدیث فضیلت تزوج باحرار
ست و منع از نکاح با امار شرعی نیست اما درین زمان وجود چنین امار معدوم
بوده و آنچه ازین جنس نزد اکثر مردمست خلاف صورت شرعی مستند
تا زن آزاد میسر آید کسی چرا بکنیز گراید و این ترجیح نه بنا بر آنست که نسبت
ست در کفارت بلکه بسبب آنست که زن آزاد صالح و شائسته می باشد

غالباً یعنی نسبت بابت و صلاح زن مطلوب است و آن عبارت از حسن اسلام
 اوست و لهذا در حدیث ابی امامه آمده عن النبی صلی الله علیه و آله یقول ما استفاد
 المؤمن بعد تقوی الله خیراً له من زوجه صالحة ان امرها اطاعتها
 وان نظر الیها سرته وان اقسم علیها ابرته وان غاب عنها نصحتها
 فی نفسها و مالها و راهها ان ما جنة و نفسیه صالحة که درین حدیث از کلام جناب
 نبوت ذکر یافت معنی است از جمله قیل و قال و راجع است بسوی اوصاف
 اسلامیة و اخلاق ایمانیة نه بسوی نسب و کیف که در قرآن مجید نص است بر عدم
 نفع نسب روز قیامت کما قال تعالی فلا انساب ینهمر یومئذ ولا
 یتساءلون حافط در فتح الباری زیر کریمیه و هو الذی خلق من الماء
 بشراً فجعله نسباً و صهراً الآیه گفته قال الفراء النسب من لا یجمل نکاحه
 و الصهر من یجمل نکاحه فكان المصنف یعنی البخاری لما رأی الحصر
 وقع بالقسیمین صلح التمسک بالعموم لوجود الصلاحیة الاما دل الدلیل
 علی اعتبارہ و هو استثناء الکافر انتهى و این عبارت ناظر است در آنکه
 اصل در کفارت اسلام و صلاح است پس بس بعدہ گفته و قد جزم باز اعتبار
 الکفاءة یتخص بالذین مالک و نقل عن عمرو بن مسعود و من التابعین
 عن محمد بن سیرین و عمر بن عبد العزیز و اعتبر الکفاءة فی
 النسب الجمهور و قال ابو حنیفة قریش اکفاء بعضهم بعضاً و العرب
 كذلك و لیس احد من العرب کفو قریش کما لیس احد من غیر العرب کفو
 للعرب هو وجه الشافعیة و الصحیح تقدیر بنی هاشم و المطلب علی غیرهم

ومن عداه هؤلاء الكفاء بعضهم لبعض وقال الثوري اذا تكلم المولى العربية
 يفسر النكاح وبه قال احمد في رواية وتوسط الشافعي فقال ليس نكاح
 غير الكفاء حراما فارده النكاح وانما هو تقصير بالمرأة والاولياء فاذا
 رضوا صح ويؤخذ من قولهم تركوه فلو رضوا الا واحد افله فسحبه وذكر ان المعنى
 في اشترط الولاية في النكاح لئلا تضع المرأة نفسها في غير كفوا انتهى
 ولم يثبت في اعتبار الكفاءة بالنسب حديث واما ما اخرج به البزار
 من حديث معاذ رفعه العرب بعضهم كفاء بعض والمولى بعضهم
 كفاء بعض فاسناده ضعيف واحتج البيهقي بحديث وثلاثة مرفوعا
 ان الله اصطفى بنى كنانة من بنى اسمعيل الحديث وهو صحيح اخرج به
 مسلم لكن في الاحتجاج به لذلك نظر لكن ضم بعضهم اليه قد موافقنا
 ولا تقدموها ونقل ابن المنذر عن البويطي ان الشافعي قال الكفاءة في
 الدين وهو كذلك في مختصر البويطي قال الراعي وهو خلاف المشهور
 ونقل الأبري عن الربيع ان رجلا سأل الشافعي عنه فقال انا عربي لا
 تسألني عن هذا انتهى كلام الفقيه كرم حديث قد موافقنا الرثابت
 شود نص نيت در باب كفاءات نسب بلكه در باره امامت و خلافت مست
 و نیز مذهب شافعی اگر چه مشهور نباشد موافق مذهب مالک است گویا
 شاگرد و برین سلسله هم زبان استاد آمد و هو الصواب و از اینجا شائسته است
 که اقوی مذاهب در باره کفاءات نکاح مذهب امام دار الهجرة الکاتبین
 رضی الله عنه و عصایه اهل حدیث قریبا و حدیثا بهمین جانب رفته اند و خفیه

و غیره که اعتبار دیگر چیزها از اتحاد نسب و حرفه و مال و نحوها میکنند اما رقی از
 علم بران نیست و هرگز دلیلی از ادله شرعی مساعدت مختار ایشان نمیکند جماعه
 کثیر از خلفاء بنی عباس و بنی امیه را والدات همین امهات اولاد بوده اند چنانکه
 از تاریخ خلفاء و جزآن ظاهرست و عصای اهل بیت خصوصاً ائمه اثنا عشر
 را غالباً همچنین اتفاق افتاده چنانکه از کتاب نورالابصار فی مناقب آل بیت
 النبوی المختار ثابتست و کذاک گروه صحابه بسیاری را از امام شرعی در حباله
 عقد خود در آورده اند چنانکه از کتب سیر روشنست و تمامه شرفا که معظمه
 الی الآن و جمیع عمرت یمن و جزآن تا الحال بر همین طریق ساکنست و ازینها
 چه میتوان گفت که خود شارع علیه السلام را در ازواج مطهرات ازین قسم جمع
 نساء اتفاق افتاده و جز چهار پنج زن همه با غیر قریشیه اند پس اعتبار نسب
 کجا ماند خاصه از طرف امهات و این همه تعصب و تعسف و حمیت جاهلیت که
 اهل قصبات در اشراط نسب والدات رعایت مینمایند همه بی اصلست
 ظلمات بعضها فوق بعض آنچه در شرع مطهر آمده اعتبار نسب از
 طرف پدرست گو مادر از غیر قبیله و لطن و فخذ وی باشد آری نکاح صحیح شرعی
 با عدم سفاح و وجود دین و حسن خلق و صلاح ضرورت این عصبیت جهانی
 عظیم را از پسران و دختران ششیم بشرافت و شیخوخت از سنت نکاح محرم
 در آمده و سبب فتنه عظمی و فساد عریض گردیده چنانکه مخبر صادق مصدوق در
 حدیث متقدم بدان اشعار کرده بود پس حدیث مذکور یکی از اعلام نبوتست
 و با بجه هر که راجی لغارب و راضی برضاد رسول مقرب باشد او را ضرورت

که در باب کفایت سناحت ذکور و انات و اخلاف و اولاد خود شیوه مرضیه
 سلف صالح را برگزیند و برگفته زید و عمر و عمر بن کعب و بدانند که در نسب او خواه
 سید باشد یا شیخ یا جز آن از اختلاف امهات نقصانی رومی نمیدهد بخاری در
 صحیح خود بر اثبات این مدعا حدیث عائشه در قصه ضباعه بنت الزبیر بن عبدالمطلب
 بنت عم البنی صلعم آورده و وی زوجه مقدار بن عمر و کنیزی است که منسوب بود بسو
 اسود بن عبدغوث زهری بنا بر آنکه وی مقدار را قبنی خود ساخته بود پس از
 خلفاء قریش شد و مع هذا ضباعه را که با شمیمه است تزوج کرد حافظ در فتح گفته
 فلولا ان الكفاءة لا تعتبر بالنسب لما جانز له ان يتزوجها لانها فوقه
 فی النسب والذی يعتبر الكفاءة فی النسب یحیی بانها رضیت هی و
 اولیاءها فسقط حقهم من الكفاءة وهو جواب صحیح ان ثبت اصل
 اعتبار الكفاءة فی النسب انتهى لکن این اعتبار ثابت نشده و اما اعتبار
 کفایت بال پس در فتح گفته مختلف فیہ عند من یشرط الكفاءة ولا یشرط
 عند الشافعیة انه لا یتبرونقل صاحب الافصاح عن الشافعی انه قال
 الكفاءة فی الدین والمال والنسب وجرم با اعتباره ابو الطیب والصدیق
 وجماعة واعتبره الغاوردی فی اهل الامصار وخص الخلاف باهل
 البوادی والقری المتفاخرین بالنسب دون المال انتهى گویم این تفصیل
 که ذکر یافت بر صحت و اصلیت آن جمعی منتقض نیست و با حدیث صحیح مرفوع
 در میان نباشد قیام دلیل بر دعوی نمی تواند شد اگر چه اقوال صحابه بر این
 تا با قول فقهاء چه رسد پس مانند اعتبار دین و صلاح حال و در نصیورت

چنانکه قرابت با غیر کفو مضر صحت نسب و شرافت نیست همچنین شسته داری
 با دشمنان شرافت اگر روافض یا خوارج یا تبذره اند هر چند نسب ظاهری ایشان
 مضبوط باشد سودی جز خسران ابدی در دارین نمی بخشد و راجع به بیچ فائده
 و عائد که بدم عائد نمی گردد و الله الموفق وهو المستعان پس سعادت مند
 از ماکسی است که این رسم و اسم بدر از میان خود بردارد و ازین قیود خود
 ناواهل خود را با سازد و بر بخت شرع قصر نماید و اهل دین را بر اهل دنیا
 برگزیند و مال و جمال را بخرن حال و قال و مال او نگردد بسیار دیده ایم
 و تو هم شنیده باشی که هر که بطمع دولت بخانه دو و لقمندان رشته رست کرد
 دست از دین شویید و هر که بجز جمال افتاد مال او بد شد و دنیا در حق
 او دوزخ حاضر گشت و نعم باقیل

جان سختهم خذر از دوزخ جاوید کرد | خانه در کویچه آسوده دلائم دادند

والحمد لله تعالی که ما را اگر چه این ابتلار و داد اما از بغالتش بتوفیق ایزدی
 قدری نجات حاصل و از آنچه بر کران تو نستیم شد در آن مجبوری تمام و
 معذوری تمام است الا من اکره و قلبه مطمئن بالا ایمان

پای بستند و ره سعی نشانم دادند | دست و بازو شکستند و کمانم دادند

والله هدی من هداه الله -

و دیگر از نضاح سود مند که برای دین و دنیا مفید است و در وصایا
 حضرت باضنی ثناء الله رحمه الله تعالی مذکور است که از اتباع خود زن و
 فرزند و نوکر و غلام و کنیز و رعیت با هر یک چنان معاشرت باید کرد که آنها

راضی باشند و دوست دارند و از کثرت اخلاق و غمخواری و عدم تکلیف
 ملاطفت و رعایتها بجان گرویده باشند مگر آنکه بعضی از آنها از حسد یکدیگر باخبر
 باشند آن معتبر نیست و قبوعان خود را از ادب و فرمان برداری و خدمتگزاری
 راضی دارند مگر در آنچه بمصیبت امر کنند رسول خدا فرمود صلعم لاطاعة الخلق
 فی معصية الخالق رواه فی شرح السنة عن النّواسة بن سمان و درین
 معنی است حدیث علی کرم الله وجهه قال قال رسول الله صلعم لاطاعة
 فی معصية انما الطاعة فی المعروف متفق علیه و عن ابن عمر قال
 قال رسول الله صلعم السمع والطاعة علی المرء المسلم فی ما احب و
 کراه ما لم یؤمر بمعصية فاذا امر بمعصية فلا سمع ولا طاعة متفق
 علیه و باقران خود از اقربا و برادران و دوستان و هم صحبتان و همسایگان
 با خلاص و محبت و غمخواری و تواضع باشند دنیا جای سهل است برای
 سعادت دنیوی با هم تقاطع نکنند بیچ خانه بر باد شده مگر وقتی که با هم
 منازعت و مخالفت کردند و از کسانی که اندیشه دشمنی باشد آنها را با حسد
 و کوفی شرمند و سرنگون باید کرد

آسایش و گیتی تفسیرین دو حرفت | باد و ستان مروت باد شمنان مارا

قال الله تعالى ادفع بالتي هي احسن فاذا الذي بينك وبينه عداوة
 كأنه ولي حميم وما يلقاها الا الذين صبروا وما يلقاها الا ذو حظ
 عظيم و اما ينزعك من الشيطان نزعنا مستعدنا بالله انه هو
 السميع العليم یعنی دفع بدی کن بخصمتیکه نیکوترست یعنی بدی دشمنان

به نیکوئی کردن با آنها از خود دفع کن پس ناگاه شخصیکه در میان تو و او دشمنی
 ست دوست و محب تو خواهد شد و نمی کنند این چنین مگر کسانیکه صبر میکنند و مگر
 کسانیکه صاحب نصیب بزرگ اند و اگر وسوسه شیطان ترا درین کار مانع شود
 اعوذ بخوان و پناه جوی بخدا بدستی که خدا سمیع و علیم است این حکم در حق
 کسی است که با وی برای دنیا دشمنی و ناخوشی باشد اما کسی که خالصانه بلوی دشمنی
 باشد مثل روافض و خوارج و کورپرستان و پیرپرستان و بدعت پسندان
 و مشرکان و مانند آن با آنها موافقت نکند تا از عقائد فاسده توبه نکنند
 اگر چه پدر یا پسر باشد قال تعالی یا ایها الذین امنوا لاتخذوا عدوی
 وعدوکم اولیاء الی قوله لن تنفعکم امرحاکمکم ولا اولادکم یوم القیامة
 یفصل بینکم در خاندان ما همیشه علماء و مشایخ بوده آمده اند که در هر عصر ممتاز
 بودند و بعضی بامارت رسیده و همه مذہب اہلسنت و جماعت داشته اند الا جدی
 سطور و بعضی دیگر پدر مرحوم که خاکش سبز باد از یمنان بریده طریق سنت و تقا
 سپرد و سرآمد اتقیاء روزگار و ابرار زمانه گشت و عمر عزیز را در نصیحت خلق و
 گوشه گزینی و قناعت و توکل و صبر با کمال نزاهت و نفاست جامه و طعام
 مسکن بسر برد قدس الله روحه و احاد علینا فتوحه

از فرزندان فقیر ابوالخیر و ابوالنصر سید نور الحسن طیب و سید علی حسن طاهر
 در تحصیل علم مشغول اند و بوجود کتب نفیسه و سعیت رزق محظوظ امیدوارم
 که اقبال دنیا در حق ایشان سبب حجاب از آخرت نگردد و تا تو اندر بهم رسانید
 مراتب علیہ و ینبیه کشش و کوشش و رزند و امور دنیا را چندان اعتبار نهند

که خوابی و سرابی پیش نیست

دولت دنیا که تمناس کند | با که وفا کرد که با ناکند

و بعد از آنکه حق تعالی ایشان را فرزندان روزی فرماید و در علم و عمل و مال و کمال و نیت و طوبیت و سیرت و سرریت ایشان برکت بخشد سعی کنند که این دولت لازوال را کسب و احاطه نمایند که هم در دنیا و هم در عقبی شمر برکات بسیار و منبع سعادت بشمارست و شیوه و سررشته خاندان را که اتسام بعلم و عمل و تقوی است هرگز از دست ندهند که بعد از علم دولتی دائم باقی که جالب رزق و سعادت و موجب ترقی دین و دولت باشد موجود نیست عالم را اگر رزق مقدر بهم رسیده باشد و نعمت و رزق در نفس خود از غیر مستغنی است و پیش هیچکی شرمنده نیست و جاهل را نه دین است و نه خوبی دنیا و علم عبارت است از دانستن حسن و قبح عقائد و اخلاق و احوال و اعمال که علم عقائد و علم اخلاق و علم فقه سنت مشکفل است و این علوم بدون در یافتن ادله از قرآن و حدیث و تفاسیر معتبره و شرح حدیث و اصول فقه و اصول لغت و در یافتن اقوال صحابه و تابعین و علم صرف و نحو و بیان و معانی صورت نمی بندد و قاضی صاحب فرموده در اکثر فتاوی بعضی روایات بی اصل نوشته اند در یافت حال صحیح و سقیم مسائل بدون این همه علوم میسر نمیشود پس درین علوم سعی باید کرد و خواندن حکمت فلاسفه لاشی محض است کمال دران مثل کمالا مطربان است در علم موسیقی که موسیقی هم فنی است از فنون حکمت ریاضی مگر منطلق که خادم همه علوم است خواندن آن البته مفید است انتهی یعنی بقدر

ضرورت و گذشت که علم عبارت از سه چیز است آیه محکمہ و سنت قائمہ و فرضیہ
عادلہ و آنچه سوای اوست فضول است و لغت و صرف و نحو و دیگر علوم الیہ چون
از جنس معارف علوم کتاب و سنت بوده است داخل است در جواز زیرا کہ وسائل
را در بعض مجال حکم مقاصد باشد و ہر چه داخل در فعل و فہم آن نیست خارج است
از ما نحن فیہ و ایداع علم بالصواب -

و صیفت دیگر مرجع ہرہ طرق بسوی تحصیل ہیئت نفسانیہ است کہ نزد جنوب
مسمی باشد نسبت زیرا کہ این نسبت یک انتساب و ارتباط است باو تعالی و بکینہ
و نور و حقیقتش کیفیت حالہ در نفس ناطقہ است از باب تشبہ بلا آنکہ باطلع بسوی
جبروت تفصیل این اجمال آنکہ بندہ چون بر طاعات و طہارات و اذکار مداومت
کرد اورا صفتی قائم بنفس ناطقہ حاصل میگردد و ملکہ رسوخہ از برای این توجہ
دست ہم میدہد پس این دو جنس از برای نسبت و زیر ہر جنس انواع بسیار
از انجملہ نسبت محبت و عشق است و اثرش رسوخ این صفت است در دل
دیگر نسبت کسر نفس و تیری از خطوط و لذات اوست و بعضی کار بر این
نسبت اہل بیت نامیدہ اند و از انجملہ نسبت شاہدہ است و این ملکہ توجہ
نمودن بسوی مجرد بسط است الحاصل حضور مع اسرار الوان است بحسب
اقتران معنی محبت یا کسر نفس یا غیر این ہر دو بیادوست و ازین لونها
چون ملکہ رسوخہ بنفس قائم گشت نامش نسبت باشد و نسبتا بسیار است و صفا
سر نسبت را ازین نسب جدا گانہ می دریا بد و غرض از اشغال جملہ خانوادہ با
تفصیل ہمین نسبت و مواظبت بر آن و استفراق در آن است تا آنکہ نفس ملکہ

راسته از ان اکتساب فرماید و لکن گمان نتوان کرد که این نسبت جز باین اشغال
 حاصل نمی گردد بلکه این طرق است از برای تحصیل آن بغیر حصرش اندر ان
 غالب رای نزد ما آنست که صحابه و تابعین تحصیل سکینه بطریق دیگر میکردند از جمله
 یکی مواظبت بر صلوات و تسبیحات و خلوت است همراه محافظت بر شرطه خشوع
 و حضور و از آنجمله مواظبت بر طهارت و ذکر مرگ و ذکر ثواب مطیعین و ذکر عذاب
 عاصین است و باین ذکرها انفکاک از لذات حسیه و انقلاص از حظوظ نفسیه
 حاصل میگردد و از آنجمله مواظبت است بر تلاوت کتاب عزیز و تدبر در ان
 و شنیدن سخن مواعظ و رفاق که در سنت مطهره آمده غرضکه این جماعه مبارکه
 نامدتی در از برین اشیاء مواظبت میکردند تا آنکه ملکه را سخه و هیاه نفسانیه دست
 بهم میداد و بقیه عمر بر ان محافظت میکردند در قول جمیل گفته و هذا المعنی
 هو المتوارث عن رسول الله صلعم من طریق مشایخنا لا شک فی ذلک
 و ان اختلف الالوان و اختلفت طرق تحصیلها انچه و شیخ عبدالغفریز
 گفته مؤلف قول جمیل را شنیدیم میفرمود قول فصل درین باب آنست که نسبت
 صحابه و تابعین نسبت احسانیه بود و ترکیبش از نسبت طهارت و نسبت سکینه بود
 با اختلاط برکات عدالت و تقوی و سماعت و همین است محل صلی و مطمح اولی
 کلام خاص و عام ایشان چنانکه قصص و حکایات این اکابر و سلف شایه این
 معنی است پس حمل احوال و اقوال آنها بر همین معنی می باید کرد و انتهی گوئیم
 نسبت احسانیه که از قرون ثلثه فاضله ما ثورست نسبت جمله ای که حدیث و نقل
 اخبار است و لهذا ازین عصابه اشغال باشغال محترمه صوفیه و رسوم ایشان

ثابت نشود و الصبا سے یعنی عن المصباح و درین عصر کہ شیخ کامل و کامل مسیح
 نیست اگر کی تحصیل نسبت منظور باشد چارہ نیست از آنکہ ہمین شیوہ سلف
 را اختیار کند و اشغال صوفیہ را از قبیل اجتہاد مجتہدین انکار و در اجتہاد صاحب
 دو اجرت و در خطا یک اجرت صاحب قول جمیل گفته در واقعہ طولیکہ در ان امام
 حسن و امام حسین و علی مرتضیٰ را دیدیم از جناب مرتضوی از نسبت خود ہم پرسید
 کہ نزد شما ہمین نسبت در زمین آنحضرت معلوم بود یا دیگر مرا حکم باستغراق کرد و پو
 تا مل فرمود کہ پس ارشاد کرد کہ ہی ہی بل فرقی نہیں گفتم کہ ارواح المؤمنین بیتا
 دیدیم کی دست بدامن دیگری زدہ است و سلسلہ ایشان در عالم ارواح بجزایر القدر
 پنج غریب و رسیب عجیب اتصال گرفتہ و سخن ایشان در باطن الباطن عالم ارواح
 افزون تر نسبت خارج بودہ است و اندام علم و صاحب مداومت را بر سبک
 احوال نامی بلند و شانہ نامی ارجمند باشد کہ مرہ بعد مرہ حاصل نمیکرد و سالک
 را باید کہ آنرا عنایت شمرد و از علامات قبول طاعات و تاثیرش در صمیم نفس و
 سویدار دل داند و بجز این احوال و شیون یکی ایثار طاعت او سبحانہ و تالی
 ست بر جمیع ماسوائی او و غیرت بردن بر آن چنانکہ قصہ حضرت سلیمان علیہ السلام
 کہ در قرآن مجید مذکور است فطریق مسحا بالسوق و الاعناق و حکایت ابو طلحہ
 انصاری در موطائی مالک کہ در نماز نظر بسوی و تسبی کہ کرد کہ در حالتش مخرج
 خود دست و نزد آنحضرت صلعم آمدہ گفت یا رسول اللہ موصدقہ شد معروف
 و مشہورست شاہدین احوال است و از آنجملہ غلبہ خوف خدایت بر وجہی کہ
 اثرش بر ظاہر بدن و جوارح نمایان گردد چنانکہ حفاظ در حصول و تنہم البخاری

اذا نحضرت صلعم حديث سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل الا ظله
 روايت کرده اند وفيه ورجل ذكر الله خاليا ففاضت عيناه ودر
 حديث ديگر آمده كه عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ بر قبری استوار و چندان گریست
 كه ريش شريفش تر گردید و آنحضرت صلعم را چون نماز شب ميگزارد از يزي بن محجوب
 از يزي مر جلي بود و اين همه تاثير غلبه خوف الهی است و در كتاب عزيز اين خوف
 را اضافت بسوی اهل علم کرده و فرموده انها يخشى الله من عبادة العلماء
 و در باره خبت ارشاد نموده ذلك لمن خشي ربه و گفته و اما من خاف
 مقام ربه و نهى النفس عن الهوى فان الجنة هي المأوى و اين نسبت
 در علماء سلف از امه اربعه و مهم وضعان ايشان بر وجه تم يافته شده چنانكه
 از تراجم اين اكابر بخوبی واضح است و از انجمله روایى حسنه و منام صالح از يزي
 نيكو كارست آنحضرت صلعم فرمود الرؤيا الحسنه من الرجل الصالح جزء
 من ستة و امر بعين جزء من النبوة و غير فرمود ان يبقي بعدى من النبوة
 الا المبشرات فقالوا وما المبشرات يا رسول الله قال الرؤيا الصالحة
 يراها الرجل الصالح او ترى له جزء من ستة و امر بعين جزء من النبوة
 و به فسرقوله تعالى لهم البشرى فى الحياة الدنيا و قول تيل گفته بر
 روایى صالحه رویت آنحضرت صلعم است و منام يارويت خبت و اما روایت
 صالحين و انبياء يارويت شاهد است بر محبوبيت احد و سجد رسول الله
 بيت المقدس و رویت و قال آية استقبالة الملائكة و قوله تعالى
 ما نسيه چنانكه بوده است و رویت انوار الدنيا شاهد است بر محبوبيت رسول الله
 صلعم

در کتاب الروایا از اصول مذکورست و رویت ملائکه چنانکه در حدیث آمده ان
 رجلا كان يقرء القرآن ذات ليلة فظهرت ظلة فيها امثال المصابير
 الى آخر القصة و رویت نبوی افضل مناماتست زیرا که در حدیث آمده که هر که
 مراد در خواب دید وی فی الواقع مراد دید زیرا که شیطان در صورت من نمی تواند بر آمد
 و دیدن جامه سفید همچو دیدن شیر و شهد است احمد و ترمذی از حدیث عائشه
 صدیقه در قصه ورقه بن نوفل روایت کرده اند که آنحضرت بجواب حدیجه که از
 حالش پرسید گفت که تصدیق نبوت شما کرد و پیش از بعثت شما مرد فرمود من
 او را در خواب دیدم و برومی لباس سفید بود یعنی اگر در زخمی می بود جامه بیض میداد
 و از آنجمله فرست صادقه و خاطر مطابق واقعست در خبرست از سید البشر صلعم
 اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله مراد بفرست راست حدس
 صائبست و منجمله آن اجابت دعا و ظهور مظلومش از جانب او تعالیست بنا بر
 جهد همت و صدق طوبیت او و باین جانب اشارتست در حدیث سرب اغبر
 اشعث ذی طمرین لایو به به لو اقسام علی الله لا بسره

خاکساران جهان را بحقارت منکر | توجه دانی که درین گرد سوار می باشد

مراد باین جنس غر بار اهل اسلام اند که طوبی للغر بار در شان ایشان وارد شده
 نه گدایان بیدین و دیوانگان چرکین و با کجمله این وقایع و امثال آن دال اند بر
 ایمان آدمی و قبول طاعات و سرایت نور در تیر دل او پس این را غنیمت می باید
 شمرد و شکر این نعمت خداوندی بصمیم جان بگه جمله جوارح و لسان ادا باید کرد
 بعد از حصول نسبت عروجی دیگر باشد که آنرا فنا فی الله و بقا با الله خوانند و کلام

برین فنا و بقا گذشت لکن در قول جمیل گفته حق نزد من آنست که این فنا
 و بقا از آنحضرت صلعم بواسطه مشایخ بسند متصل با ثور نیست بلکه مویبتی است
 از و اہب تعالی شانہ ہرگز از بندگان خود کہ میخواہد منبجشد بدون توارث و
 شاہد انیمعنی است آنچه از خواجہ نقشبند رحمہ اللہ تعالی مروی است کہ کسی اورا
 از سلسلہ مشائخش پرسید فرمود ہیچ کی تا خدا بسلسلہ نہ رسیدہ بلکہ مرا جذبہ در سیم
 و تا او تعالی برسانید و این قضیہ ماناست بانچہ وارد شدہ کہ جذبہ از جذبات او
 تعالی موازی عمل ثقلین است با آنکہ سلسلہ شیوخش رح معلوم و معروف است ہر کہ
 خواہان این عروج باشد وی را باید کہ بجانب سائر کتب صاحب قول جمیل رجوع
 کند و تفصیلش از کتاب حجۃ اللہ البالغہ بجوید۔

وصیت دیگر عالم ربانی کہ و ارث انبیار و مرسلین باشد عبارت از کسی است
 کہ محافظت بر خرد کار یکی آنکہ درس علم گوید از تفسیر و حدیث و فقہ و سنت
 و سلوک و عقائد و نحو و صرف و اورا شغلی بعلم کلام و اصول و منطق نبود و
 عقائد عبارتست از علم با سبب و صفات و افعال او تعالی با خلوص از دلائل
 عقلیہ و علم کلام و اصول عبارتست از مباحث منطق و امور عامہ و جواہر و
 اعراض و ہیولی صورت و نفس و بنا بر آن بر مقدمات عقلیہ و دلائل بدعیہ باشد
 حق تعالی فرمودہ ہو الذی بعث فی الامم رسولاً منہم تلو علیہم
 آیاتہ و یرزکہم و یعلمہم الکتاب و الحکمۃ مراد کتب قرآن کریم است
 و مراد بکلمت حدیث رسول رحیم و علم دین عبارت از ہمین دو پیرست این کتاب
 و فقہ و سلوک و عقائد چون مستخرج و مستنبط ازین ہر دو اصل ست پس گویا

این دو اصل بجای تن است و این هر سه علم بجای شرح و نحو و صرف آلات فهم
این هر دو اند پس مبادی را در اینجا حکم مقاصد داده اند و با جمله در تدریس مراعات
چند چیز ناگزیر باشد یکی شرح غریب از روی لغت عرب دیگر حل عوین منقح از روی
نحو سوم توجیه مسائل که باشند جزئی تصویرش باشد و حاصلش را بیان سازد چهار
تقریب دلائل تا نتیجه اش بلزوم بعضی مقدمات مر بعضی و اندراج بعضی در بعضی
حاصل آید پنجم بیان فوائد قیود و تعریفات و قواعد کلیات ششم بیان وجوه
حصر و تقسیمات هفتم ذمعه شبهات ظاهره چنانکه در مذمب یاد و توجیه یاد و عبارات
مختلفه مشتبیه نمایند یاد و مشتبیه مختلف در نظر آیند یاد و سوال و جواب که در حقیقت
مخالف و مختلف اند در ظاهر مشتبیه معلوم شوند پس تبیین فرق را میان این هر دو تفریق
متبیین خوانند چنانکه حل دو مشتبیه مختلف را تطبیق مختلفین نامند خواه این اختلاف
میان هر دو بدالات مطابق باشد یا یکی مطابق و دیگر تضمنی یا التزامی و همچو لزوم
چیزی که در تعریفات ممنوع است مثل استدرک و ذکر اخصی و عدم جمع و منع و نحو آن
و همچو لزوم چیزی که در برابرین ممنوع است مثل خبری بودن کبری و سالبه بودن صغری
و همچو دفع کردن چیزی که در قیاس استثنائی قاطع لزوم و در قیاس اقرانی قاطع ابراج
باشد یا دور نمودن خلاف واقع درین کتاب عبارت کتاب دیگر یا کلام امام آخر که
از آنکه این فن است و با جمله عالم نمی تواند که تلازمه خود را فائده تام بخشد تا آنکه تبیین
این امر را از برای وی نپردازد و در آثار درس او را بران آگاه سازد و درین مقام
این اجمال مفصل سابق شده مراجعه و منجمله امور و مواظب علیها یکی تبیین اشغال
ست و ذکرش بالتفصیل در قول جمیل در قیوم و این وقتی است آید که معلم صاحب

لا
استدلال
عبارت است
از الفاظ را
در کلام با فائده
در توجیه مسائل
بعضی بیان
باشد که
در تفریق
استطقت
فوت
لاسه استقامت

این نسبت و شان و حال باشد و رنه هدایت بسوی نسبت سلفیه کافی و
 واقعی و شافی است و کلام بر آن گذشت پس اگر ذواکمال است می باید که
 او را هنگامی باشد که در آن با مردم بنشیند و بسوی ایشان متوجه گردد و به
 اینان القار سکینه فرماید چه حجت الهی جز با استطاعت ممکنه و استطاعت سیر
 تمام نمیکرد و دوم صحبت است و حث بر اشغال قولاً و فعلاً و تصرفاً بالقلب و
 الیه الاشارة فی قوله تعالی و یرکبه و الله اعلم و این ترکیب نسبت بعبادت
 است فرموده و در حق اهل بیت رسالت لفظ تطهیر ارشاد شده و این تخصیص
 است بعد از تمییم و در آن فرید شرف و کرامت ایشان است نسبت با جا و امت زیرا که
 ترکیب است بصحبت رسول کریم باشد و تطهیر عشرت از خداوند کریم واقع شده و این
 ارفع است از اول الکریم هر دو خوب است و علم بتطهیر هم بواسطه آنحضرت صلعم معلوم
 شد و الله بیختم بر حمته من یشاء دیگر از امور شارالیهات حول ابو عطفه حسینه
 است او تعالی آنحضرت را فرمود ذکر آن نفع الذکری لکن درین تذکیر از
 قصص و اہمیه و حکایات منقطع بر پیروز و تحول ابو عطف است معلوم و بعد
 جناب رسالت از اصحاب عالیجنابش در کتب اصول مروی است و در ضمن این باب
 و غیره آمده که ان القصص لم تکن فی زمان رسول الله صلعم و لانی زمان
 ابی بکر و عمر رضی الله عنهما بلکه مروی است که اصحابه قصاص را از مساجد بیرون
 میکردند و از اینجا دانسته شد که قصص غیر ابو عطف است و این مذموم است جناب آن
 دیگر محمود است و درین محمول است قول حافظ غنجلی و بطور ازانست که در
 و قول خواجہ میر درو محمد آملی

صدای شہرہ واعظ کہ بس بلند شدت	رہین گوش گرانہ کہ دشتہم دارم
-------------------------------	------------------------------

وقول ناطق وامثال او از دیگر شعرا

خون ہزار وعظ بگردن گرفتہ است	صد آفرین بجزات گوش گران من
------------------------------	----------------------------

و بالجملہ قصص عبارتست از ذکر حکایات عجیبہ نادرہ و مبالغہ کردن در فضائل اعمال و جزآن کہ حق و صواب نیست و مقصود بدان نہ تدریج تلقین سنت و تمرین مردم بحدیث شریفست بکامرادت شدق و اعجاب و تمییز از مردم در فصاحت و حسن ایراد حکایات و امثالست و شک نیست کہ فرق در میان این ہر دو امر مهمست و در قول جمیل از برای آن فصلی جدا گانہ بستہ چنانکہ بیاید و از جملہ امور مومی الیہا یکی امر مبعروف و نہی عن المنکرست در وضو و نماز چنانکہ یکی را بنید کہ استعیاب غسل نسیکند پس او را با و از بند بگوید و یل للعراقیب من النار یا بنید کہ تمام طہائرت نمی نماید فریاد بر آرد کہ صہل فانک لم تصل و همچنین در بارہ لباس و کلام و غیر ذلک بکنند قال تعالی ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینہون عن المنکر اولئک ہم المفلحون و آداب درین کار و بار رفق و لینست و لطف و عطوفت قال تعالی و جاد لہم بالقی ہی احسن و عنف و شدت کار امر او و ملوک باشد و انکار از دل کار عوامست و شرح این سخن درازست و در محل خود مذکور خارج الیہ و سبجہ امور مشار الیہا مواسات فقرار و طلبہ علمست بقدر امکان پس اگر خودش قدرت ندارد و او را یاران و برادران موافق اند ایشان را تحریر و حث بر مواسات و خبر گیری این کسان نماید و چون این صفات در یکی فراہم آید شک نکند در آنکہ وی وارث انبیاء و مرسلینست و در ملکوت او را عظیم میخوانند و از برای وی

خلق خدا و عاگوست تا آنکه ماهی در جوف آب چنانکه در حدیث وارد شده پس
 این چنین کس را ملازم می باید بود و از دست فوت نباید کرد که وی کبریا
 و بال هما و اکسیر اعظم و عنقا مغرب است و آنحضرت صلعم فرمود انما بعثت
 معلما و برده و کرده عالم و عابد گذشت و علماء را ابر عباد فضیلت نهاد و فضیلت
 عالم را بر عابد همچو فضیلت خویش بر اجاد است نشان داد و سردرین باب آنست
 که علم حق فی نفسه چنان کمال و فضیلت هست که بسبب آن انسان منظر رب العالمین
 میگردد و همین است نکته در خلافت که بسبب آن قوت علیه و قوت علیه تکمیل میشود
 و هر که خود را در منصب هدایت و دعوت الی الله نصب کرد و در چیزی ازین امور
 اخلال نمود در وی رخنه است تا آنکه بندش سازد حاصل آنکه عالم کامل و مکمل
 مطلق کسی است که جامع باشد در میان علم ظاهری و علم باطنی چه عالم ظاهر محتاج تحصیل
 نسبت باطن است بهر نوع که ممکن باشد از انواع مذکوره و عالم باطن محتاج تکمیل ظاهر
 است تحصیل علوم کتاب و سنت تا مجمع البحرین و مطلع النیرین و منبع النورین و حدیث
 الظهورین گردد و یادگار سلف صلحاء و اولیاء عرفاء و وارث رسل انبیا
 و جانشین علماء کلام باشد ورنه بقدر اخلال نقصان پذیر است۔

و حمیت دیگر طالب حق را ناگزیر است از چند چیز چنانچه صاحب قون جمیل
 بیان نموده و گفته یکی آنکه همیشه اغنیاء نگردد و با امر او آسوده حالان صحبت
 ندارد مگر از برای دفع مظلمه از مردم یا برانگیختن عامه ایشان بر خیر و این
 است میان احادیث داله بر ذم صحبت ملوک و میان مصاحب بودن ایشان از
 علماء برره و کبریا خیره با آنها دیگر آنکه با جهال صوفیه نشینند و نه با جهال تبیین

پنشین شود و نه صاحب فقها و متقشفه گردد و نه با ظاهریه از محدثین و نه با غلاة اصحاب معقول و کلام صحبت دارد بلکه عالم صوفی زاهد در دنیا دائم التوجه به او تعالی منصب باحوال علیه راغب در سنت تبع از برای حدیث رسول صلعم و آثار صحابه طالب شرح و بیانش از کلام فقها و محققین مایلین بجانب حدیث از نظر و اصحاب عقائد ماخوذه از سنت ناظرین در دلیل عقلی بطریق تبرع و اصحاب سبک جامعین میان علم و تصوف غیر متشددین بر نفس و مدققین زیادت بر سنت باشد و پنشینی نگزیند مگر با کسیکه متصف باین صفات باشد گویم ذکر ظاهریه درین شمار دور از کار است زیرا که اهل ظاهر خلص است اندر طریقه اتباع و در ایشان آمده گشته مثل داؤد و ظاهری و ابن حزم اندلسی اللهم کرم ادب ایشان کسی باشد که عمل بر حد بلا فهم معنی میکند و خلاف ظاهر مراد شارع عمل نماید و این نصاح که درینجا ذکر یافت همه مبنی بر رعایت شفقت و نهایت رافت است بحق طالب حق حافظ و مایه

نخست موعظت پیرانش این سخن است که از صاحب نا جنس احترام کنید

صوفی جاهل زهر پلاهل است و عابد بی علم دلیل اکاد و بدعت سعدی گفته

خیالات نادان خلوت نشین بهم بر کند عاقبت کفر و دین

و فقیه بی سنت زاهد خشک است که نور باطن و برکات طلبیه را میداند و غلاة

معقولیان در اکثر عقائد اسلامی تردد دارند یا انکارش مینمایند و از برکات

اینها در نور عبادت بیگانه محض اند و از انجمله این است که در ترجیح بعضی مذاهب

تفرقه بر بعضی حکم نکنند بلکه همه را بالا جمال بر منصفه قبول مند و نگویند که مذہب من

شکستار صواب است و مذہب غیر من خطا زیرا که صواب و خطا در هر مذہب است تا

آنکه هیچ ملتی از مفسد و دولت از آن خالی نیست تا بذهب هر چهار ائمه فقهار
 چه رسد و معنای حکم ببلای جمله فرق غیر فرقه ناجیه بنا بر آنست که یکدیگر و معروف
 صواب در برابر هزار خطا نافع نیست چنانکه یکدیگر و خطا در برابر الوف صواب
 مضر نیست چه اکثر احکام کل است و شک نیست که ترجیح مذاهبی در اکثر اوقات با
 بر تنقیص و تدلیل سایر مذاهب میگردد و چنانکه شاهد است و لهذا آنحضرت صلی الله علیه و آله
 فرمود مرا بر یونس بن متی تفضیل ننمید و با جمله آنچه درباره مذاهب می باید آنست
 که هر چه از آن موافق صریح سنت و معروف آن باشد اتباعش کند و اگر هر دو
 قول مخرج و مروی است اتباع قولی نماید که اکثر بر آن بوده اند و اگر هر دو مذاهب
 برابر است پس خیار دارد و همه مذاهب را همچو یک مذهب گرداند بجز تعصب گویم
 و همین است شیوه مرضیه اصحاب علم و معرفت قدیاً و حدیثاً چنانکه از وضع سخنانی
 در مؤلفات شریفیش و از رنگ ملائذ اش در مجامع شان پیدا و هوید است که
 اتباع حدیث را بدون تقلید مذاهبی از مذاهب اربعه و بدون تقلید مشربان
 مشارب ائمه فقهار اختیار کرده اند و هیچ جای ایشان را خروج از دایره این هر چهار
 مذهب معروف اتفاق نیفتاد و الا ماشاء الله تعالی و النادر کالمعدوم و این دلیل
 صریح است بر آنکه احکام ثابت از سنت مطهره، همچو فرد منتشر است درین مذاهب
 و مذاهب واحد ازین مذاهب جامع اتباع حدیث علی الوجه الاثم نیست پس تقلد
 جامد بر یک مذهب هر چه باشد هرگز دعوی اتباع نمی توانست کرد و محیط حکام
 صحیحه ثابت است نمی تواند شد تا آنکه تفریقات را مانع تخریجات کند و گویا
 را بر کتاب و سنت در عبادات و عادات عرض ننماید و هر که این چنین نیست

محروم است از برکات اتباع و اسوۃ سید الانبیاء علیہ الصلوٰۃ والسلام فمن شاء فلیؤمن
 ومن شاء فلیکفر و مراد بصریح سنت در عبارت متقدمہ سنتی است کہ مرادش در انما
 ماہرین لغت عرب قبا در گرد و مراد ببعروفتش حدیثی است کہ در صحیحین متفق علیہ
 باشد یا احد ہمار و ایتش کردہ باز انچہ در ہر چار سنن است بر ترتیبی کہ در علم اصول
 حدیث المئۃ این فن ذکر کردہ و اختیار فرمودہ اند و طاعن در ان ترتیب بی بہر
 و بی نصیب از معرفت حقیقت الامر و نا آگاہ از اجماعات سلف برین امر است
 و مہون شان و شوکت صحیحین بتدع تابع غیر سبیل مؤمنین باشد و مراد بیک ساختن
 ہر چار مذہب آنست کہ اختلاف شافعیہ را با حنفیہ مثلاً ہرچو اختلاف حنفیہ با سنی
 شناسد کہ درین صورت اورا اختیار است در طلب ترجیح و تطبیق و موافقت
 حدیث مسرّح و جمع بین الادلہ و جزآن و از انجملہ این است کہ در ترجیح بعض طرق
 حنفیہ بر بعض دیگر سررشتہ سخن باز نکند و بر مفلوہ بین آنها و بر موولین سنی
 و غنا و جزآن انکار نیارد و خودش اتباع کند مگر چیزی را کہ در سنت صحیحین ثابت
 است و اصحاب علم از محققین را سخن بر آن رفتہ اند این طریقہ اہل سنت بسبب آنست
 است و اللہ الموفق والمعیین و ایاہ نعبد و بہ نستعین۔

ہمیت و گیر آگاہی آہ کہ سلوکی کہ درین جزو زمان مرضی الہی است آنست
 کہ سالک نخست ایفا و صفت طہارت کند باین طریق کہ خلوت اختیار نماید و
 خود را لوشیدن اقلیل کند و غسل مکرر بر آرد و ز طہارت بر طہارت نماید و
 ذکر یا نور و ملاحظہ نور منبسط در جو لازم گیرد و چند روز علی اختلاف احوال
 نور طہارت روشن شود و اکثر حدیث نفس و اخلاط ردید و مویہ و سودا و

و امتداد او عیبه تناسل از منی و صحبت حیوانات ملعونه مانع است از ظهور این نور
 طهارت پس ازان اجتناب نماید و علامت ظهور این نور و اوقات راحت بخش
 و اطمینان خاطر و انس نفس است بغیر آنکه لذتی حسیه حاصل گردد و فرو نشستن
 حدیث نفس است و بعد ازان با کتاب مناسبت بملاذ اعلیٰ پردازد و آن لبسه
 چیر حاصل میشود یکی آنکه خلوت گزیند و نماز بسیار خواند و بر سوره فاتحه و
 آیتی مثل ربنا لا تزغ قلوبنا الخ اکتفا نماید و در رکوع و سجود هیچ ذکر
 نگوید بلکه بجای ذکر نظر اندازد بر نور و چون خواهد که در نماز شروع کند پیش
 ازان وضو کرده متوجه قبله بنشیند و در دل خود رشته نورانی فرض کند که
 یک جانب او در سویدای دل است و یک جانب او متعلق بنوری که بالای عرش
 است چون این ملاحظه بخاطر نشست در نماز شروع کند و در اثناء نماز نظر دل را
 ازان رشته باز نگیرد و باین قسم نمازها مکرر قریب بدو صد رکعت هر روز بگذارد
 البته با ملاذ اعلیٰ مناسبتی پیدا شود دیگر آنکه کلمه طیبه را بزبان خود تلفظ کند و
 ملاحظه نماید که وقت تلفظ نوری از زبان و فروغی از زبان او برمی آید چون
 قریب سی صد هزار بار با تمام رساند او را مناسبتی بحقیقت اتم جلالت که در عالم
 ملکوت مستقرست پیدا شود سوم آنکه در خلوتها مناجات با خدای تعالیٰ بیا
 گوید و حاجات دنییه و دنیویه شرد و بزرگ خود را همه مذکور نماید و استعانه
 از پر کرده کند و حول و قوت خود را فانی بنید و حق سبحانه و تعالیٰ را بکند
 خود تصور نماید علامت حصول نور صلوة راحت یافتن است در نماز بسیار
 حضور در صلوة نظر دل بجانب ملاذ اعلیٰ کشادن و محبتی بآن فرقی در خود

یا فتن و انجذابی و انسی نسبت ایشان در خویش دیدن و علامت حصول
 نور اسم مبارک و لبستگی است باین نام بزرگ و شفقتی نسبت این اسم شریف
 و انسی و لذتی در خوشی و در یافتن و علامت حصول نور مناجات رقت قلب
 و نیایش و لذت در مناجات است چون اینقدر سلوک کرد بتوزیع اوقات
 بر طاعات که فصلی مشهور در میان صوفیہ است مامور باید ساخت شک نیست
 که بعد از تمهید این اصول صلوات و ادعیہ ما توره تہذیب نفس ساکن خواهد
 پس باید که در مقامات قلب نظر کند که آن صبر و یقین و وجدان و مانند او
 و کدام یک از ان ظاہر شده و کدام یک ظاہر نہ شده پس آنچه ظاہر
 نشدہ آنرا با اعتقاد استحسانش و بوقوع و رمضان آن ایقاع نماید بعد
 نسبت اولیہ را پرورش دهد پس نسبت یادداشت را بعد نسبت توحید
 و رزش کند درین جزو زمان مرضی الہی جمع جمیع نسبت و اہم علم
 و صیت دیگر یکی از شعب امر معروف و نہی عن المنکر تذکیر است حق تعالی
 آنحضرت صلعم را فرمودند کہ انما انت مذکور و موسی کلیم را ارشاد کرد و
 ذکر ہوا یا مرادہ و این دلیل است بر آنکہ تذکیر کہ در عرف و غطش خوانند
 رکنی عظیم از اسلام و قاعدہ از قواعد دین است لکن مردم در کیفیت و غایت
 آن و دریافت ماخذ و ارکانش قاصر اند تا آنکہ افتاد در عاظ زمانہ و خللها
 در آداب استماعش راہ یافته پس ہر کہ عالم ربانی باشد و مقصدی و عظ و
 تذکیر مردم گردد او را ناگزیر است از آنکہ مراعات چیز ہا کند کہ درین باب
 معتہد و معتبر است مثل آنکہ مذکور مکلف عدل بود چنانکہ در راوی حدیث و

شاه شرط کرده اند پس طفل و دیوانه و کافر و فاسق و مبتدع خواه شیعه باشد
 یا ناصبی یا جز آن از هفتاد و دو ملت در خورد تذکیر نیست و لهذا گفته اند
 او خوشتر است که مرگ را برهبری کند و دیگر آنکه مفسر و محدث و عالم باشد
 بجملة کافیه از اخبار و سیرت سلف صالح و مراد مفسر کسی است که شتغل است
 بشرح غریب کتاب احد و توجیه مشکل آن و آنچه از سلف در تفسیرش مروی
 شده و کتب تفسیر در دنیا بیشتر از احصاست و آنچه از ان مشهور است تفسیر
 بیضاوی و تفسیر کشاف است و اول از ثانی گرفته و یکی شافعی فلسفی است و دیگر
 معتزلی حنفی و هر دو در موضوعها از مراد تنزیل دور افتاده اند و از فن حدیث
 ناواقف بوده پس در تفاسیر المام تفسیری باید کرد که جامع باشد میان روایت
 و درایت مثل تفسیر فتح القدر شوکانی و فتح البیان مؤلف این فانی و فتح
 الرحمن شیخ احمد و موضع القرآن شاه عبدالقادر و در مختصرات تفسیر حلالین
 خیلی خوب واقع شده و در مطولات تفسیر حافظ ابن کثیر و ابن جریر طبری و
 واحدی و امثال اینها نافع ترست و حقیقت تفسیرات بر وجه ابطال از کتاب
 الیسر فی اصول التفسیر باید جست و مراد بحدیث کسی است که اشتغال دارد بکتب
 حدیث باین طریق که لفظش خوانده و معنیش فهمیده و صحت و سقمش دریافته
 اگر چه باخبار حافظ یا استنباط فقیه غیر تعصب باشد و کتب حدیث هم در
 دنیا بسیارست و جامع رطب و یابن لکن منجمه آنها معتبر تر از صحاح است
 نیست و آنچه ازین هشتاد نامها چیده و برگزیده اند مثل تجرید سیرت و
 شارح الانوار و مشکوة و تیسیر الوصول و جز آن در حکم اینهاست و امین کتب

احکام حدیثیه نزد کتاب فقهی الاخبار و بلوغ المرام است و از برای حل امور
 و شرح غریب و درک درایت این کتب شرح این کتب و مجمع البحار کافی است
 همچونیل الاوطار و سبل السلام و مسک الختام و درین نزدیک یکی احکام سنت صحیح
 بحمد تعالی بروجی منقح و ملخص و منقحی شده که بعد از ان احدی را حاجت
 مقاسات در جمع و حصولش باقی نمانده چنانکه از فتح المغیث و روضه ندیه و نهج
 مقبول و عرف الجادی و بدور ابله واضح است و کذلک در ابواب دیگر از علوم
 سنت رسائل و مسائل بسیار کمال تحقیق فراهم آمده و حق اینج از باطل بجلجمتنا
 گشته مثل کتاب انتقاد رجیح و قطف الثمر و بغیة الراءد و عقائد و کتاب ادراک
 و تطهیر الاعتقاد و در تقید و عقائد حمویه و واسطیه و فتح المجدد در رد اشکال انواع
 و کتاب اقتضاء الصراط المستقیم و کتاب الفرقان در رد بدعات علماء و صوفیه
 و تراجم صحیح ستمه و موطادرفن حدیث و امر و زبسیاری ازین کتب و مسائل
 میسرست و همچنین رساله اکلیل الکرامه در مسأله امامت و رساله ظفر اللامی
 و ذخیر المحتمی در مسائل قضا و افتا و رساله اذاعه و حجج الکرامه در احوال حشر و نشر
 و رساله شمار التکلیت در اجریات برزخ و این همه مؤلفات خلاصه النخلة
 و زبده الزبده و نخبه النخبه علوم حدیث شریف است و در مسائل شاذه و فاذه
 کتاب هدایه السائل و دلیل الطالب و در اصول فقه کتاب ارشاد الفحول و
 اصول النامول و اقلید و طریقہ مثلی خلی سفی طالبان حق است و بعد ازین
 جامع احیاجی در دریافت حق صریح و صواب واضح در هیچ بابی از ابواب
 دین باقی نمی ماند اینقدر است که عالی همتی باید تا همه یا بعض این تالیفات را

فراهم آرد و بنظر انصاف در آن بنگرد و نصیب خود از آنها بر باید و با بجه
 عمده در باب هدایت دین و سلوک راه یقین اختیار اعلی و کمال واضح و از حج
 علوم و اعمال ست و ایشار مولفات اعلم علیار و فضل فضلا و احق نامن بخدا
 و رسول و اجمع آنها از برای احکام صحیح و مسائل ثابت و عقائد سلفیه همچو
 تصانیف ائمه حدیث و اتباع ایشان با حسان مثل شیخ الاسلام ابن تیمیه و
 حافظ ابن القیم و حافظ ابن حجر و حافظ ابن کثیر و سید محمد بن اسماعیل و ابن زبیر و علامه
 ربانی برکت الاسلام قاضی محمد بن علی شوکانی و سند الوقت شاه ولی الله
 محدث دهلوی و اولاد و احفاد ایشان و تلامذه و مریدان این بزرگواران
 الی غیر ذلک مما لا یخفی علی احد من اهل المعرفة بالحق والدين
 و با بجه چون معلوم شد که مراد بفسر و محدث کیست پس الحال می توان
 دریافت که مذکور مستحب است که با این همه فصیح اللسان بلیغ البیان
 هم باشد تا سخن با مردم بر قدر فهم آنها بکند و مرد لطیف الطبع رحیم الفواد صبا
 و جاہت و مروت بود علی مرتضی فرمود تکلموا الناس علی قدر عقولهم
 و اعتبار وجه و مروت بنا بر آنست که هر که در خلق و جاہت ندارد در نظر
 مردم حقیر می نماید و چون حقیر در آید سخن او موثر نیفتد و اگر بی مروت است
 مثل کسانی باشد که قول و فعل شان موافق نیست پس و عطا و ثمره بنخشد
 پس در وعظ و قائل تقدیر و حقائق توحید و جو و شود و مسائل عویض
 علم معانی و بیان ذکر نباید کرد که دورتر از فهم عامه مخلوق است و اما کسب
 تذکیر پس جز بعد از یکد و روز و وعظ و اندرز نفرماید و کلم به پند و نصیحت نماید

در حال ملال بلکه چون در مردم رغبت بنید و عظم کند و پیش از آنکه رغبت ایشان منقطع شود سخن تمام نمایند کما قیل ع ازان پیش کن گویند پس و مذکر در جامی پاک همچو مسجد بنشینند و ابتداء کلام بجد خدا و صلوة بر رسول مصطفی صلعم نماید و بر همین هر دو امر ختم سخن فرماید و از برای مؤمنین عموماً و حاضرین خصوصاً دعا کند و کلام را خاص تر غیب و ترهیب نسازد بلکه سخن را باین و بآن هر دو بیامیزد چنانکه سنت اسد جاری است از ارداف و عده بوعید و بشارت باندازد چنانکه ترغیب موجب بیباکی باشد چنانکه تنها ترهیب سبب ناامیدی است

در شتی و نرمی بسم در به است | چو رگزن که جراح و مرهم نه است
 و باید که صاحب تذکیر مسیر باشد نه معسر یا تعمیر خطاب کند و تخصیص طائفه
 دون طائفه ننماید و ندوم قوم یا انکار بر شخص واحد مشافه نکند بلکه کار تبصره
 گزارد مثل آنکه گوید ما بال اقوام یفعلون کذا و کذا زیرا که در مواجبه ندوم
 و انکار حمل بر عداوت و اعظم میرود و این موجب انقباض خاطر سامعین میگردد
 و اعتقاد دیانت و صدقش از دل ایشان می بر خیزد و همچنین تکلم بسقط و نهرل
 نکند که کلام نحیف و قول رکیک و حرف خوش طبعی رعب و هیبت از دل می برد
 بلکه تحسین حسن و تقبیح قبیح و امر بکار نیک و نهی از شی منکر نماید و امعه نباشد مراد
 با کسی است که همراه هر شکلم میرود و هر جانی است هر شخص که او را خواند با وی
 هر جبارفت و وعظ موافق هوای نفس هر مجلس بگفت و غایت تذکیر که لمخ آن
 می باید کرد آنست که صفت مسلمان در نفس خود نزویر و تصویر کند در اعمال

و حفظ لسان و اخلاق و احوال قلبیه و مداومت او بر اذکار باز این صفت
 را کمالها بتدریج بر حسب فهم مردم در سامعین ثابت و متحقق گرداند و نخستین
 امر بفضائل حسنات و مساوی سیئات در لباس و زری و نماز و جزآن نماید
 و چون باین چیزها متادب گردند و کار بند شوند امر باذکار فرماید و چون اذکار
 در ایشان اثر کرد اکنون تخریض ایشان بر ضبط لسان و قلب کند و در تائیر این
 چیزها استعانت بذكر ایام اسد و وقایع الهی بیا هر افعال و ظواهر احوال او سجده
 و تصرف و تعذیب وی تعالی امم خالیه را در دنیا جوید باز از احوال موت
 و عذاب قبر و شدت یوم الحساب و عذاب نار تبرساند و همچنین این ترتیب را
 در بیان ترغیبات بحسب مذکور لحاظ فرماید و درین مواعظ و نصائح استمداد
 کند از کتاب عزیز مطابق تاویل ظاهری و از سنت معروفه نزد محدثین اقوال
 صحابه و تابعین و جز ایشان از صلحاء مؤمنین و علماء متقین و سیرت سید المرسلین
 صلعم در امور معاش و معاد و مراد تاویل ظاهری چیزی است که از لفظ قرآن
 نزد اطلاق مفهوم و قبادر گردد و اعتبارات صوفیه و اشارات باطنیه و کلمات
 فاضلانه و لطائف شاعرانه در میان نیارد و قصص مجازفه و افسانههای مختلفه
 و حکایات مستفعله ماضیه و حال بیان نماید صحابه برین کار سخت انکار میکردند
 و این چنین واعظان را از مساجد بدر می نمودند و میزدند و این ماجر بیشتر در
 اسرائیلیات رو می دهد که صحت آن معلوم نیست و هم در بیان سیه و شان
 نزول قرآن این بلا پیش می آمد و اما ارکان تذکیر پس همین تخریض است
 و تمیل بامثال واضح و قصص صحیحیه مرقعه و کلمات نافه است این است طریق

تذکیر و شرح و مسئلہ کہ واعظ فکر آن میکند یا از حلال است یا از حرام یا از باب
آداب صوفیہ یا از باب دعوات یا از عقائد اسلام پس قول جلی درین جا آنست
کہ مسئلہ را بیان کند کہ آنرا بخوبی میداند و طریق آموختن آن میشناسد و مستمعین
را باید کہ رو بند کر کنند و لعب ننمایند و شور و غلغلہ نیندازند و در حال وعظ
با یکدیگر سخن نگویند و در ہر امر از واعظ نیز پرسند بلکہ اگر کہ ام شبہہ بخاطر گذرد
اورا با آن مسئلہ تعلق قومی نبود یا بود مگر مسئلہ دقیق است کہ فہم عوام آن را
بر نمی تابد از پرسیدنش در آنجا سکوت ورزد باز اگر خواهد در خلوت استفسار
نماید و اگر با این مسئلہ تعلق قومی دارد مثل تفصیل اجمال خواستن و مشکل لغت
در یافتن این انتظار برد تا سخن واعظ با انجام رسد آندم از و دریافت نماید
و مذکر را باید کہ سخن خود را سہ بار اعادہ میکرده باشد تا در خاطر گوش کنندگان
بخوبی بنشیند انس گفته کہ آنحضرت صلعم چون کلام میفرمود سہ نوبت آنرا اعادہ
میکرد تا چنانکہ باید و شاید بفہم در آید و این حدیث در بخاری است و لکن شرح
حدیث گفته اند کہ این تکرار در کلام مہتمم بالشان است نہ علی العموم در ہر سخن و
اگر در مجلس تذکیر مردم لغات گوناگون و زبانہای بوقلمون موجود اند و
مذکر را قدرت تکلم بر السنہ آنها حاصل است باید کہ بہر لغت و زبان حرف زند
و از وقت و اجمال سخن اجتناب گزیند چہ ازین جنس کلام عموماً فائدہ دست
بہم نیست و آفاتی کہ و مماط زمان و مذکران بجهان را در تذکیر حال و قال مشور
بسیار است بضبط نمی تواند در آمد لکن سنجہ اش یکی عدم تمیز است میان
موضوعات و جزآن بلکہ غالب کلام ایشان ہمین حکایت موضوعات و

محدثات و اقوال سابقه در حوال غیر ثابت بطریق صحیح و ذکر نسوت و
 دعوات مختصره و غیره در مشایخ است که نزد اهل حدیث معدود در وضع و
 زیادت بر دین باشد و از آنجمله بیاض دست در تزیین و تزییب و زنجیر
 است ذکر آنکه که در بلا و وفات و در گذشتن از دنیا می نمودند و در
 و اعیان معینه نیز که در قرون گذشته فاضله بین قصص رواج داشت و پس از
 زنی شناخت و خود این قصص از زمان گذشته از روایات مضمون یافته
 است باشد بلکه بیچ قصه ازین آفات خان نیست بلکه درین عصر نوشته
 رسید که در هر سال قصه های مذکوره بنویسند و جمع در نظر و نشر یافته میشود
 و از قالب طبع با مرده بطبیعت خاطر و مقبول قلب بر عامی جاہل میگردد و در
 وزن در خانه بخواندن و شنیدن آن لذت می بردارند

بر دیده ز اهل کاه رو پیوسته بفرش کم معتقد خدا و بسیار بشرت
 و حسیت و لیرنگه علم و ادب با بر وجهی که در سنت مطهره و مروان است
 خود با وی ساخت که بعد از تحمل باین حلیه تنزیهی دیگر نیست و منجمه شعبان
 است سلام کردن بر آشناء و بیگانگان و ملاقات چنانکه در حدیث متفق علیه
 این عمر و آیه مرفوعه و تقریعی السلام علی من عرفته و من لم یعرف فقل
 افشوا السلام بینکم رواه مسلم عن ابی هریره مرفوعاً و ادعوا السلام
 سلام بر وجهی که در احادیث مذکور است و منجمه حقوق شش گانه است
 است و آنچه در اولش از بندگی و کورنش و مجرا و آداب دیگر از انوار
 به مخالف سنت و ضد طریقه اسلام و مانا بشیوه کفر و کافری است از ان

می باید کرد دیگر اجابت دعا و تسمیت عاطس و عیادت مریض و اتباع جنازه است و خواستن از برای مسلم آنچه از برای خود میخواهد و این در حدیث علی نزد ترمذی و دارمی آمده و سنت سلام از زمان خلق آدم تا ایندم شرح مستمر بوده آمده و زیادت و رحمة الله و برکاته و مغفرتة اندران ثابت گشته و از آنجمله استیدان است که سه بار اذن خواهد اگر ماذون نشود برگردد و این سنت از عمر دراز مهجور گشته گویا شریعت منسوخه است و این دستوری بسلام کردن بر کسان خانه باشد و از آنجمله مصافحه است و ظاهرش بیک دست است و بهر دو دست در حدیثی مرفوع ثابت نشده دیگر معانقه است با قدم از سفر و جز آن و بوسیدن دست و تقبیل صبی هم آمده و از قیام تعظیم نمی ارشد اما قیام محبت جائز است قوموالی سید که استادان از برای فاطمه علیها السلام و استادنش از برای خیر الانام دلالت دارد بر آن و امر بتفحیح و توسع در مجلس در حدیث متفق علیه از این عمر مرفوعاً وارد شده دیگر آداب جلوس و نوموشی و عطاس و شایب و ضحک و تسمیه اولاد و اشیاء با حسن اسما و بیان و شعر و حفظ لسان از غیبت و شتم و ایفاء و عد و خلف در وعید و مزاح و مفاخرت و عصبیت و بر و صل و شفقت و رحمت بر خلق و بغض و حب فی الله و من الله و تهاجر و تقاطع و اتباع عورات و حذر و تانی در امور و رفق و حیا و حسن انوار و غضب و کبر و ظلم و امر بمعروف و نهی از منکر است و احادیث هر یکی از این امور در ابواب مستفله از کتب حدیث بدون شده و علماء اسلام توالیف مفرده در آن کرده اند و مرجع همه درستی اخلاق ظاهری و باطنی است

پس مسلمان را ناگزیر است که خود را درین میزان بسنجد آنچه سره برآید و مطابق سنت سنیه بود آنرا عادت و خوبی خود سازد و آنچه در ذات او موجود نباشد با کتساب آن بر وجه ما ثور پردازد و بجزیره و قهر خود را باین سمات اسلامیة و صفات ایمانیة متصف گرداند و بعد از تحصیل این مرتبه و قیام در مقام آن نظر بر کتاب رفاق برگمارد و این بدایت را بنهایت رساند و در مقدار عیش نبوی صلعم و فضل فقر و باطن امل و حرص و استجاب مال و عمر از برای طاعت و توکل و صبر نفی و ریا و سمعه و بکا و خوف و تغیر مردم و انداز و تحذیر امعان نظر بکار برد و از هر یک امر ازین امور حسنة حصنة مقدر خود بر باید و عادت احادیث است که فراول علم حدیث را برکتی از برکات نبوت ناگزیر لازم حال میگردد و عمر او دراز میشود و مقصدی خصال مذکوره و متصف بشمال مسطورہ نوعی از صحابیت بهم میرساند و این خاصیت در علم دیگر نیست و جز اهل حدیث این تاثیر نزد دیگری نمیتوان یافت و اگر چه بعد از کسب این اخلاق که از سدن نبوت و مخزن رسالت باشد حاجت بعلم اخلاق مصطلح که در آن تالیفها ساخته اند نیست اما مطالعه کتب سلوک که علماء جامعین میان ظاهری باطنی بجمع آن پرداخته اند و خصال حمیده را از خصال ذمیه اندران جدا ساخته و مطالعه و صایای اکا بر اهل علم و مشایخ که با ولاد و مریدان خود کرده اند و سلسله وار از انما تا بایسیده نیز مشتمل برکات و موثر حسنات و نتیجہ حیرت کاشف غم است آنرا مهمل نباید گذاشت که درین طریقی فیصاحت است نصیحت گوش کن جانان از جان دوست ازین

جوانان سعادت مند پذیرد و انان

خواجه عبدالخالق غجراتی نقشبندی رح پسر خود خواجه اولیا کبیر را وصیتها
 کرده اند درینجا نقل آن وصایای می رود زیرا که با وجود اینجاز عبارت جامع
 مطالب بسیارست فرمودای پسرک من وصیت میکنم ترا که تقوی را شعار
 خود سازی و وظائف عبادات را ملازمت کنی و مراقب احوال خود باشی
 باینکه گرد آن برائی و هر چه از آن موجب رضای اینرودی باشد پاس آن
 نمائی و آنچه نه از آن مقوله بود در توبه و استغفار و طلب آمرزش از آن بر رو
 خود کشائی و دائم از حق تعالی ترسان باشی و حقوق خداوند و حق رسول را
 نگاه داری و حق مادر و پدر بجا آری و حق جمیع مشایخ را نگاه داری تا این
 خصلتها بر رضای حق تعالی مشرف شوی و فرمان خدا را نگاه دار تا حق حفظ
 تو شود و بر توبه یاد که خواندن قرآن را ترک نکنی خواه بظاهر خوان خواه پنهان
 یاد در صحف نظر کن و خواه از یاد و قرآن را با تفکر و خوف و گریه خوان
 و در جمیع امور بقرآن پناه گیر که حجت خدای تعالی بر خلق قرآن است و بقدر
 از طلب علم دور باش و علم حدیث و فقه بیاموز و از صوفیان مقلد دور
 باش که در دین راه دین اند و راهزنان مسلمانان اند و بر توبه یاد که ملازمت
 سنت و جماعت کنی و بر مذہب سلف باشی که هر چه محدث است مکروه است
 و با جوانان ناپرمیزگار و زنان اهل بدعت و تو انگران صحبت مدار که دین
 ترا رواج دنیابد و گروه راضی باش یکی عالم دیندار دوم درویش تقوی
 شعار و همیشه با فقر صحبت دار و حلال بخور که منتسب خیرات است و از حرام
 اجتناب کن که از حق تعالی دور نیفتی و برین باشی تا فردا در آتش دوزخ

در نمانی و حلال خوری تا حلاوت یابی و دائم از جلالت حق ترسان
 باش و نماز در شب و روز بسیار کن و جماعت را ترک مکن بی آنکه تو
 امام باشی یا مؤذن اجرت و در قباله نام خود منویس و در محله قاضیان
 حاضر مشو و با سلاطین دور از طریق نشین و در وصیت های مردمان
 در میا و از مردمان گریز چنانکه از شیر میگریزی و بر تو باد که گننام باشی تا نیکو
 نام گردی و بر تو باد که سفر بسیار کنی تا نفس خوار گردد و دل های مشایخ نگاه دار
 و خانقاه بنا مکن و در خانقاه نشین و بدیج کسی مغرور مشو و بخدمت کسی نگرین بسیار
 باید که مدح و ذم خلق پیش تو کیسان باشد و با خلق بحسن خلق معامله کن و بر تو باد
 که با ادب باشی در جمیع احوال و افعال با هنر نیک و بد و جمیع خلق محبت کن و
 باید که نخندی و از عقوبت حق سبانه و تعالی امین باش و از رحمت او نا امید
 مشو و میان خوف و رجا زندگانی کن ای فرزند شیخ مر مریدان را بمنزله پدرست
 و از پدر هم مشفق تر که او را بمقام قرب میرساند و تا توانی زن نخواه که طالب
 دنیا شوی و در طلب دنیا دین از تو برود و اگر نفس تو مشتاق شهوت بود
 روزه داری و دائم در غم آخرت باشی و مرگ را بسیار یاد کنی و طالب ریاست
 نباشی و بر تو باد که در فقر پاکیزه باشی و از مردم جاہل حذر کن و مشایخ را هم
 متن و هم بال و هم بجان خدمت کنی و دل ایشان را نگاه دار و قهتد ایشان کن
 و سیر و سلوک ایشان را انکار مکن مگر آنچه خلاف شرع بود و اگر مشایخ را انکار
 کنی هرگز رستگاری نیابی و فردا ذخیره مکن اعتماد بر ضمان حق تعالی کن
 و در مقام توکل قدم نه و جوان مرد باش و هر چه ترا حق تعالی داده است با خلق

خدا بندل کن و از بخل و حسد دور باش و ظاہر خود را میاں رامی و اعتماد بوجده
 حق تعالی دارد از جمیع خلق نومید باش و با ایشان انس بگیر و از حق گوئی تشریح
 و با ہیچکس از مخلوقات چنان صحبت مدار که از حق دور افتی و بر تو باد که ملازمت
 ریاضت نفس خود کنی تا او بصلاح آید و از آنچه ترا گزیرست زبان در کشتی درم
 خلق را نصیحت کنی و بر تو باد که طعام و آب کم خوری و کم خسی و کم گوئی و زنها
 نخسی مگر آنکه خواب بر تو غلبه کند پس ساعتی خسی بعد از آن بر خیزی و در سماع
 بسیار نشین و سماع را انکار مکن که اصحاب سماع بسیار اند و باید که خانه تو مسجد بود
 و اوقات تو با مجاہدہ و جاہدہ تو کمنہ و رفیقان تو درویش و مال تو کتب فقہ باشد
 و آرائش تو زهد و مونس تو خدای تعالی و ہیچکس را برادری قبول مکن امی
 پسرک من بر تو باد که در خلوت پنهان باشی و شکسته دل باشی امی فرزند نگاه
 دار و صیبتہای مرا ہمچنان کہ من یادگر فتم از شیخ خود قدس السدر و حمد و عمل
 کردم اکنون تو نیز یادگیری و عمل کنی حق تعالی حافظ و نگاہدار تو باشد
 در دنیا و آخرت اگر اینہا کہ ذکر کردم در سالکی از سالکان پیدا آمد مرتبہ شیخی
 اورا مسلم باشد و ہر کہ با و اقتدا کند اورا بمقصود رساند این مرتبہ ہر کس را
 مسلم نشود انتہی گویم این ہمہ وصایا جوہری بہاست جز دوسہ جملہ کہ بنا بر آن
 بر اختلاف احوال مشایخ و بر مقتضای ہر زمان است مثل آنکہ سفر بسیار کنی وزن
 مخواہ و بخوان کہ امروز عمل برین ضرور نیست و این وصایا را شرح است کہ شیخ
 خوب اسد رحمہ اللہ تعالی در آن کشف ہر جملہ کردہ و گفتہ کہ مضمون این وصایا
 مبارک بسیار نزدیک است با مطلب وصایای شیخ الشیوخ قدس سرہ کہ باین

عبارت دیده شد انتہی بعد عبارت عربی شیخ الشیوخ را ذکر کرد و جزئی لفظی
چند کم و بیشی در آن نیست بعد گفته که خواجہ غجدوانی رح خلیفہ خواجہ یوسف
ہمدانی است کہ با شیخ عبدالقادر گیلانی معاصر بود و شیخ الشیوخ از آنجناب
ستفیدست ولادت شیخ شہاب الدین سروردی در ۵۳۹ ہجری بودہ است و وفات
در ۶۳۲ ہجری و وفات صاحب وصایای فارسیہ در ۶۱۵ ہجری پس اتحاد ہر دو وصیت
شاید از ان راہ باشد کہ ہر دو کس را از شیوخ خود رسید چنانکہ از او آخر ہر دو
وصیت ظاہرست و یکی بزبان عربی و دیگر بزبان فارسی بیان کردہ و اسد
اعلم بالصواب انتہی و از آنجا کہ مشائخ نقشبندیہ در اتباع سنت و اقتدا ظاہر
شرعیہ پیشقدم جملہ طوائف تصوف و سلوک اند و سلسلہ بیعت دو دمان با
بحضرات نقشبندیہ منتہی میشود لہذا بر نقل این وصایا قصر کردیم ورنہ وصیتہا
مشائخ و وصایای اکابر اہل علم از سلف و خلف کہ مصداق اخلاصنا ہم
بخالصتہ ذکر الہی الدائم بودہ اند بسیار و بیشمارست و ہر کہ از اہل علم است
و معرفت بعلم حدیث دارد و فراول قرآن و سنت و باذل اوقات در دریافت
مدارک این ہر دو اصل اصول اسلام بودہ است و می ستغنی است از جملہ وصایا
خلق زیرا کہ بیچ وصیت اگر چه از علم علماء و افضل فضلاء بیاید ہرگز بوصایا
اکمل المرسلین و خاتم النبیین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمیرسد و ہمچنین ہر کہ
خود را متحلی باداب شرعیہ مطہرہ کرد و اخلاق ظاہر و باطن خود را بجمہالات
سنت سنجید ہمہ کمالات در ذات او حاصل آمد و گو یا جملہ احسن سلوک و
منازل تصوف سنی را کہ بلسان شرع موسوم باحسان است علمی کرد و امر و نہی

وجود مشایخ و علماء و نیندار حکم عمقا و کمیا گرفته و طالبان مخلص از حصول صحبت، همچو صاحب و صایا مایوس گشته چاره نیست از آنکه طالب آخرت و باغی خیر و سالک سبیل نجات انماک در تحصیل علم کتاب و سنت کند و خودش شیخ و استاذ نفس خود گشته خویش را منصب بصبغ آداب و احکام حدیث شریف گرداند و کثرت در و لازم گیرد و تلاوت قرآن بتدریج نماید و در سبب نیت و ریاضات شاقه را که عامه فقراء و متصوفه ایجاد کرده اند ترک داده بر عبادات حقّه و معاملات صادقّه که سلف صلحاء از صحابه و تابعین و تبع ایشان بر آن مقتصر بوده اند تقصّر نماید و سبب که چنین کند امید است که برکات و سعادات آن زمان در تنگین ظاهر شدن گیرد و آن حالت صالحه در صورت استمرار و دوام بر آن لازم حاصل این کس گردد و حاجت بارشاد شیخی در میان نماید و کیف که علماء و مشایخ درین زمانه هم بسیار اند و زمی صلحاء دارند اما اگر از حقیقه الامر حساب گرفته آید و پرده از روی کار برداشته شود و بواطن ایشان را نیکتر بشکافند در یابند که در خانه کسی نیست به

خویش را بر لوک ترگان ستم کیشان ندیم	آنقدر زخمی که دل میخوست در خنجر نبرد
<p>وصیت دیگر آنست که نزد ما از اسباب دنیا هیچ نیست مگر بعضی عمارت که بضرورت بشریه از برای اخلاف بنا نهادیم و اسراف می که در آن عینا خدا آگاه است که بقدر قاسر بوده ورنه میدانیم که مال مبذول در عمارت بر ما بوست چنانکه جناب از آنحضرت صلعم آورده که فرمود ما انفق مؤمن من نفقة الا اجبر فيها الانفقته فی هذا التراب رواه الترمذی و این ماجت</p>	

وعن انس قال قال رسول الله صلعم النفقة كلها في سبيل الله
 الا البناء فلا خير فيه رواه الترمذی وقال هذا حديث غريب ودر
 حدیث دیگر از وی رضی الله عنه ست مرفوعاً اما ان كل بناء وبال علی
 صاحبہ الامالا الامالا یعنی الامالا بد منه رواه ابو داود وعن علی قال
 قال رسول الله صلعم اذا المر یبارک للعبد فی ما له جعله فی الماء والظین
 وعن ابن عمر ان النبی صلعم قال اتقوا المحرام فی البنیان فانه اساس
 الخراب رواه ابی البیهقی فی شعب الایمان دیگر قدری مال ست که بدو
 استشراف حاصل شد و تحقیقش آنست که دیکه اقطاع از ریاست دادند
 کریم بنابر آنکه اولاً زیادہ بر حاجت بود دوم آنکه بعضی رقوم محاصل بر زمینداران
 از ان جنس ست که شرع رخصت اخذش نمیدهد و گذشتن آن برخلاف قاعدہ
 ریاست در حد اختیار مانیست تا چار بقضای من ابتلی ببلیتین فلیخذ
 اھونھما انظم و نسق اورا چنانکہ بود بدست کار پردازان دولت گذارشته آمد
 و دخل خود برداشتیم و باندازه جمع جاگیر ستاندر زر نقد در سال تمام از خزانه
 باستانه مقرر کردیم لعل الله یحدث بعد ذلك امرا و تامی تو انیم درین
 آمدنی آنچه از حقوق شرعیہ و صلہ ارحام بر ذمہ ماست مؤدبی میا زیم و در
 اشاعت کتب علوم سنت می کوشیم آنحضرت صلعم میفرماید ان هذا المال
 خضرة حلوة فمن اخذه بحقه و وضعه فی حقہ فنعمة المعونة
 هو و من اخذه بغير حقہ کان کالذی یأکل ولا یشبع و یکون کھیب
 علیہ یوم القیامة متفق علیہ من حدیث ابی سعید الخدری

و الحمد لله تعالیٰ که ما را در نفس خود حرصی بر جمع حطام دنیا نیست و دل بر کفان صابر و بر غنای نفس قانع و برین زیادت شاکر و کیف که در حدیث کعب بن عیاض است مرفوعاً ان لكل امة فتنه و فتنه امتی المال رواه الترمذی و در حدیث ابی هریره آمده قال قال رسول الله صلعم من طلب الدنيا حلالاً استعفا فاعن المسئلة و سعياً علی اهله و تعطفاً علی جارها لقی الله تعالیٰ یوم القیامة و وجهه مثل القمر لیلته البدر و من طلب الدنيا حلالاً مکاراً مفاخر مرائیاً لقی الله وهو علیه غضبان رواه البیهقی فی شعب الایمان و ابونعیم فی الحلیة و شک نیست که اگر استعفاف از مسئله و سعی بر اهل نمی بود این همه در کارند استیم اخلاف ما را نیز زیبا آنست که طلب مزید دنیا نکنند و کفان را اگر بی کراهت و حرمت میسر آید غنیمت بارده انکارند و قلت مال را سبب حسن مال شناسند زیرا که اقبال دولت راه بسیاری زده و یکی در هزار و اندکی از بسیار باشد که بفرورمال از جا زفت

باوه نوشیدن و هشیار شستن سهل است | اگر بدولت رسمی دست نگر دی مردی

آفاتی که در دولت و حکومت است عشر عشر آن در فقر نیست از آنجمله یکی حب مدح و بغض ذم است مردم در مواجهم چیزی میگویند و در غیبت چیزی دیگر است ابی باشد که مدح اینان را وزن نهاده آید یا از ذم غائبان ایشان رنجشی بدل رسد یا این حرکات بی برکات فرح و طرح زاید مارا گوش برین سزیه سزائی مردم نیست اما گاهی مصلحت مقتضی سکوت بر جمع خراشی میشود چینی باید

کرد باری الحمد لله که هیچگاه فریبی نفس باین ستائش حاصل نشد و شنیدن
 ذم مردم نسبت خود خلشی در خاطر و فکر از آله آن از خویش دامن دل نگرفت
 و با جمله این مثنوی از مال که فراهم آمده آنچه از آن بعد از بذل تا مرگ ما بمسند
 در آن حصص هر سه فرزندان بموجب فریضه عاقله مقرر داشته ایم با سهام هر دو
 زوج باین تفصیل مسأله ۸۰ ابن ابن بنت زوج زوج اول
 منطوق کریمه للذکر مثل حظ الانثیین است و آخر منطوق این آیه عظیمه
 فان کان لکم ولد فلهن الثلثن مما ترکتم من بعد وصیة و خواهر مارا و
 اولاد او را با وجود اخلاف ما خود حقی درین مال نباشد قال تعالی ان امرء هلك
 لیس له ولد وله اخت فلها نصف ما ترک وهو یرثها ان لم یکن لها ولد
 و فرضا اگر یکی از هر دو زوج بخش خود نستاند و نگیرد بلکه با اولاد خود دهد شکل فریضه
 این چنین باشد مسأله ۱۴ زوج ابن ابن بنت و همچنین اگر از هر دو
 ازواج یکی سهم خود بدگیری بخشش قسمت فریضه چنین می تواند شد مسأله ۴۰
زوج ابن ابن بنت لکن آنچه زودتر بخاطر میرسد صورت نخستین
 والله اعلم علی کل حال فرزندان سعادتمند را وصیت میکنیم که در مضام
 این فریضه عاقله بتقصیری از خود رضی نگردند و باین ر بگذرد و در ورطه هلاک
 دنیا و عقاب آخرت نیفتند علی الخصوص در داد کردن سهم مادر دیگر خود آنکه
 این همه اوج و موج طفیل همت و محبت اوست و منت های بسیار از وی
 برگردن ما و شماست هرگز کوتاهی نمیتوان کرد و می باید دانست که آنچه از
 ماست همه بخشیده اوست و این همه بخشش باین سابقه کدام استحقاق

از جانب اول بوده

نیاوردم از خانه چیزی نخست | تو دادی همه چیز من چیز تست

والحمد لله تعالی که مهر سہمی ادا کردیم و نفقه در ہر ماہ میدہیم آنچه باقی است
 ہمین سہم فرضیہ است و معذک اگر بعد از ما امری خلاف مفروض از ایشان
 نسبت شما ظاہر گردد و زیادہ از فرضیہ ستانند باید کہ انقباضی از ان بخاطر
 شماراہ نیابد و متوکلا علی اللہ شما از ہمہ دست بشوئید کہ مظلوم بودن بہتر
 از ظالم آمدن باشد با آنکہ ظاہر حال مقتضی این معاملہ نیست و بر شما باد کہ
 کسب معیشت بپامردی دست خودش بکنید و تا تو انید بر جا گیر و نا کار حاضر
 مطمئن نبوده نو کرمی را بر چنین گذران تقدم دہید تا در نظر خلق خوار و نزد
 خالق نبی اعتبار نباشید و با اولاد رئیس زاہ دانشندانہ بسپردید و باید کہ شمارا
 با ہیچکس کینہ در خاطر نبود و از طرف احدی غشی در دل نباشد کہ صفت مؤمن
 ہمین است و اطاعت امر او واجب است در ہر عسر و یسر و نشاط و مکروہ و مادام کہ
 نماز میگزارد و این جملہ از برای آن گفتیم کہ حکم شریعت دیگرست و راہ و رسم
 ریاست در مواجہہ و غیبت و حیات و ممات ہر یکی دیگر یکی را با آخر بناستی
 نیست و جنس امارت مغائر جنس جمیع بنی آدم است چنانکہ سعدی گفتہ بسلاخی
 بزنجبند و بدشنامی خلعت دہند و سوز در خاطر ایشان جز بچوت در رضای ایشان
 و تقسیم مرضی و مراد این طائفہ بر ہمہ مرادات خویش و بیگانہ صورت نمی بندند
 و با جملہ شارع علیہ السلام فرضیہ عادلہ را قسیم آیہ محکمہ و سنت قائمہ گردانید
 چنانکہ در حدیث ابن عمر و نزد ابوداؤد و ابن ماجہ واردست و گذشت و بر ہم

آن تحریص فرموده چنانکه در حدیث مرفوع ابی هریره آمده تعلموا الفرائض و القرآن و علموا
الناس به و اه الذمذمی و لکن درین امت تعامل آن از عمر دراز چنان بر افتاده که گویا شرع منسوخ
ست و دانشگانش قلیل و علمانش اقل قلیل و این نیست مگر یکی از اشراط ساعت و امارات
قیامت پس بر شما باد که تعامل این فرضیه در خانه خود همیشه دستور دارید و هرگز تعلم
آن فرو نگذارید که موجب رخنه در دین و فساد در دنیا است و سبب اضاعت حقوق
سیاری از عباد و حرمان اهل استحقاق از سهام فرضیه است و مواخذة آن سخت
و تجاوز ازین عقبه کم و جزر کیسه ایمان بخدا و روز آخرت دارد نمی تواند آمد و درین
علم که عبارت از فرضیه عاده است مسائل و مسائل بسیار فراهم کرده اند اما آنچه در خوردتسک باشد
جز آنچه در کتب فقه سنت است و در کتاب و حدیث آمده دیگر نیست و فرائض ثابتہ از
کتاب و سنت در روضہ ندیہ و نیل الاوطار مذکور است و در ماوراء آن اجتهاد و ہر ذی
اجتهاد است کہ بحمل نظیر بر نظیر و بنظر در منصوصات متفق علیہا زودتر پیدایمی تواند
آورد قدری استفرغ جہد اندران در کار است پس بس سوم از سبب ظاہری
کتابخانہ بس انفس نفیس است کہ بعد جانکاهی و زرافسانی بدست آورده ایم و قدر
و قیمت آن نمیداند مگر ہر کہ علم علما و اکمل اتقیاء و افضل محققین و اتقن مؤمنین باشد
و اغراین کتب مؤلفات علامہ ربانی قاضی محمد بن علی شوکانی رحمۃ اللہ تعالیٰ است
شکر الا مثل فاکلام مثل و این کتابہارا از بلا و دور دست عرب و عجم ہم رسانیدہ ایم
و در دستہ جلو و وقایہ آن مصارف گرانمایہ متحمل شدہ و بعض کتب را بقیمتی ہر ایک
کرده ایم کہ بہت احمدی بدان نمی گراید و بعض نوشته دست پدر عالی قدر رحمۃ اللہ تعالیٰ
بودہ و بر بعض دستخط اصحاب تالیف و دیگر شیوخ مسلم الثبوت است و اکثر مطبوع

و اما ولد صلاح پس از شمایان و خواهر شما امید داریم که ما را بعد از حلول اجل مسمی در
 آخر نماز پنجگانه فراموش نکنید و پیوسته چنانکه ما از برای والدین خود و شما دعای
 مغفرت میکنیم شما از برای ما میگردید و اگر زیاده توانید بفرمایید اللهم اغفر لی و
 لوالدی و لمن توالد او و ارحمهم اجمعین انما تقصرون عن ربکم و انکم لکنتم
 از خدا ترسان و امیدوار بوده در اصلاح خود و اولاد خود بکوشید و یک لمح از دعا و
 سوال از حضرت خداوندی بجلت عظمته و عمت رحمته غفلت نورزید که ما را
 آنچه میسر شده و نصیب آمده همه از آثار اجابت و عبادت و محرومی از دعای خدا در
 خلوت و جلوت یکی حرمان عظیم از جمله سعادات و اربین و برکات نشأتین است و بر تاخیر
 اجابت یاس بهم رسانیدن نشان کفران است ممکن نیست که دعا پذیرا نشود الا لا بد است
 در آن از حضور خاطر و اخلاص فواد و الحاح در سئله و درین باب کتاب است که در آن
 جمله آداب و واجبات ادعیه ذکر کرده اند و معلوم شما باد که قسمت اکنه و اموال
 و کتب تا ممکن است در حیات خود نموده بشما تفویض مینماییم ان شاء الله تعالی تا بعد
 از ما وقتی مرثه را روی ندهد و زاعی با خواهر و برادر در میان نیاید و همچنین ما زنده ایم
 تسویه و ریهات و عطا یا ملحوظ نظر است و در هر چه قصوری براه بشریت رود و
 باقی ماند و زنش بمنزله شرع بلا روی و رعایت احدی و بلا خصوصیت با هم شما
 است تا ذمه ما بهر وجه از انواع مظالم خویش و بیگانه برمی باشد و الحمد لله تعالی
 که نزد ما از امانات و ودائع و قرض و وام و دیگر حقوق انام چیزی موجود
 واجب الادا بر ذمه ما نیست که درباره آن وصیتی کنیم آنچه هست همین چیز است
 که کشف حقیقت آن کردیم و آنچه درین حین نگارش بیاد آمد نوشتیم و از او تعالی

درازی عمر شما هر سه در مضیات او سبحانه بابرکت در ذات و مال و علم و دولت کمال
 و حسن عاقبت و خیریت مال بدل سخنو ایم و هر دم دعای این خیر با بر زبان داریم و ما
 را معلوم نیست که دعای از وی تعالی کرده باشیم که قبول نشده پس امید قومی است
 که این ادعیه که از برای شما میکنیم هم با جابت رسد ان شاء الله تعالی ع
 این دعا از من و از جمله جهان آمین باد .

و صمیمیت و پیکر که تعلق بولادت و مرگ ما دارد آنست که دیر و زک از صد سیرتیم
 هجرت چهل و هشت سال گذشته بود روح علویم با کالبد خاک می پیوند گرفت و در توج
 ساگی سایه پدرا ز سر برخواست در کنار مهر مادر مهربان پرورش یافتیم و قریب زمانه شوم
 در طلب علم برآمده جاده سیاحت چند بلده سپردیم و بعد بعبادت ساگی در تلاش سعادت برآمدم
 و از سی و روپیه ماهوار بشا هر هشت هزار و سه صد و سی و سه روپیه ماهوار بلکه قدری
 زائد ترقی گرفتیم و آنچه هرگز استحقاق آن نظر بجالات دنیا و ابناء دنیا ندانستیم محض
 بفضل خدای تعالی بدست آوردیم اینست حال بدایت و نهایت ما و در انامی این
 هر دو حالت آنچه از آفات فاقه کشی و خوف هلاک در زمانه غدر هند و تمیدستی و عجز از
 هر کار و عدم قدرت بر روزگار و عدم نصرت از ابناء جنس دیدیم و بر بدستیم دستانی
 بس دور و درازست و هرگز منت کش احدی از همپشمان نشدیم و با هر کس از مردم
 زمانه خواه دوست باشند یا دشمن ممانکن سلوک سلک خلق و احسان نمودیم معذرا
 از همگان " اشارة تعالی اخلاص در مودت و طمانینتی در مصاحبت نمی یابیم هر که
 هست در بزرگشائش و خود غرضی خویش هست و در ظاهر شاکر و در باطن شاکی و در
 برآمد کار خود خلاف نفس الامر در و درون شاد و در بیرون باکی درین زمانه که از صد

سیزدهم سه سال باقی است و حیات فانی مرا مر حله چهل و هشت سال گذشته معلوم نیست
 که از انقاس ستار چند نفس در گزرت و تا فردای رحیل چند منزل در پیش و آنچه از
 عمر میگذرد و خواب در پی بیداری است و خجالت گناهان و ندامت بزه کاری علاوه بر
 در پی دل آزاری حق تعالی را امیدوارم که دنیا را از برای ما حجاب آخرت نگرداند
 بلکه مزرعه مغفرت سازد و قید این جایی را سبب آزادی آنجا کند و در میگویم وعده موعود
 بر سر وقت گزرنماید زبان و دل را بکلمه طیبیه شهادت گویند و تحفه آخریوم از ایام
 دنیا فرماید و بر رفیق اعلی رساند و حدیث عباده بن مهاست است رضی الله تعالی عنه
 قال سمعت رسول الله صلى الله عليه واله وسلم يقول من شهد ان لا اله الا الله وان محمد
 رسول الله حرم الله عليه النار ورواه مسلم وعن عثمان رضي الله تعالى عنه قال قال رسول
 الله عليه وآله وسلم من مات وهو يعلم انه لا اله الا الله دخل الجنة ورواه مسلم ايضا
 وعن جابر رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ثنتان
 موجبتان قال رجل يا رسول الله ما الموجبتان قال من مات بغيرك بالله شيئاً دخل
 النار ومن مات لا يشرك بالله شيئاً دخل الجنة اخرجوه مسلم واحمد تذكروا و علم
 خود در تمام عمر خویش شرکی و بدعتی نکرده ایم و از دیگری بر آن راضی نشده و اگر
 در علم الهی قصوری در علم و فتوری در عمل رفته باشد هزار دل و زبان از ان توبه میکنیم
 و او تعالی ثواب و رحیم است این است مرحومه را بر خطا و نسیان و اگر راه مواخذه نمیفرماید
 و مجبستی که در جان از اسلام و ایمان و احسان و خلاوتی که از ان در مذاق باطن می یابیم
 خدا آگاه است که چون و چندان است که ظاهر جمال مجبوری و معذوری بنابر این است
 مساعدت و تصدیق آن نکند و در چشم ظاهر بنیان جاوه دروغ و لاف زنی و دهره

ہر کسی وطن خود شد یارِ من | از درونِ من نجات اسرارِ من

ولنعم ما قبلہ

مردم اندر حسرتِ فہم دست | اینکہ می گویم بقتدِ فہم تست

و از جملہ نعم الہی برین پیچیدہ کس پرس کی آنست کہ آنچه در شرع حرام یا کبیرہ یا مکروہ یا ناجائزست در ارتکاب آن میلی در خود جبلتہ نمی باید و ہر چہ حلال و طیب و مستحب و مندوبست ہمہ بالطبع فطرۃ مرغوب دل باست اگر چہ ابتلاء و امتحاناً با اول نزدیک و از ثانی دور باشیم انس گوید آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمود

ثلث من کن فیہ وجد بہن حلاوۃ الایمان من کان اللہ ورسولہ احب الیہ

صما سواہما و من احب عبدک لا یحبہ الا اللہ و من یکرہ ان یعود فی الکفر بعد

ان انقذہ اللہ منہ کما یکرہ ان یلقی فی النار متفق علیہ باجماع مسلمان اضر و

ست کہ این ہر صفت در خود ہر ساند الذی از ایمان رہودہ باشد اثر صفت اول

آنست کہ در برابر حکم خدا و رسول حکم احدی را ترجیح و تقدیم ننہد اگر چہ اکبر کبر او علم

علما و امام ائمہ و شیخ مشائخ و ابوالآبار بود و این حاصل نمی شود مگر با اتباع کتاب و

سنت و ترک تقلید احادیث و اثر صفت دوم آنست کہ آدمی روز قیامت ہمراہ

دوست خود باشد و در سایہ عرش بود حدیث المرء مع من احب و آنچه درین معنی

دلالت دارد بر آن و محبتی کہ مسلم مؤمن را با اصحاب و عترت و دیگر ائمہ و صلحا و اولیا

و علمائے حق باشد بلا غرض دنیوی از ہمین جنسست پس کسیکہ بدل آشفقہ محبت خدا

و سبحان شیشہ مودت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ازومی چہ می توان گفت

والذین امنوا اللہ جبالہ و اتبعونی یحبکم اللہ و اثر صفت سوم آنست کہ اگر

تمام دنیا و دامن او نهند و خواهند که از اسلام روگردان شوند و بگفتی دیگر گریه بر گریز
 ادنی میل از وی بسوی آن بوجود نرسد بلکه اگر مکره شود تا هم دل برگ نند و از تو
 بزرگردد و اینجا امتحان قوت و ضعف ایمان بر وجه خوب دست بهم میدهد در حدیث عباد
 بن عبدالمطلب آمده قال قال رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ذاق طعم الايمان
 من رضی بالله رباً و بالاسلام دیناً و بمحمد رسولاً رواه مسلم و ابو ذر رضی الله تعالی عنه
 گفته آیت النبی صلی الله علیه و آله وسلم و علیه ثوب ابيض و هوناً ثم ثمراتیه و
 قد استيقظ فقال ما من عبد قال لا اله الا الله ثم مات على ذلك الا دخل الجنة
 قلت وان زني وان سرق قال وان زني وان سرق قلت وان زني وان سرق
 قال وان زني وان سرق قلت وان زني وان سرق قال وان زني وان سرق
 علی رغم انف ابی ذر و کان ابو ذر اذا حدث بهذا قال وان رغم انف ابی ذر متفق
 علیه و در حدیث عباد بن صامت آمده که گفت فرمود رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم
 من شهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وان محمدا عبده ورسوله وان عيسى
 عبد الله الى قوله والجنة حق والنار حق ادخله الله الجنة على ما كان من العمل
 متفق علیه ای حسناً کان او سيئاً قليلاً كان او كثيراً و معاذ بن جبل رضی الله تعالی
 عنه گفته قال لي رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم مفاتيح الجنة شهادة ان لا اله
 الا الله رواه احمد و بخاری و ترجمه باب زیاده کرده قال و هب بن منبه ليس مفتاح
 الاوله انسان فان جئت بمفتاح له انسان فتم لك والا لم يفتح لك و نیز در حدیث
 معاذ است که گفت شنیدم رسول خدا صلی الله علیه و آله وسلم را میفرمود که لا اله الا الله
 لا يشرك به شيئاً و يصلي الخمس و يصوم رمضان غفر له قلت افلا ابشر هوياً

رسول الله قال دعهم يعملوا رواه احمد و باجماع اصل نجات در قول باين مقاله
 طيبه ست و عمل صالح معذوست و كمال اسلام بعمل باشد و مرگ بر آن سبب مغفرت
 ذنوب و موجب دخول در خست است اما تانا الله تعالى و اخلا فنا على ذلك و چون
 امرنا كزير پيش آيد بايد كه مراتب تجمير و تكفين و غسل و دفن را بر وجه سنت صحيحه
 مستقيضه ادا كنند و نماز جنازه بجماعت كثير و امام صالح بجا آرند و بعد از تكبيره
 اولي سوره فاتحه بخوانند و بعد از مردن من از رسوم دينوي باسچ رسم نكنند
 و كردن ندهند كه رسول خدا صلي الله عليه وآله وسلم زياده از سه روز ماتم كردن
 جائز نداشته بلكه حرام ساخته است و از گريه و زاري خود را باز دارند و زنان خانه را
 ازان منع بليغ نمايند اين بنده در حالت حيات خود باين چيزها رضانداده و با اختيار خود
 احدي را كردن نداد و خود بجزه تعالى در خاندان ما رسمي از رسوم جاهليت كه شرع
 بمنع ازان وارد شده مروج نبيست و رسم سيوم و جهلم و نخوان همه بدعت و ظلمت و
 ضلالت و عصيت بحت است راجحه ازان از كتاب سنت استشمام نمي توان كرد و گاهي
 در خاندان ما نبوده آري امداد بدعا و ختم قرآن و استغفار و درود و صدقه از مال حلال
 باخفا مضائقه ندارد و در بعض اخبار آمده ميت در قبر همچو غريق متغوص است انتظار ميگشايد
 دعوت را كه از جانب پدر يا برادر يا دوست بوي ملحق گردد در كتاب ثمار التفتيت شرح
 ابيات التبتيت مسئله چيزي مانده بمرده ميرسد و از سنت صحيحه و ادله شرعيه
 نقل شده است نوشته ايم و هم وصيتي مختصر در آنجا تحرير رساخته آنرا در نظر آورده اند
 ممكن باشد بجا آرند و آنچه نتوانند ترك دهند و بنا كنند بر كور و گچ كردن آن
 انداختن جامه بر آن و نوشتن چيزي بالاي آن و بلند ساختن آن زياده بر

یک شبر موجب لعنت خدا و رسول است هرگز چیزی ازین ماناید کرد این سوم
 را جمله صوفیه و سفهرا اهل دول بر آورده اند در شرع شریف اثری و عینی
 از ان نیست و بعد از آنکه شمارا اطلاع بر مؤلفات ما در حیات ما حاصل گردد خود
 حاجت و صیت باین چیز مانیت زیرا که در جمله ابواب عبادت و معاملات که متعلق
 بحیات و معات است احکام سنت مطهره را بر وجه تحقیق حق و ترجیح راجح تحسیر
 نموده ایم و آنچه هر فرد بشر را از زمره اسلامیان در امور دنیا و دین محتاج الیه
 بوده است کشف و تبیین آن بر طریق لائق و بسط فائق پرداخته ایم و لکن در اینجا
 مقصود تنبیه است بر بعضی آن امور باحواله باقی بر کتاب و باید که سلوک شما بعد
 از ما برابر و خواهر چنان باشد که روح ما را الکی نرسد و در حال سیر و عشر نشاط
 و سخط با یکدیگر چنان باشید که گویا جان و مال شما جان و مال دیگریست و در حفظ
 آبرو و اثاث البیت و رفع فقر یکدیگر معاضد و مساعد همدگر باشید

بنی آدم اعضای یکدیگر اند	که در آفرینش ز یک جوهرند
چو عضوی بدر آورد روزگار	دگر عضو ما را نماند ترا

و چون این معامله با حائمه مؤمنین ما مور بهاست با غزه که از یک ما در و پیر
 باشند چه رسد و مراد ما در مردن آنست که مرگ در یکی از دو عزم محترم پیش آید
 و اجل محتوم و قضا و سبب هم آنجا روی نماید اما اگر تقدیر مرگ درین سر زمین
 باشد در جای تنها زیر خاک باید سپرد و در گورستانهای اینجا مقبور نباید کرد
 که تنها بدون سائر ترست از برای ذنوب یا در همسنگی کسی باید گذاشت که
 صلاح حال و مال او متفق علیه جمعی از مسلمانان بی غل و خش باشد زیرا که جو

صلحا در حیات و ممات هر دو خوب است و گویا خام بی رونق که کسی آزان شناسد
 و از قبور عامه مؤمنین و مسلمین ممتاز نبود برکتی دیگر دارد و گاه گاه بر قبر از برای
 زیارت آمدن و بجاتحه و دعایا و نمودن موقوف بر توفیق و همت و تعهد شاست
 و یکی از انواع صلح رحم است که بعد از فوت و موت موجب انس و رفع وحشت باشد
 از خاطر ماکه باشما الفتی بسیار دارد و آینده آنچه مقدر است پیش آید چون مرگ
 وقتی معین نیست و فرقی در جوان و پیر نمی کند و حسابی از من و تو بر نمی گیرد
 پس یادداشتن آن با نوم لذات باشد و معلوم نیست که پیغام اجل در کدام وقت از
 عمر شب یا روز میرسد و بکدام نهج روان از تن روان می شود و هر دمی که از نا
 میگذرد و هر نفسی که می برآید ما را با اوقات مرگ نزدیکتر می سازد پس ناگزیر آید
 که این وصایا نوشته پیش ما و شما و دیگران که معرفت دارند موجود باشد
 تا هر که بر امضای آن قدرت یا بد بذاته یا بغیره کوتاهی را در آن روان دارد و بیاید
 شما و یا دیگران نیکه ایشان را درین کار دخل باشد بد و ذمه ما را و شما را و ذمه
 خود را پاک کند و توفیق بدست او سبحانه است بنده را با بخت و اتفاق و قدر
 و قضا ستیزه نیست و تکلیف شرع از بیچاره مرده و سکین میت مرتفع و وبال
 تبدیل بر کسی ثابت که در آن تفاوت نماید و بی موجب شرعی عصیت خود را
 جلوه اظهار نخبند قال الله سبحانه و تعالی فمن بدله بعد ما سمعه فانما
 اثمه علی الذین یبدلونه و بالله التوفیق

تنبیه

این است بیان نصح و وصایا و خلاصه قول این مزیایا آنست که وصیت گاه

واجب است و گاه مندوب و گاه مکروه و گاه حرام و ثلث مال جائز و کم از
 ثلث اولی تر و نخستین وصیت مباحق اولاد از بستن بر اسلام و مردن بر اوست
 و نگزیدن دین دیگر بر ملت محمدی علی صاحبها الصلوٰۃ و التحیة و جنگل زدن بکتاب غیر
 و سنت مطهره در اعتقاد و عمل و اثار حق بر خلق و بیعت نکردن با مشایخ این زمان
 و امر کردن بمعروف و نهی نمودن از منکر بر مقدار امکان که منجر بقسا و وزیان
 مال و جان نشود و لعنف در ترک فرائض و ارتکاب کبائر و اکتفا نمودن در مسائل
 مختلف فیها قدیم یا جدید یا بر رسانیدن آیت و حدیث و ارد در آن باب و عققت
 نیک داشتن در حق صحابه و عمرت و التزام نمودن مذمبات اهل سنت و جماعت و
 اصحاب اثر و حقارت دنیا و قرب موت در نظر آوردن و مرگ را بسیار یاد
 کردن و اعتماد نمودن بر مال و جاه و دل در آن نه بستن و بر مقدار کفاف قناعت
 فرمودن و کسب معیشت و نفقه از برای خود و اهل و عیال خویش کردن و نام
 نگرفتن و از کسی چیزی نخواستن و در انفاق و عسر و سیر جاده اقتصاد چمبیدن
 و بر اقبال دنیا خوشدل نشدن و بر آوارش رنج نبردن و در همه حال راضی
 بودن بچدا و در طلب علم از ته دل کوشیدن و بموجب آن تا امکان و دسترس
 کار بند شدن و تحصیل علم بر طریق مقرر تعلم که در کتاب طلب الادب و رساله ایشمندی
 و ابجد العلوم مرقوم است نمودن و در حصص بعض فقر که قناعت و بقا و اصلاح اهل
 مطلوب نشان میدهند نیفتادن و ظاهرو باطن و صورت و معنی و اندرون
 و برون و مپان و آشکار خود را بزور و اضح سنت مطهره و کتاب
 ظاهر نظم این هر دو اصل تحصیل آراستن و پیراستن و از مسئله وحدت وجود و

و شهود و دقائق این راه و نحو آن جدا ماندن و سکوت نمودن و عربیت نسب و
 عربیت لسان و اتصال تخمه را بسید المرسلین صلی الله علیه و آله و سلم فخر خود دانستن
 و در حفظ آن کوشیدن و تا امرکان آنرا از دست ندادن و صحت نسب را در پدران
 مقصود شناختن و در کفایت اسلام و حسن عبادات و سیر را مقدم نمودن و در مهر و
 سداق و کابین پسران و دختران و زبان خاندان خود و معاظمی قلمت و کمی کردن
 و در سرور و شیون و ماتم و شادی اسراف مال و متاع نمودن و نکاح ثانی بویگان
 را رواج دادن و با بیچگی از اهل علم و عمل و انبامی دنیا در امری از امور دین
 و دنیا بحث علم و عمل نمودن و طرف نشدن و دشمنی نکردن و از تحسین احوال
 فرزندان عصر چشم پوشیدن و با کسی کاری نداشتن و از مواقع جنگ و جدل دور تر
 گریختن و از شرکت در فتن و آفات حکام و جمله انام از خاص و عام خود در جسد
 داشتن و آنچه ناگهان بدون دخل و استعمال خود برسد و ابتلا بدان خدا نخواستند و
 در بر آن صابر و شکیبامانند و از او سبحانه و تعالی در خلا و ملا در هر لحظه و لمحّه دعا می
 حفظ و صون از شرور و آفات زمان و اعدا نمودن و سلام جناب نبوت صلی الله علیه
 و آله و سلم بحضرت روح الله عیسی بن مریم علیهما السلام بر تقدیر در یافت زمان جناب
 رسانیدن و مصلحت دین را در هر مقام و در هر حال بر مصلحت دنیا و می تقسیم
 بخشیدن و با و ابستگان خود از حشم و خدم و فرزندوزن و کنیز و غلام و اجباب
 و اصحاب شیره حسن معاشرت گزیدن و با دوستان تبلطف و با دشمنان بهدارا
 پیش آمدن و علم آداب و اخلاق را از دو این سنت اسلام حاصل نمودن و بعد
 از مرگ با تقسیم حصص در جائداد موجوده از کتب و مکان و جزآن بموجب فراموشی

اندر ساختن و در آن اہمال نوعی و ضرر و ضرار و اطلاق حقوق یکدیگر و انداختن
 و ببرد و خواہر خود و امور داریں مطابق شرع شریف معاوان و موافق بود
 و نزاعی بر سر دنیا و متاع آن با ہم بر ناکینختن و تا تو انستن جان پاک را بکلمہ طیبہ
 ختم نمودن و لا الہ الا اللہ گوین از دنیا بسوی آخرت سفر کردن و لا تموتن
 الا وانتم مسلمون را ہر دم نصب العین و دشتن و بعد از امر آنرا گزیرا بید عار و صدقہ
 یا آوردن و در کفن و دفن بالموجب سنت مطہرہ در پیر تقیر و تطمیر کار بستن و
 کسب و منصفہ بران بنیاد ساختن و سازندہ را بر منع ما ازین امور آگاہانیدن و از
 رسوم جاہلیت کہ و او پلا و فریاد بر آوردن و مانند آن باشد ہیچ رسمی بجا نیارود
 و مقدار یک ذرہ خلاف کتاب و سنت در مات و حیات ما و خود ما روانداختن
 و تفصیل این مجملات پیش از حادثہ مرگ و ذائقہ موت ما ازین وصایا جستن و آزا
 در خاطر داشتن تا بر عین وقت حاجت و ضرورت حرجی بیان نیاید و مہما اکمن
 و حتی الوسع در امثال مطالب این رسالہ بجان و دل کوشیدن تا ذمہ ما و شما ہر دو
 در ہر دو سرمای پاک گردد و باز پرسی و خائف و صیتی ازین وصایا دستگیر حال مال نشو
 و بالله التوفیق و هو المستعان و علیہ التکلان

خاتمۃ الرسالہ و عاقبۃ المقالہ

ترجمہ خودم کہ محتوی بر حال ولادت و تیمم و تحصیل علم و طلب معاش و سیر و سفر
 مالک ہند و عرب و جزآن از دیگر باجریات ست اولاد و عطفہ و تانیاد و تالیف
 و تالیف و شمع انجمن و رابعاً در ایجاب معلوم و خامساً و حنیفہ القدر و سادساً

در ریاض المراض و سابقا در مغنم بار و تاسناد تلج مکمل و تاسعاد تقصیر عاشق
 و غیر آن باجمال و جمیل نوشته ایم و تلك عشرة كاملة و یزید الله فی الخلق ما یشاء
 و ذکر نموده ایم که سال ولادت ماد و از ده صد و چهل و هشت هجری روز یکشنبه نوزدهم
 ماه جمادی الاولی است و در حین کتابت این عبارت سال پنجاهم شروع شده

ای که پنجاه رفت و در خوابی مگر این پنج روز در یابی

و معلوم نیست که طول یا قصر حیات باقی چندان است و هر چه باشد امید از لطف
 عام خالق انام آنست که چنانکه از جمله حوادث و آفات زمانم تا امروز نگاه داشته
 است و این میچکاره را در سایه عاطفت و ربوبیت خویش پرورده همچنان در
 سائر عمر در صون و عون خود نگاه دارد و از مکاره اعداء و حساد دنیا و دین
 عفو و عافیت روزی فرماید و ولادت شما که اکبر فرزند اندید در اتحاف و جز آن
 پنجو فرع نامی نوشته شده و آن روز چهارشنبه است و یکم ربیع سنه دوازده
 صد و هفتاد و هشت هجری است وقت صبح صادق پیش از طلوع مهر در بلده
 بهوپال و این روزی است که در آن یونس بن سنی علیه السلام متولد شده و فتح
 غزوه احراب بر دست صحابه رسول صلی الله علیه و آله و سلم گردیده و این ماه
 ماهی است که معراج نبوی صلعم در آن بوده و شد الحکم برادر شما نیم شب روز یکشنبه
 چهارم ربیع الآخر سنه دوازده صد و هشتاد و سه در بلده محمیة بهوپال علیه
 لباس کتان پوشید و این تاریخ نیز موافق است با تواریخ موالی بسیاری از کسب
 مشایخ و اسرار چنانکه از نظر در کتب سیر و اضمح می شود و ولادت خواهر شماست
 هفتم ربیع الاول روز دوشنبه نیم شب در دوازده صد و هشتاد هجری اتفاق افتاده

و عقدش بر وفق سنت مطهره روز دوشنبه چهارم ربیع الثانی در ۱۲۹۵ هجری بمسجد
 حاجی صاحبه زیر سوتی محل بحضور اعیان و اکابر ریاست از اخوان و ارکان دولت
 بولایت جدا دری شما جناب مدارالمهام صاحب بهادرتاب ریاست محمد جمال الدین خان
 دهلوی صدیقی عاقلان هم اسد تعالی بشهادت برادران اخیانی شما محمد اسحق و محمد
 بعد از نماز و گریه بین العصر و المغرب بوقوع آمده و مولوی عبدالقیوم فرزند مولوی
 عبدالحی مرحوم خطبه خواندند و دستها بدعا بلند شد و رسمی از رسوم بدعت بیان
 نیامد و تسبیح و این تاریخها در کتاب اتحاف و رساله فرع نامی و جزآن بکرات و مراتب
 نوشته شده و درینو لاکه دهم جاومی الاولی ۱۲۹۵ هجری است عقود دست آمد شما
 هر دو برادر در قصبه بسوه ضلع فتحپور که میان آله آباد و کانپور واقع است بنجائید
 حیدر علی صاحب که از نجبای سادات قریه بیتی بوده اند در مجمع عظیم از اخوان اعیان
 ریاست بحضور اهل علم و قرابت از اهل صهر میان عصر و مغرب بخطبه خواندن سید پاک
 و عالم و راک عبدالسلام نقشبندی حما هم اسد تعالی دست بهم داد و دوش از بار ادا
 این مفروض بکسارگر و دید و سدا محمد باریک الله لکما و علیکما و فیکما و اخرج
 منکما الکتیر الطیب و از برای هر یکی از شما و خواهر شما اقطاع جدا گانه از ریاست
 و تیول مستقل از والیه دولت حفظها اسد تعالی مقررست خواهر شما سالانه جاگید
 شش هزار روپیه می یابد و شما هر دو سالانه دوازده دوازده هزار روپیه میستانید
 و یزید الله فی الخلق ما یشاء و نظر مرحمت مادر مهربان و لیسنت شما نواب شاهی
 حفظها الله و سلم در زائد ترقیات شماست و این همه که از دست مکرست
 بشما همگان رسیده و برسد بدون استحقاق و قبل از سابقه که ام خدمت است پس

بر شما باد که شکر این نعمت خداوندی جلت نعمته و سپاس احسان این نعم مجازی داد
 دولتہ در بیچ حال از دل فراموش نکیند کہ ہر کہ شکر مردم نکرد و می شکر خدا نکرد
 و ادای شکر محسن صید مزید و قید عبیدست و کفران نعمت ولی نعمت مستجاب عذاب
 شدید پس انما آیه کریمہ اعلموا ال داؤد شکر او قلیل من عبادی الشکور انصب
 خود داشته قیام بوظائف خدمت محسن بجان دل در حضور و غیبت فرض عین شناسید
 و ہموارہ خود را قاصر در شکر نعم او دانید

نت منہ کہ خدمت سلطان ہمی کنم | منت شناس ازو کہ بخدمت بداشت است

محبت طبعی و شرعی کہ بوجہ اتحاد لحم و دم ما را با شماست مقضی آنست کہ چنانکہ درین
 پیغمبری سر اور بند حیات مستعار جدائی خود از شما و جدائی شما از خود نمی پسندیم و در
 یک شہر و یک محلہ و یک خانہ روز را بشب می آریم همچنان در وار آخرت کہ حسن انجام
 آنجا از برای اہل تقوی است جاگزین یک منزل و نزیل یک محل باشیم آن منزل و محل
 کدامست منطوق کریمیان الذین امنوا و عملوا الصالحات کانت لہم جنات
 الفردوس نزلت لکن نزول درین منزل و قفول باین محل نہ با اختیار است و نہ در
 دست قدرت شما اینقدر است کہ ہر کہ شرک کردہ و آلودہ چرک بدعت نشدہ و بصبر
 دل بکلمہ طیبہ گرویدہ و تادستگاہ خویش در اعمال صالحہ کوشیدہ و خلوص صواب با شعار
 و دثار خود ساختہ و زبان را با استغفار و درود و تلاوت کتاب محبوب آراستہ و جوارح
 و اعضا را با کرب و مہلکات و موہبات بر کران داشته و جان و تن را وقف مرضیات
 الہی و اتقان سنت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و تحصیل ملکات منجیات ساختہ
 و از رای و تقلیدات رجال و قبیل و قال اقبال و اقبال کہ جهانی از عمر دراز در آن

اگر قنارست دور داشته و با حق سبحانه گمان نیک بهم رسانیده و خاتمه عمر و کلام
 او بر علم یا قول لا اله الا الله محمد رسول الله شده است امید است که رسول
 خدا صلی الله علیه و آله و سلم باذن رب لغزت جل مجدده لب شفاعت و می کشاید
 و او تعالی که ارحم الراحمین و اکرم الاکرمین است برحمت و مغفرت گراید و عفو و
 آمرزش فرماید و ما ذلک علی الله بعزیز و اولاد صالح را با آباء آنها یکجا فرام کند
 در آخر کتاب بشیر ساکن الغرام الی روضات دار السلام فصلی مرقوم است که در آن ذکر
 مستحقین شبارت بجنبت بوده و آنچه ملامت این حال و مناسبان مال است در آنجا
 بسین گشته پس بر شما باد که در آن نگاه غائر کنید و حتی الوسع خود را بآن اوصاف
 متصف سازید تا الحاق ذریت آباء بنا بر اتحاد در وصف ایمان و تقوی و عمل
 خالص و نیت صالح صورت بر بندد این حرف از برای آن گفتیم که ما نیز امید آ
 بحق آباء کرام و سلف عظام خوشیم اگر چه در عمل قاصریم و قصور واضح داریم
 بلکه خود کرام عمل نداریم چه اعمال ما در برابر عمل سلف صالح وزن پر گاهی متقابل
 کوهی نیار دانا او سبحانه و تعالی در کتاب غرر فرموده الذین امنوا و اتبعتهم
 ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم و ما التناهم من عملهم من شیء و احدی
 را شگور از خالق نیست و من اصدق من الله قیلا و آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و سلم ارشاد کرده المرء مع من احب و انت مع من احببت و وی علیه السلام
 صادق صدوق است و درین باب حدیثهاست که دلالت میکند بر معیت و رفاقت
 محب با محبوب اگر چه در عمل بمرتبه او نرسیده باشد و محبت مسلم مؤمن با سلف
 رسول خدا و یاران و عترت و ذریت و اهل بیت و ازواج رسالت و حمله حدیث و

نقله روایت و اتباع او از اهل علم و صلاح و احسان و جمیع سلف امت و ایمة ملت
و مجتهدین دین و محدثین این چیزی است که انکار آن نتوان کرد مگر آنکه یکی را
غشایه تقلید و فسق و بدعت از برکات این الفت و دوستی از ازل آزال
محروم و اعمی ساخته باشد و نعوذ بالله منه و محبتی که آدمی را با آدمی زودگیر
باشد اگر خالص از برای خداست خواه آن محبوب زنده باشد یا مرده یکی از
خصال موجب ظلال عرش ذوالجلال است و این خصال را بر وجه بسط در آخر
کتاب دلیل الطالب بیان کرده ایم و هر چه را در مغفرت ذنوب متقدمه متاخره
دخل است آنرا بدان منضم ساخته پس بر شماست که در تحصیل این خصال تکمیل
این قال و حال چیست و چالاک باشید و چندان کوشش و کوشش کنید که فردا
همراه آبا و اجداد و اهل بیت عظام و اولیاء عالی مقام و محدثین فحام در یک
منزل و مقام ساکن شوید و پیش رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و اتباع او
بالاحسان شرمند و خجل نگردید حیث باشد که از نسل شریف نبوی شمرده شویم
و فردی از افراد عترت ظاهره و ذریه مطهره نبوت باشیم و مع ذلک بر غیر طریقه
رسالت ماشی و سائر گردیم و غیر سنت مطهره نبوت را که عصابه محدثین و حباغه
اثار بین حرف حرف آن را از صفحات روی زمین بهزار محنت و حفا یکجا فراهم کرده اند
و بار منت لا تعدوا لاختصی بر قاب امم اسلام نهاده اند و راه هدایت تمام و ارشاد عام
تمام نام از حاصل عام و المنوده دیانت خود سازیم و برگشته زید و عمر و از صراط مستقیم
سطحوی و اتباع بدی تویم نبوی تعریج نایم خوشی و ناخوشی انبار جنس با چیزی
نیست و رد و قبول خلق در برابر رضای خالق و قهی ندارد و آنچه هست سخط و رضای

خدا و رسول اوست صلعم اہل دنیا را گاہ اقبال دولت و جاہ و گاہ رسوم متعارف
 پگاہ و بیگاہ و گاہ اندیشہ زوال عزت و حشمت و گاہ خوف فقر و قلت و ذلت و گاہ
 ہوس نام آوری و شہرت و گاہ قبول در نظر عام و خاص و گاہ تقرب بدر گاہ امرا
 و رؤسا و ذمی جاہ و گاہ مزید امتیاز و اعزاز در ہمشیمان و گاہ موافقت با اہل شہر
 و محلہ و گاہ موافقت با اہل قرابت و امثال این خصوصیات و اسباب حجاب راہ سیرت
 و عائق طریق معرفت و حقیقت نمی شود و دین پرستان خدا شناس و اخلاص و رزان
 سنت اقباس اور برابر ایشا حق بر خلق و اختیار صواب بر خطا و تمسک بجلال و حرام
 بین و ترک مشتبہہ این ہمہ مواد فاسدہ امور و لعب پیش نمی نماید و این حجب موانع
 در نظر بار یک بین ایشان بقدر جوی نمی آرزو و وزن پر کاہی نمی آرد قل اللہ
 ثور ذرہم فی خوضہم یلعبون پس سعید از خلف ما باکہ تا ماہ امت کسی ست
 کہ سلف امت و ائمہ ملت را قدوہ گیر و صدرا اول و طراز نخستین را اسوہ دارین خود
 سازد و دنیا و مافیہا را در برابر آن جفیہ مردار شمارد و آخرت را در قیمت مخزن نذر
 و معدن جوہر گیرد و این را فانی و آنرا باقی اعتماد کرده دمی از اکتساب مدارج علیا
 و مدارج حسنی و تحصیل ملکہ موجبہ فردوس و مواد عفو و عافیت نیاساید و مہما اکمن از
 دریافت مقامات احسان و تحصیل مراتب عرفان کہ عبارت از سلوک مسلک مشائخ کرام
 و محدثین عظام است بتقصیری از خود رضا ندہد کہ شناخت طریقت و حقیقت مغز
 شریعت و دیانت ست پس نخستین مراحل اسلام طی کند پستہ مقاصد و شعب ایمان
 نیکتر و زود پس تکمیل مراتب احسان کند بعد از ان برین حالات استقامت کند کہ
 استمرار فوق کرامت ست و یکی از نمونہ منازل یقین و منازل دین تین ست و حق تعالی

را تا آنجا برستند که یقین آید و جان از تن بر کلمه طیبه شهادت بدر رود و بجای آنکه
 گریبان آمده بود و بر این زلیته خندان بسوی گلزار خشت خرامد و در جوار قدس
 و حظیره انس عند ملیک مقتدر بیاورد و لهذا والعبد الآن یسأل الله تعالی
 الذی لا اله الا هو الحلیم الکریم رب العرش العظیم ان یحسن ختامه و ینیله
 من خیر الدارین مرامه و ینیله فی اقواله و افعاله و ینیله و ینیله فی
 نفسه و جمیع فاعاله و خصاله و ینزله حب الدنیا من قلبه و قاله حتی ینظر
 الی الحقیقة فیفوز بنیل دقائق المعرفة و حقائق الطريقة اللہم ارجد بلی
 حناک العلی جذبه یصحی عندها من سکر غرور و افتقر له خوفاً یتخاصر
 بها عن حجاب المظلم و شروره و لا تخرجه من هذا الدار الا بعد ان یسبح فی
 بحار حبک و یغسل ادران قلبه بمیاء قریبک فانت اذا شئت وضعت فی
 القول و الفعل سدا و اذا اردت جعلت المرید مراداً

اذا كان هذا الدم مع یجری صبا بة ؟ علی غیر لیلی فهو دم مع مضیع

ولست اقول كما قال من قال هـ

وکیف تری لیلی بعین تری بها
 و تلتذ منها بالحديث و قد جرى
 سواها و ما طهرتها بالمدامع
 حديث سواها في خروق المسامع

بل اقول كما قال الآخره

الا ان تلتذ بالجزع اضحى ترا به
 من المسك كافورا و اعوادة مرندا

و ما ذاك الا ان هند اعشبية
 تمشت و جرت فی جوانبه بردا

واقول هـ

انا راض بما قضی	واقف تحت حکمه
سائل ان افوز با	کخیر من حسن ختمه
وما احسن قول من قال ۵	
العفو یرجى من بنى آدم	فکیف لا یرجى من الرب
واقول حجیزا لهذا البیت ۵	
فانه اراف بی منهم	حسبی به حسب به حسبی
اللهم اهدنی فی من هدیت وعافنی فیمن عافیت وتولنی فیمن تولیت وبأرک لی فیما اعطیت وقنی شرما قضیت فانک تقضی ولا یقضی علیک انه لا یدل من والبیت ولا یعز من عادت تبارکت ربنا وتعالیت نستغفرک ونتوب الیک و صلی الله علی النبی وسلم	
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ	
خاتمه طبع مع قطعہ تاریخ از ناشر ماہر ناظم ساحر سلوی صاحب حکیم سید عظیم حسین صاحب سندیلوی سلمہ اللہ تعالیٰ	
کار کیہ می باید گرفت و شغلی کہ میتوان پذیرفت خدا را یاد کردن و نبی اور گفتن میتواند شد بدین شیوہ در ساختن و بدان کار پردازختن از گرامی گوهران دودہ نبوت کہ رحمت جاوید بر آنان باو آموختہ ایم ان بزم رسالت کہ خدای برتر از ایشان راضی باو برگزیده خوشامرد کیہ ہم پی بنان	

برداشت و ہم گام بر گام آنان گزاشت خود را سپاس گزاریم کہ دنیا پر
 این کاروانیم و در ہوا می مرد رہی درین واوی بہر سو نگران ہو کہ توفیق
 یابوری کند و اقبال رہبری ہم بدین جستجو کہ باز گفتیم راہ بجائی برودہ ایم
 و سرور برگی بگفت آورده ہمانا دانش سواد با ضعی و بنیش نصاب کتابی
 پیشیم نہادہ اند و از حکمت آموز آئیہا نشانم دادہ کہ ہم بران سوال کار دین
 باید ساخت و ہم بدین دستور بنیامی دون میتوان پرداخت مجموعہ و صلاحتی
 ست موسوم بہ مقالہ فصیحہ فی الوصیۃ و النصیحہ و فرہنگ کاروانی و انشوران
 حقیقت آئین ست ہم آورده اند شیعہ دانش پیشہ ارسطوی سکندر سریر فلاطون
 روشن ضمیر بنیش نگاہ بصیرت افزور دانش نپاہ حقیقت آموز کتابت آرامی اہم
 نقاط محفل طراز شریا با طجاوہ سپامی تحقیق بادہ پالای ترقیق عدالت پرو
 و الاشکوہ خورشید منظر بہرام خنجر کاوس عنان فریدون نشان جمشید بزم
 سہراب بزم فرخ القاب عالی خطاب جناب والا جاہ امیر الملک نواب سید
 محمد صدیق حسن خان صاحب بہادر دام لہ المجد و التقاخر ندانم این خسرو مند
 روشن دل خود از عالم دید و دانش چہ قدر سرمایہ دارست کہ عطائش بدین
 پایہ و نوالش بدان مقدارست درین ایام سینت فرجام کہ دورہ و سادہ آرائی
 نوشتا بہ نوشیروان عدالت النقوای سنجہ امارتست اعنی خبرت نشان خلوت
 نشین و آقا قرآن دانش قرین پرویز اختر جمشید ساغر سعادت محرم سیادت
 تو ام جناب نواب شاہ جهان بگیم مخاطب بعالی خطاب رئیس دلاور اعظم طبقہ
 اعلائی ستارہ ہند و تاج ہندوستان و رئیسہ ہویال دام لہا العز و الاقبال

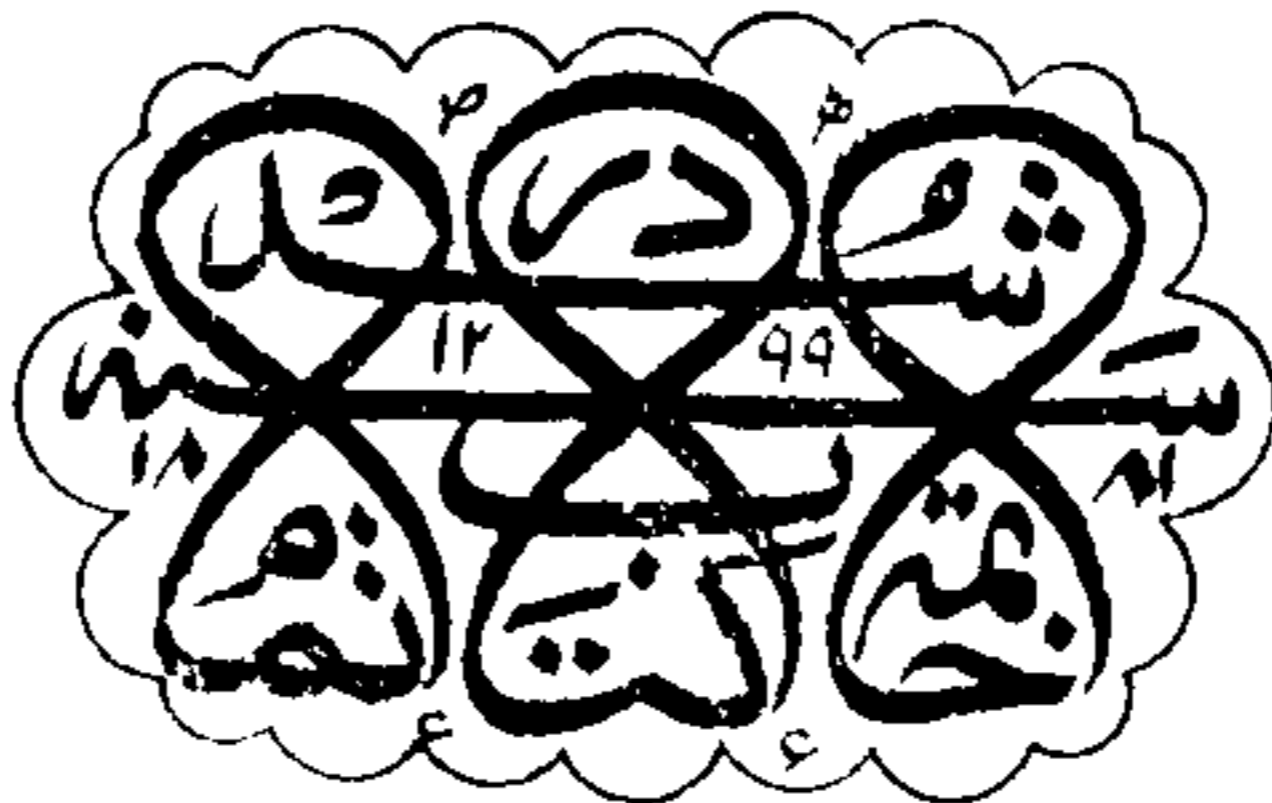
فرمان جناب مولف بطبع این همایون صحیفه از شکرخان کار آگاه عرقریزیه
بکار رفت تا باندک فرصت بادارت خان رفیع المکان نشی احمدخان صاحب
صوفی عافاه الرحمن در مطبع نامی مفید عام واقع نزهت آباد اکبر آباد رونق
انطباع برگرفت

قطعه تاسیخ

<p>شوکت جسم در مقام بازیزید شتری بازهره توام آفرید نقش توفیق سلیمانی دمید کافاب از خم افلاطون چکید ثابت وسیار از افلاک چید از فلک عقد ثریا خرید دیدنیهای نهان بی پرده دید نعمهای پر عسانی رهشید سایه شب زنده داران رهسید زان همه سرمایه دینی برگزید یوز نتوانست بر آهود وید پورستان مانده صد نزارید در کند آوردن گبر آفرید فتح باب گنج ناپید اکلید</p>	<p>داد حق نواب والاحباه را از برای طالع او کردگار سر مهرش تار سانسد از ورق باده اشراق پا لود آنچنان برباط نثر تا پاشد بنثار تا بسک نظم گوهر در کشد زین نمانش کز حجابی بیش نیست زین دف و نی کز درون آمدنی تافت بروی آفتاب سیف حق هر دو گیتی ارغوان آورد بخت تا بخود رسم شبانی برگرفت هفتخوان پجایی مردی کز رهش نگ سهراب افکنان لشکرش یک اثر از جنبش ابروی اوست</p>
--	---

<p>جزو جزو و زند و استار او دید بر زبانها رفته اقوال سدید مغز از گفتار و انایان کشید از برای فهم رسم داد و دید هر چه فرمان کرد و فرقان جمید میتوان بروی اساس کار چید هر کرا شد در همنون بخت سعید</p>	<p>حرف حرف دفتر یونان شبست نقل برداران لفظش را مدام داد ترتیب وصیت نامه پند آموزانه آینهها نسا و هر چه با آن رفت ایسا از خبر نگر گفتاری که از راه خسرو هر کرا توفیق آمد پیشرو</p>
	<p>سر لبر سرمایه بنیش فرامی مصرع تار نخیش آوردم پدید</p>
<p>خاتمه کتاب مقاله فصیح از شاعر نازک خیال معنی پر و ظهوری ظهور نظیری نظیر افتخار الشعرا حافظ خان محمد خان صاحب متخلص به شہر سلمہ اللہ القدیر</p>	
<p>که زخمه بر سر تار شکوه کسری زد که پر بر اوج فلک طائر تاشازد در معاملات شورش زلیخا زد که چین ناز به پیشانی تقاضا زد می نشاط به پیانہ تو لا زد که بند سحر بپای غرور غنقا زد</p>	<p>فروع انجمن معدلت امیر الملک چنان بلند بر آمد بنامی ہمت او چه یوسفی ست کہ دولت بخت خدایت مضمون او این ادب است سائل را نثر شاکی کہ بیخا نہ عنایت او قبول عام اسیر بیان اوست بجا ست</p>

<p>که کوس دولت و اقبال لفظ و معنی زد که آتشی به نهانخانه معما زد علم بعرصه مرد آزما می انشا زد نفس به پیچ و خم نعمه و صایا زد بنوک نشتر قدرت رگ هیولا زد کسیکه حرف زد از عالم تمتا زد جنود شوکت میدان علم و تقوی زد که خمیه در طرف ساحت سویدا زد هزار ناوک غم در دل مقفا زد ره ترود غار تگران یمن زد که رنگ روی پر پیکرگان بصفا زد طپانچه موج بروی غور دریا زد که برق عجز بصد دودمان دعوی زد گلی ز گلشن توفیق حق تعالی زد که تیر بر بد فغاناوک مسیحا زد</p>	<p>بدست او نبود کلک عنبرین چو پست بلند بر و چنان شعله بصیرت را قدم گزاشت بمیدان شوکت انشا هزار زمزمه تازه دگر بر لب برون ز فکر دهد صورت و صیت را زهی کتاب که بعد از شنیدن و صفش خوشم که بر سر افواج جهل و بیابکی سیاهی رشمس و پنچان بدل جاگرد بغیر قافیه رشکیکه از عبارت اوست بد لبری همه سورفت و هیچ دل نگذاشت چنان شکست ز رشک جمال صورت او بدین روانی تحسیر همسری محبت شمشیر مرع طسراز و بلا طبیعت او دعای او سردستار التماس مراد بشت دعوت عمر و سلاقتش گفتند</p>
---	---

ترجمہ حضرت مولف امجدہ حرہ

نخستین ترجمہ کہ حضرت ایشان نگاشته اند خاتمه کتاب حطه ست میفرمایند
 ما انا بآء بهذا الوادی واول صدیر لذلک الرحیق فی النآوری بل عملت بسنة
 الائمة الهداة وسلکت مسلك العلماء الثقات الخ ونوشته اند کہ قدوم
 سینت لزوم ایشان درین عالم مظاہر یوم الاحد وقت ضعی نوزد ہم جمید الاولی
 ۱۲۴۸ در بلده بریلی موطن اتم منفرت توام بوده پستر پدر عالی گو لقبونج آورد
 و باغاز سال ششم خودش داعی اجل البیک اجابت گفته بعدہ ذکر کسب علوم
 در سیه در کانپور و نواح وطن و دہلی و سفر ہو پال و تحصیل علم حدیث از ابنا
 قاضی محسن بن محمد سبعی انصاری مینی و استحصاں سند از شیخ محمد یعقوب
 مہاجر کی متوفی در مکہ مکرمہ روز جمعہ بست ششم ذی قعدہ ۱۲۸۲ فرمودہ
 و گفته تاریخ وفات ایشان کریمہ الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا یحزنون
 ست ثم قال و قدر زقت بحدہ سبحانہ طبعاً سلیماناً اعوجاج فیہ
 و قلباً مستقیماً لانزعاج معہ احب العلم و اہلیہ و علیہ جلیت و بعض
 الجہل و ذویہ و لہ خلقت و در اتحاف النبلا بشرح کتب تحصیلہ نام بنام
 و نشان بحث و مقام پر داختمہ و اتصال اسانید بشایخ کرام بیان نموده و نوشته
 کہ بعد از تحصیل علوم و حصول مرتبہ اجازت و روایت توفیق الہی و تگیری
 کرد و در خدمت علم شریف حدیث در مقام استقامت نشاند و جز علم
 سنت از ہمہ ضائع و علوم بیگانگی دست ہم داد و طریقہ او در تالیف و تصنیف

نقل ترجمه عبارات قوم و رجوع بکلام المیه وین و اکابر محدثین است و تنزیه
 این مقام از فضول کلام و در باره مولفات زمان بدایت طلب علم نوشته که دل
 به هیچ یکی از این اثنی نیست زیرا که ضعیف القوی ظامیه الروی و اهیه العده
 کثیره العده است الی قوله الحق چند آنکه ملکات می افزاید ساخته و پرداخته
 پیشین تقویم پارسیه بنظر می آید پسر بعض اشعار فارسی و ابیات عربی نتیجه
 فکر خود ایراد فرموده و قصه سفر حج در ۱۲۸۵ بعبارت شیرین و اشارت
 نکمین تحریر کرده و این حکایت را هم بعبارت عربی در آخر رساله رحله اصدیق
 تحریر نموده و تلمذ خود با احاد و محاد بیان فرموده یعنی نخستین شیخ ملت جناب
 رسول خداست صلعم که اسم سامی و نام نامیش محمد است سپس محمد نام شافعی و
 احمد نام ابن جنبل بعده احمد نام ابن تیمیه و محمد نام ابن القیم عقب آن محمد نام
 صاحب سبل السلام و هم نام شیخ السنت شوکانی است باز احمد نام شاه ولی الله
 محدث دهلوی است و قس علی ذلک الا ما اشارت و درین کتاب بذكر تالیف
 تفسیر خود فتح البیان پرداخته و گفته

روز قیامت بر کسی در دست گیر دنیا

من نیز حاضر می شوم تفسیر قرآن در عمل
 پسر است و پنجم شعبان ۱۲۸۵ را عقد نکاح نخستین خود با دختر نایب ریاست
 و ۱۲۸۶ را تاریخ عقد ثانی خود را بار یکم معظمه بهوپالی نشان داده و از ۱۲۸۹
 مخاطب بجهت المہام و نیابت دوم ریاست شده و از غره صفر ۱۲۸۹ بخطاب
 نوابی با جمله لوازم آن از اقطع و شکاک سلامی و استقبال و نذران خوان در آن
 ریاست و جز آن امتیاز اندوخته و در آخر ترجمه مذکور نوشته که این همه عروج

منزلت در نظر من بیچ و پوچ می آید و بر دعای حسن خاتمه ختم سخن فرموده و در
 کتاب شمع انجمن بزرگ اسفار خسته خود ببلای عرب و عجم پرداخته و در کتاب بجد العلوم گفته قد
 خصمه الله بکرهه الوافر لهذا العهد لا خربند وین احکامه الاسلام علی الوجوه الماثوره عن سید
 والسلف الکرام علی نوع لم یسبق الیه احد من علماء الدیار الهندیة و الله یختص برحمته من یشاء
 و در جز سوم از کتاب مذکور ترجمه جمعی از اکابر علوم متداوله نگاشته و ترجمه پروردگار و در
 پس خود تحریر فرموده و زیر ترجمه خویش نوشته شعر القی عصی التسیار والترحال بحج و سته بهو پال من
 بلاد مالوۃ الدکن فنزل بها نزول مطر علی الامن و اقام بها و توطن و اخذ الدار و اسکن و تمول و تولد
 استوزر و ناب و الف و صنف و عاد الی العمران بعد خراب کان فضل الله علیه عظیما الی قوله مع ما هو
 مبتلی به من سیاسة الریاسة و فقد لاجه و لانصار و کثرة الاعداء الجاهلین والمرحومین الله ان
 یجعل من قال فیهم و اتیناه فی الدنیا حسنة و انه فی الاخره لمن الصالحین بعده اسماء و مولفات خود
 مرتباً ذکر نموده و همچنین بسب و اسامی آنها در آخر کتاب حضرات التجلی پرداخته و شمار آن ثبتت و یک
 کتاب مابین مختصر و مطول رسانیده و خط حضرت سلطان روم عبد الحمید خان و سید خیر الدین
 عظیم سلامبول ابنا خود نقل فرموده و آمدن نشان مجیدی اربنجی را نشان اوده تمانی
 اهل علم و مورخین و شعرا را بر حصول این مراتب علیمه ذکر نموده و عقبان کتاب ابر ترجمه مستطاب
 نواب شاهجهان بگیم صاحبه و الیه عالیه ریاست محمیمه ختم فرموده و گفته ان زمانها هذا زمان السعاده
 و اوان ترقی العلوم و موسم المسرة لكل خادم و عهد و مکلف و هی تاجر الهند و رأس لرؤس و قدیل
 فی المثل الا انک عطر بعد عروس و در کتاب حظیره القدس جغرافیة بهو پال و قنوج نوشته و
 و تحقیق اودا و هم در ریاض المراض بذکر این هر دو بلده پرداخته و در تقصیر ترجمه خود
 نگاشته و از کیف و کم صورت و معنی خبر داده و نیز ترجمه شریف اوجعی هم از اهل فضل و علم در کتاب

متعددہ واول واول وخواہیم وواوین مدونہ نوشتہ انداز انجملہ ترجمہ ملحقہ باول تفسیر فتح لیبیا
 ست ازید ابوحسن و الفقار احمد نقوی واز انجملہ ترجمہ شیخ عبدالرشید شوبانی ست ضمناً در
 رسالہ نزل من اتقی بکشف احوال المنتقی و مستقلاً در کتاب قطر الصیب فی ترجمہ الامام الخ^{الطیب}
 در رسالہ مذکورہ کفہ ہوا امام الہمام الذی تخاطبہ الخروق و یفر الشیطان من ظلمہ کما
 کان یفر من ظل الفاروق جہد فی بث السنۃ و الکتاب ما یتجاوز الممکن و یفوق و احق الحق
 و ابطال الباطل و الباطل لہ زہوق و محالیلۃ التقلید و اللیل لایبقی بعد الشروق و عند الرجح
 من المرجوح و اما ط الآراء و الشقوق الخ و آیین رسالہ در ۲۹۶ نمبر بدہلی مطبوع شد و قطر الصیب
 در ہلا ببول مطلوب گر ویدہ بعدہ سید ابوالخیر میر نور الحسن خان طیب در روضہ سبام ترجمہ
 شریفش پر داختہ و کفہ و اما حضرتہ الاب الرحیم فترجمتہ مدونہ فی مؤلفانہ و مؤلفات
 غیرہ حافظہ کاملہ جامعہ الی قولہ سا ذکرہ فی الدنیاسیر المثل و طلعت اخبارہ طالع
 اشہب فی الفلک الاول انتشرت تالیفہ الممتعہ فی شاسع البلاد و ولعت بہ طبائع الخا^{ضار}
 و الباد و مروی لہ منامات صالح الخ و نیز ترجمہ شریف وی در اواہل و او آخر کتب مطبوعہ مصر
 قاہرہ مطبوع و لہ اسات مثل نیل الاوطار و جلال العینین و غیر ہما شیخ علامہ محمد قاسم مص^{نی}
 در خاتمہ روضہ نذیرہ شرح در رہیمیہ مؤلفہ حضرت وی در مہج کتاب مذکور نوشتہ شرح
 سلت فیہ حفظہ اللہ تعالیٰ مسلت الانصاف و جانب فی الترحیم بسبیل الجوع و الاعتساف
 و ذکر مذاہب الاسلاف و ما وقع بینہم من الوفاق و الخلاف مع ترجمہ ما عصبہ البرہان
 من غیر نظر فی ذلک الی خصوصیتہ انسان راییا ان الحق احق بان یعض بالنواجذ علیہ
 وان ما سواہ یطرح فی نر و ایا الاموال و لایعول علیہ الخ گویم حالت جہت الاسرار و القار
 دام مجدہ ہمین ست کہ این علامہ بدان انصالح فرمودہ و بہر کہ بالغ مبلغ علم نافع و عارج معرج

تحقیق صادق است دل و زبانش بدان گواهی میدهد و اما اعدا جاهل پس از
ایشان بیچ پیرس چه این همان قوم است که امام محمد شاکر و امام ابوحنیفه رحمت
است تعالی درباره ایشان رشاد فرموده لوملکة قوم لا یعقبتهم و آن کسیت که او غایب
بروی حسد نبوده اند و از دست کلام بدعت ملام غیر ملام نگشته این نیز یکی از
سنن انبیاء علیهم السلام است تمیز در سقراط این حقیقت گزار جز چهار نفر دیگر
معلوم نیست که خارج نبض این امام در دلش خلیده باشد و با وجود عدم سابقه
سفرت با احدی ازین قوالم اربع زبان بسقط گفتن کشاده یکی در مدینه و
دیگر در آوده و سوم در سلم و چهارم در پانی پت و هم کاتزی فی سکر هم یصون
و عن العلم بالجهل والحسد مشغولون نازم بر علو همت و سمونمت و نهایت
متانت و غایت حلم و وقار این عالم نامدار که مبالاتی به بیعت این طائفه نکرده و حساب
از نسیق این جرگه نبرد هر که در بحر بر باز کند بر روی او آید و هر که بر مهر خاک اندازد
بر سرش افتد معذرا عصابه از اهل سنت و جماعه از علماء ملت کاشف حجاب این طائفه بود چنانچه
و در عکوبان آماخانه ایشان سائیده و ابراز غی اینها کرده و بطرد و معقول نامقبول
شده و سدا محمد و کریم که فرامخت در تالیف میکنند باری باید فرمود که مقاومت در بامیر چه
قسم می توانند کرد و آنجا حسد جز سوختن حسناات سود و دیگر نیدهد و اینجا بر از زور و غیر موثرا
بعیظ که نتیجه آخر نیار و اینکه گفتیم عارضی از کلام بود مقصود غیر از بیان حقائق حالات صبا
ترجمه نیست که راست که آنچه از حالت ایشان میدانیم آنست که امر و زحل و عقدر یا سنی بزرگ
بست از دست روزمانش بر پشت کس ناند و حکام وقت تعظیم واجب میفرمایند و حرف و سخن او را
پذیرا می نمایند انتقام گرفتن از اعدا درین حالت نزدش آسان خیرست لکن تا قدم درین عالم نهاده

احدی البسقط گفتن و سخط نمودن و روف نمودن از ارزاوده و بر جسد و بغض و بیچ کی اشفتن
 خاطر بی ظاہر نفرموده و با احدی خبر حسان و عطا و صدق و ضفا سلوک نموده و دست
 باز آله عرض کی از اہل علم و انبار جہل و اخوان دنیا نکشوده بلکه با ہر دشمن جاوہ دوستی سپرد
 و با ہر جاہل علم بجا برود و اعرض عن الجاہلین و اذا خاطبہم الجاہلون قالوا سلاما
 را کار بند شدہ و ما انا من المتکلفین را ہر دم پیش نظر گرفتہ و از احدی منت نستاندہ و با
 احدی خست و خیر نموده اگر نیک نگری معلومت شود کہ بلوغ این رتبہ نحو صلہ ہرست قسمت
 ست و ترقی برین پایہ مقدار ہر حرمان نصیب و ما یلقاها الا الذین صبروا و ما یلقاها
 الا ذو حظ عظیم او سبحانہ ہمین نیت خیر طویت او را در یافتہ ست کہ چنین قبول عظیم در دل
 و دستان خویش از زانی و شتمہ و از مکائد و مصائد حرف گیران و دشمنان محفوظ نموده ان
 الذین امنوا و عملوا الصالحات یجعل لهم الرحمن و ذل زبان شرق و غرب ثبانی و دعای می حضرت
 ست و جان اہل تقوی و دیانت بجانب موت و احترامش معطوف اعانت و لطف خفی و علی حضرت
 خداوند عالم جل مجرب ہر خطہ و صد و کار و بار اوست و رحمت عامہ الہی عم نوالہ ہر دم محافظہ ضما
 و اظہار و درین نزدیک از مکارم مولفانش و نسخہ زیر طبع ست کی عون الباری کل
 ادلة البخاری ووم السراج الوہاب من کشف مطالب حجیم مسلم
 بن الحجاج و تاج مکمل و طبقات اہل حدیث علاوہ این ہر دو و بدور الہم
 خود از قالب مطبع برآمدہ آفتاب جہا تاب گردیدہ و روض الخصب این وصیت نامہ کہ
 می بینی از مطلع آگرہ ساطع شدہ روشنی دیگر بعالم ولما بخشید آنچه در کالیف انطباع
 اسلام و مصارف چاپ کتب سنت خیر نام صلعم تا این زمان بدل شدہ و بیگونی
 کتاب و نفقہ بلکہ مبلغ میرسد و این ہمہ صحف و اسفار عجم را تا عرب شرق را تا غرب گرفتہ

و اکابر و اصاغر مدین عالم را دلیر با آمده قره الاعیان و مسرت الاذهان
 مؤلف سلیم فارس افندی فرزند صاحب جواب را با بدید ملاحظه کرد که شاید
 عدل این دعوی است و جاسوس علی القاموس را که درین و لا باسلا بسو
 جلوه تازه گرفته باید گریست که تالیف این چنین کتاب غریب از برای کسیت

جوهر جام جم از طینت کان دگر است | تو توقع ز گل کوزه گران میداری

در باب و بابیت تحقیقی که در روض خصب و تاج مکمل و مواد العوائد خصوصاً
 در آخر رساله موسوم باسم تاریخی تاریخ بلده بهوپال تحریر فرموده اند شبهات اعداء
 اهل حدیث را از صفحه و لهای حکام گورنمنت عالیہ یکسیر سترده و مکائد اهل بدع و
 اصحاب ای را واضح تر ساخته باجمله تا کجا من ایشان را که بر او شامت و شامل
 فلان و بهمان می توان شمرد بهتر آنست که ختم این کلام بر دعای حسن ختام
 نموده آید اللهم اید بر روح القدس واحفظه من مکائد اعداء واجبله
 بما تحفظ به عبادک الصالحین واحتمله بالحنه و زیاده

حَرَّهٗ مُحَمَّدًا عَظِيمًا حَسِينَ عَفَا اللَّهُ عَنْهُ فِي سَنَةِ ١٢٩٩ هـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کاتب الحروف محمد بسین لکنوی عفا عنہ ابن مولوی محمد مادی علی خوشنویس
 مرحوم و مغفور

جدول تصحیح غلط مقامہ فصیح

صواب	خطا	سطر	صفحہ
یعقوب یا بنی ان	یعقوب ان	۳	۴
وامر باحسان	وامر باحسان	۶	۸
صیحہ	صحیحہ	۹	۱۰
باز علاج	باز علاج	۲	۲۱
قبول وازو یاد	قبول ازو یاد	۱۶	۳۵
عمرو و جستجوی	عمرو جستجوی	۶	۳۷
خانی	خواہی	۸	۳۸
اثارتی	آثارتی	۱	۳۹
آخرت	اخرت	۱۵	۵۲
فانثروا	فانثروا	۱	۵۵
الہیات	الہیات	۱۹	۶۰
طیب	طیب	۲	۶۸
نماید	ستماند	۹	۷۱
اگر	اگر	۱	۸۱
الطیب	الطب	۱	۹۲
لا یخافون لومۃ	لا یخافون فی اللہ لومۃ	۳	۹۶

صفحه	سطر	خطا	صواب
۱۱۴	۱۰	سکینه	سکینه
۱۱۷	۱۱	فقه و سنت	فقه سنت
۱۱۸	۱۶	تبین	تبین
۱۲۰	۱۳	اولئك	واولئك
۱۲۱	۵	اجاو	احاد
۱۳۶	۱	نکر	ذکر
۱۳۷	۱۳	لو	تو
۱۴۰	۱۹	نفقیة	نفقتہ
۱۶۶	۱۷	قرآن	قران
۱۶۸	۸	سر سبر سر مایہ بنیش قرآنی	سر سبر سر مایہ بنیش قرآنی
	۹	مصرع تاریخش آوردم پدید	مصرع تاریخش آوردم پدید
		۹۱ ~ ۱۲ م	۹۱ ~ ۱۲ م
۱۷۰	۱	حرره	وعزہ
	۳	الناوی	النادی
۱۷۲	۷	الامن	الدمن
۱۷۳	۱۷	بالنور جذ	بالنواجذ
تمام شد			

